

Pyhän avioliiton rajat: Tutkimus eduskunnan
täysistunnon sukupuolineutraalia avioliittoa
koskevista puheenvuoroista vuosilta 2012–2017

Joonas Korpela
Pro gradu -tutkielma
Uskontotiede
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Humanistinen tiedekunta
Turun yliopisto
Huhtikuu 2018

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta/

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

KORPELA, JOONAS: Pyhän avioliiton rajat: Tutkimus eduskunnan täysistunnon sukupuolineutraalia avioliittoa koskevista puheenvuoroista vuosilta 2012–2017

Pro gradu -tutkielma. 104 sivua, 1 liitesivu.

Uskontotiede

Huhtikuu 2018

TIIVISTELMÄ

Tämän pro gradu- tutkielman aiheena on eduskunnan täysistuntojen sukupuolineutraalia avioliittoa koskevan poliittisen keskustelun tutkiminen vuosilta 2012–2017. Tutkin kolmesta eri lakiesityksestä käytyä keskustelua. Tarkoitukseni on selvittää, miten kansanedustajat retoriikallaan pitävät yllä pyhää järjestystä avioliiton instituution kohdalla ja millaisia luokituksia ylläpidetään ja puretaan eri parisuhdemuotojen välillä.

Tutkielmani teoreettisena viitekehyksenä toimii Kenneth J. Gergenin episteeminen konstruktionismi, jonka pohjalta Kirsi Juhilan luomaa mallia keskustelujen kulttuurisesta virrasta hyödynnän lähestymistavassani sosiaaliseen todellisuuteen. Analyysimetodina toimii retorinen diskurssianalyysi, jossa sovellan yleisiä diskurssianalyysin lähtökohtia ja Tuula Sakaranahon retorisen analyysin menetelmää. Tutkimuksen teoria rakentuu William E. Padenin pyhäteorian varaan, jossa hänen näkemyksensä uskonnollisista objektien varaan rakentuvasta maailmasta ja pyhästä järjestyksestä toimivat omana näkökulmanani avioliitosta käytyyn debattiin.

Tutkielmassani analysoin sekä sukupuolineutraalia avioliittoa vastustavien ja puolustavien kansanedustajien puheenvuoroja. Vastustavien kansanedustajien puheista hahmotin kuusi puhetapaa, joita olivat lainsäädännön, lapsen, sukupuolen, kristillisen, kulttuurin ja sekasorron diskurssit. Puolustavien kansanedustajien puheista taas hahmotin viisi puhetapaa, joita olivat yhdenvertaisuuden, kehityksen, maallisuuden, hyvinvoinnin ja perheen diskurssit.

Retoriikassaan kansanedustajat rakensivat erilaisia tapoja käsittää avioliitto pyhänä objektina riippuen siitä, olivatko he sukupuolineutraalia avioliittolakia vastaan vai puolesta. Kansanedustajat loivat erilaisia identiteettejä sateenkaari-ihmisille sen mukaan, ansaitsevatko he avioliitto-oikeutta. Vastapuolien näkemykset erkanivat siinä, onko sukupuolineutraali avioliitto omantunnon vai yhdenvertaisuuden kysymys sekä ovatko sateenkariperheet aitoja perheitä. Lisäksi uskonnon rooli keskustelussa ja sukupuoliroolien merkitys jakoi kansanedustajien mielipiteitä. Monipuolisesta käsittelystä huolimatta kaikki ihmisryhmät eivät päässeet esiin avioliitokeskustelussa.

ASIASANAT: diskurssianalyysi, eduskunta, heteroseksuaalisuus, homoseksuaalisuus, kansanedustaja, keskustelu, lainsäädäntö, politiikka, pyhä, retoriikka, sosiaalinen konstruktionismi, sukupuoli, sukupuolineutraali avioliitto, uskonto, uskontososiologia, uskontotiede.

PYHÄN AVIOLIITON RAJAT: TUTKIMUS EDUSKUNNAN TÄYSISTUNNON SUKUPUOLINEUTRAALIA AVIOLIITTOA KOSKEVISTA PUHEENVUOROISTA VUOSILTA 2012–2017	1
1. JOHDANTO	1
1.1 AIHEEN ESITTELY	1
1.2 AIKAISEMPI TUTKIMUS	2
1.3 EETTISET KYSYMYKSET	4
1.4 TUTKIMUSONGELMA- JA KYSYMYKSET	5
2. SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI JA RETORINEN DISKURSSINANALYYSI.....	6
2.1 SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI	6
2.1.1 <i>Kenneth Gergenin episteeminen konstruktionismi ja keskustelujen kulttuurinen virta</i>	<i>7</i>
2.2 DISKURSSIANALYYSI	11
2.3 RETORINEN ANALYYSI.....	13
2.3.1 <i>Sakaranahon retorinen analyysi.....</i>	<i>15</i>
3. PYHÄ	19
3.1 PYHÄN KÄSITE	19
3.2 PYHÄN OPPIHISTORIA USKONTOTIETEESSÄ	20
3.2.1 <i>Uskontofenomenologinen tutkimustraditio</i>	<i>20</i>
3.2.2 <i>Uskontososiologinen tutkimustraditio</i>	<i>22</i>
3.3 PADENIN PYHÄTEORIA	23
3.3.1 <i>Maaailma.....</i>	<i>23</i>
3.3.2 <i>Pyhä järjestys.....</i>	<i>25</i>
4. SAMAN SUKUPUOLISTEN PARISUHTEET EDUSKUNNASSA	30
4.1 SEKSUAALIVÄHEMMISTÖJEN ASEMA EDUSKUNNASSA JA LAINSÄÄDÄNTÖTYÖSSÄ.....	30
4.1.1 <i>Politiikka keskustelun jatkumona</i>	<i>30</i>
4.1.2 <i>Lainsäädännöllinen kehitys.....</i>	<i>31</i>
4.2 LAKIESITYKSET JA PÖYTÄKIRJAT	32
4.2.1 <i>Pöytäkirjat</i>	<i>33</i>
4.2.2 <i>Lakiesitysten eteneminen eduskunnassa</i>	<i>34</i>
4.2.3 <i>Alexander Stubbin lakialoite</i>	<i>36</i>
4.2.4 <i>Tahdon 2013-kansalaisaloite</i>	<i>37</i>
4.2.5 <i>Aito avioliito-kansalaisaloite</i>	<i>39</i>

5. VASTUSTAVIEN KANSANEDUSTAJIEN PUHEENVUOROJEN RETORINEN DISKURSSIANALYYSI	41
5.1 LAINSÄÄDÄNNÖN DISKURSSI	41
5.2 LAPSEN DISKURSSI.....	45
5.3 SUKUPUOLEN DISKURSSI.....	49
5.4 KRISTILLINEN DISKURSSI	54
5.5 KULTTUURINEN DISKURSSI	57
5.6 SEKASORRON DISKURSSI.....	60
5.7 VASTUSTAJIEN RETORIikka	63
6. PUOLUSTAVIEN KANSANEDUSTAJIEN PUHEENVUOROJEN RETORINEN DISKURSSIANALYYSI	65
6.1 YHDENVERTAISUUDEN DISKURSSI.....	65
6.2 KEHITYKSEN DISKURSSI.....	69
6.3 MAALLINEN DISKURSSI.....	72
6.4 HYVINVOINNIN DISKURSSI.....	75
6.5 PERHEEN DISKURSSI	78
6.6 PUOLUSTAJIEN RETORIikka	81
7. YHTEENVETO JA TULKINTAA.....	83
7.1 AVIOLIITTOKESKUSTELU JÄRJESTYKSEN ETSINTÄNÄ	83
7.2 TULKINTAA KESKUSTELUSTA.....	86
7.2.1 <i>Perhe</i>	86
7.2.2 <i>Sukupuolijärjestys</i>	88
7.2.3 <i>Omantunnon vai yhdenvertaisuuden kysymys?</i>	89
7.2.4 <i>Uskonto</i>	90
7.2.5 <i>Näkymättömät ryhmät</i>	91
7.3 LOPUKSI.....	93
LÄHTEET	96
TUTKIMUSAINeISTO	96
TUTKIMUSKIRJALLISUUS	98
VERKKOLÄHTEET.....	103
LIITE.....	105

1. Johdanto

1.1 Aiheen esittely

Ensimmäiset ajatukseni tämän tutkielman tekoon saivat alkunsa keväällä 2013, kun väittely sukupuolineutraalista avioliittolaista kävi kiivaana eduskunnassa ja julkisessa mediassa. Tuolloin eduskunnassa käytin valtapeliä siitä, tulisiko avioliittolain muutosta koskeva kansanedustajan lakiesitys ottaa lakivaliokunnan käsiteltäväksi. Lakivaliokunta päätyi siihen, ettei lakialoitetta käsitellä, mikä johti suureen vastareaktioon ja kansalaisaloitteen syntyyn. Tämä kansalaisaloite päätyi myöhemmin eduskuntaan ja johti lopulta avioliittolain muutokseen.

Seurattuani kiivasta väittelyä internetin keskustelupalstoilla ja eduskunnan täysistunnon verkkolähetyksissä, aloin aavistella avioliittolaissa olevan kyse yhteiskunnallisesta kipukohdasta. Kansakunta haki vastausta sille, tuleeko saman sukupuolisille pareille ja heidän perheilleen suoda yhdenvertainen asema heteroperheiden kanssa.

Sukupuolineutraali avioliitto on tämän vuosikymmenen suurimpia keskusteluita yhteiskunnassamme, jossa erilaiset arvot ja mielipiteet ottavat voimakkaasti yhteen.

Tämän pro gradu-tutkielman aiheena on tämän vuoropuhelun avaaminen. Lähestyn aihetta eduskunnan täysistunnon sukupuolineutraalista avioliittolaista käytyjen keskusteluiden kautta. Analysoin ja tulkitseen sekä sukupuolineutraalia avioliittolakia vastustavia ja puolustavia puheenvuoroja. Tarkoitukseni on löytää vastauksia sille, kuinka poliitikot merkityksellistävät avioliittoa instituutiona ja millaisille pareille he sen kokevat sopivan parhaiten. Tutkimusaineistonani toimivat kolmesta lakiesityksestä¹ käytyjen täysistuntopöytäkirjojen pöytäkirjat vuosilta 2012–2017.

Tutkielmani metodologiasta olen halunnut tehdä monipuolisen. Teoreettinen viitekehyseni toimii Kenneth J. Gergenin sosiaalista konstruktionismia koskevat ajatukset, joista Kirsi Juhilan muotoilemaa mallia keskusteluiden kulttuurisesta virrasta hyödynnän omassa tutkielmassani. Koska tutkimusaineistonani ovat paljon erilaista retoriikkaa sisältävät poliittiset puheet, katsoin viisaimmaksi käyttää analyysimenetelmänäni retorista diskurssinanalyysia. Sen olen rakentanut Tuula

¹ 1. Alexander Stubbin lakialoite (LA 2/2012), 2. Tahdon2013-kansalaisaloite (M10/2013), 3. Aito avioliitto-kansalaisaloite (KAA 2/2016).

Sakaranahon retorisen analyysimenetelmän varaan, jonka olen liittännyt diskurssinanalyysin pääajatuksiin.

Eduskuntakeskustelua seurattessani olen havainnut, kuinka tärkeänä kansanedustajat ovat avioliittoa pitäneet. Kansanedustajat kokevat avioliiton pyhänä instituutiona, jota halutaan suojella turmelevilta aineksilta. Tämän vuoksi päätin lähestyä tätä pyhän merkityksellistämistä erityisen pyhäteorian kautta. Tulkitsen pyhän läsnäoloa avioliitodebatissa William E. Padenin pyhäteorian näkökulmasta, jonka mukaan pyhä järjestys ylläpitää ja suojelee uskonnollisista objekteista koostuvaa maailmaa.

Tutkielmani aihe ja lähestymistavat paikantuvat uskontososiologin tutkimusalueelle. Uskontososiologisessa tutkimuksessa uskontoa tarkastellaan sosiaalisena järjestelmänä, joka vaikuttaa yhteisöjen ja instituutioiden tasolla sekä näiden ja yksilön välisessä vuorovaikutuksessa. Sosiologisessa uskonnontutkimuksessa huomio kiinnittyy esimerkiksi uskonnollisen ja maallisen käyttäytymisen riippuvuussuhteisiin, sukupuoleen, sosiaaliseen hierarkiaan tai perherakenteisiin. (Ketola 2003, 97; Laitila 2011, 96.) Uskontososiologiassa, kuten muussakin uskontotieteessä huomion kohteena eivät ole uskonnollisten väitteiden totuusarvo, vaan niiden merkitys väitteiden antajille. Sosiologisesta näkökulmasta kaikki uskonnollinen toiminta on ”vain” inhimillistä. (McGuire 1992, 8–9.) Poliittisen keskustelun tutkiminen ei tässä valossa vaikuta uskontososiologiselta tutkimukselta. Kuitenkin, hyödyntäessäni uskontotieteen näkökulmaa ja teoriaa voi tutkimustani lukea uskontososiologiseksi.

1.2 Aikaisempi tutkimus

Saman sukupuolisten pariin parisuhteita koskevia keskusteluita on tutkittu jonkin verran aikaisemmin. Aiheeseen liittyneeseen lainsäädäntökehitykseen kuuluva keskustelu on ollut omiaan herättämään tutkijoiden ja opiskelijoiden huomiota. Etenkin uskontotieteessä aiheessa on herättänyt kiinnostusta keskustelussa esiintyvien arvojen esilletuominen ja niiden vaikutus kansalaisiin.

Parisuhteen rekisteröintiä koskevan lain mielipidekirjoittelua vuoden 1996 uutissanomalehdissä on tutkinut Sari Charpentier. Teoksessaan *Sukupuoliusko* (2001) Charpentier analysoi mielipidekirjoituksissa esiintyneitä tapoja merkityksellistää parisuhdetta. Hän loi käsitteen sukupuoliusko kuvaamaan sitä heteronormatiivista sukupuolisuutta korostavaa ajattelutapaa, jolla torjutaan saman sukupuolisten

parisuhteiden aseman parantamista. Charpentier lähestyi aihetta myös minun käyttämän pyhän järjestyksen kautta ja löysi mielipidekirjoituksia, joilla saman sukupuolisia pareja puolustettiin vetoamalla rakkauteen. (Charpentier 2001.)

Naispareja ja itsellisiä naisia koskevaan hedelmöityshoitolakiin liittyvää parlamentaarista debattia on avannut Tiina Mahlamäki artikkelissaan ”Ydinperheen rajoja määrittelemässä: Kansanedustajien keskusteluja hedelmöityshoitolaista” (2008). Mahlamäen mukaan hedelmöityshoitolain keskustelussa aihe asetettiin koskettamaan laajempia aihealueita, kuten isyyden merkitystä, heteroäitiyden myyttiä ja lapsen etua. Kansanedustajien perustelut jakoutuivat hänen mukaansa kolmen kulmakiven varaan, joita olivat luonto, tiede ja kirkko. (Mahlamäki 2008, 226–252.)

Opinnäytetöitä aiheeseen liittyen on tehty muutamia. Omaa tutkielmaani muistuttaa Ossi Nyströmin pro gradu *Tottumus on toinen luonto – Retorinen diskurssinanalyysi luonnollisuuspuheesta heteronormatiivisen pyhän järjestyksen ylläpitäjänä eduskunnan parisuhdelakikeskusteluissa 1993–2009* (2013). Työssään Nyström kävi läpi saman sukupuolisia parisuhteita vastustavien kansanedustajien luonnollisuuspuheita ja löysi erilaista puhetapaa, joilla heterosuhde asetetaan samasukupuolisten parisuhteiden edelle. Työssään Nyström päätyi siihen loppupäätelmään, jonka mukaan homoseksuaalisuus esiintyy vastustajille arki-intuition sekä sosiaalisten ja kulttuuristen rakentuneiden refleksiivisten uskomusten vastaisena ilmiönä. (Nyström 2013, tiivistelmä.)

Susanna Helminen on sekä pro gradu-tutkielmassaan *”Tyhjäänpäiväistä vaahtoamista?”: kansalaisuskonnon määrittäminen vuoden 2010 Homoilta seuranneessa keskustelussa* (2014) ja artikkelissaan *”Miksi meitä on niin moneksi?” Kansalaisuskonto vuoden 2010 Homoillan jälkeisessä keskustelussa* (2015) analysoinut Yleisradion A-studion ohjelman jälkeistä mielipidekirjoittelua kahden viikon ajalta kahdeksassa suurimmassa sanomalehdessä. Helminen mukaan kansalaisuskonto näkyi siinä, käsitettiinkö homoseksuaalit tasavertaisina kansalaisina ja millaiseksi kirkon rooli ja asema tulevaisuudessa hahmotettiin. Helminen toteaa mielipidekirjoituksissa avioliiton käsitettävän samalla sekä kirkollisena että lainsäädännöllisenä asiana. (Helminen 2015.)

Ulkomaisesta tutkimuksesta voidaan mainita Paul Johnsonin ja Robert M. Vanderbeckin toteuttama diskurssinanalyysi Yhdistyneiden kuningaskuntien parlamentin homoseksuaalisuutta koskevista keskusteluista. Teoksessaan *Law, Religion and Homosexuality* (2014) he tutkivat homoseksuaalisuutta koskevia parlamenttikeskusteluita 1950-luvulta aina vuoteen 2013 saakka, jolloin

sukupuolineutraali avioliittolaki astui voimaan. Heidän mukaansa uskontodiskurssi on muuttanut muotoaan aikojen saatossa sekä yhteiskunnan muutoksista huolimatta se vaikuttaa yhä voimakkaana seksuaalisen tasa-arvon edistymistä koskevissa keskusteluissa. (Johnson & Vanderbeck 2014.)

1.3 Eettiset kysymykset

Tieteenteon yhteydessä on aina hyvä pohtia tutkimuksen eettisiä puolia. Arja Kuulan mukaan tutkijan kuuluu aina tapauskohtaisesti pohtimaan tutkimukseensa sopivia ratkaisuja, sillä aina valmiita ratkaisuja tai ohjeita ei välttämättä ole. Tutkijan kuuluu ottaa huomioon myös mahdollinen lainsäädäntö eettisiin kysymyksiin liittyen. (Kuula 2013, 12.)

Oman tutkielman tekooni ei liity vakavia eettisiä tai moraalisia ongelmia. Tutkimusaineistonani toimivat täysistunnon pöytäkirjat ovat julkisesti saatavilla olevaa materiaalia eduskunnan verkkosivuilla², joten mitään vakavia tekijänoikeudellisia kysymyksiä aineiston käyttöön ei liity. Hyvään tutkimusentekoon kuuluu aina mainita lähde, josta lainataan. Tämän periaatteen vuoksi mainitsen aina pöytäkirjoissa lainaamieni sitaattien alkuperäislähteen ja henkilön, jonka puheenvuoroa siteeraan työssäni.

Ehkä vakavammat kysymykset liittyvät minun ja tutkimusaineistoni väliseen suhteeseen. Mitä haen tuodessani tietynlaisia puheenvuoroja esiin pöytäkirjojen joukosta? Sitaateissa esiintyvät mielipiteet edustavat kansanedustajien omaa näkemystä, eivätkä omaani. Pyrin tuomaan esiin tutkimusaineiston joukosta mielenkiintoisia puheenvuoroja ja niissä esitettyjä mielipiteitä. Näin toimimalla varmistan samalla myös sen, että lukija saa käsityksen siitä, miten monipuolista mielipiteiden vaihtoa istuntosalissa käydään.

Analysoidessani kansanedustajien puheenvuoroja pyrin objektiiviseen käsittelyyn, enkä aseta kansanedustajien mielipiteitä toisen yläpuolelle. En myöskään pyri arvostelemaan kansanedustajien vakaumusta tai heidän mielipiteitään, se ei ole tutkimukseni päätarkoitus. Tarkoitukseni on perehtyä kansanedustajien retoriikkaan ja siihen, miten he merkityksellistävät avioliiton puheenvuoroissaan.

² Eduskunnan verkkosivut: <https://www.eduskunta.fi/FI/sivut/default.aspx> (viitattu 28.2.1018).

1.4 Tutkimusongelma- ja kysymykset

Tutkimukseni päätarkoitus on tutkia sukupuolineutraalista avioliittolaista käytyä täysistuntokeskustelua sekä vastustavien että puolustavien kansanedustajien näkökulmasta. Pyrin löytämään kansanedustajien puheista merkityksenantoja, joiden perusteella kansanedustajat rakentavat avioliitosta tietynkaltaista pyhää järjestystä kuvaavan instituution. Lisäksi minua kiinnostaa se, millaisia luokitteluita eri parisuhteiden välille luodaan keskustelussa.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavia:

1. Miten kansanedustajat retoriikassaan pitävät yllä pyhää järjestystä avioliiton instituution kohdalla?

1.1 Mikä vahvistaa avioliittoa ja mikä taas heikentää sitä?

1.2 Ketkä ovat avioliittoon osallisia ja ketkä taas eivät?

2. Miten luokitteluja ylläpidetään ja puretaan eri parisuhdemuotojen välillä?

2.1 Mitä yhdenvertaisuuskäsityksiä eri parisuhdemuotojen välillä ilmenee keskustelussa?

2.2 Mitkä ryhmät jäävät keskustelussa huomioimatta?

Näihin kysymyksiin lähdin etsimään vastauksia tulkitsemalla eduskunnan täysistunnon kansanedustajien puheenvuoroja. Kuitenkin, ennen varsinaista analyysiä esittelen seuraavaksi metodologista viitekehystäni. Sen jälkeen käyn läpi homoseksuaaleihin liittyvää lainsäädännöllistä historiaa eduskunnassa ja lakien käsittelyä. Varsinaisen analyysiosion jälkeen tiivistän löydökseni ja tuon esiin tulkintojani keskustelussa esillä olleista teemoista ja niiden piirteistä.

2. Sosiaalinen konstruktioismi ja retorinen diskurssinanalyysi

2.1 Sosiaalinen konstruktioismi

Tutkielmani teoreettisena viitekehyksenä toimii *sosiaalisena konstruktioismina* tunnettu tutkimussuuntaus. Konstruktioistisessa tutkimuksessa tutkitaan sosiaalisen todellisuuden ja merkitysten rakentumista. Keskeisenä ajatuksena konstruktioismissa on se, että todellisuutta rakennetaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa kieli ja semioottiset merkitysjärjestelmät ovat elintärkeitä. Tämän tutkimussuuntauksen vahvistumista ja valta-asemaa ihmistieteissä onkin kutsuttu kielelliseksi käännteeksi, kokeellisten ja kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien jäädessä syrjään kielenkäyttöön liittyvän tutkimuksen tieltä. (Pietikäinen & Mäntynen 2015, 12.)

Kielenkäyttö on konstruointia eli asioiden merkityksellistämistä. Konstruktioismiin liittyy ajatus siitä, että kieli koostuu sosiaalisesti jaetuista merkityssysteemeistä. Merkitykset muodostuvat suhteessa toisiinsa, ja näistä eroista taas luomme erilaisia hierarkioita ja luokitteluja. Esimerkiksi puhuessamme erilaisista ihmisryhmistä suhteutamme niitä ja annamme niille merkityksiä, joita taas jaamme muun muassa sukupuolen tai sosiaaliluokan perusteella. (Jokinen & al. 2016, 26–28.)

Konstruktioiviset merkityssysteemit johtavat ajatukseen kielenkäytön ja merkityksellistämisen ei-heijastavuudesta. Koska kieli ei ole todellisuuden kuva, ei tutkimuksessa pyritä keskittymään sen ulkopuolella olevaan todellisuuteen. Konstruktioistisessa tutkimuksessa tutkijan tarkoitus on avata annettuina pidettyjä käsitteitä, kuten vaikkapa hämäläisyyttä ja savolaisuutta. Näitä käsitteitä tutkimalla voidaan havaita, miten niitä tuotetaan, millaisia itsemäärityksiä niihin sisältyy ja millaisia eroavaisuuksia niille luodaan. (mt. 2016, 28–29.)

Merkitykset ja niistä rakentuvat merkityssysteemit eivät synny yksittäisen toimijan kautta, vaan toimijoiden välisissä sosiaalisissa käytännöissä. Sosiaalisen todellisuuden voi käsittää jatkuvana prosessina, joissa käsitteitä uudistetaan ja muutetaan. (mt., 2016, 29.) Toisaalta, kielellisen toiminnan voi myös ymmärtää myös vähemmän staattisena ilmiönä, jossa toimijat hyödyntävät sitä saavuttaakseen erilaisia päämääriä, jolloin kieli ei ole enää vain neutraali väline. Kielen avulla asioita voidaan toteuttaa ja kielen funktioilla voidaan tuottaa erilaisia todellisuuden versioita. Kieli on aina kontekstistaan riippuvainen, mikä tekee siitä monimuotoisen tutkimuskohteen. (Eskola 2014, 141.)

Sosiaalinen konstruktioismi herättää kysymyksen siitä, tuleeko tutkimuksessa ottaa huomioon ympäröivä todellisuus vain konstruktiona vai liittyykö siihen jotain muutakin? Kirsi Juhilan mukaan konstruktioistinen tutkimusperinne jakautuu tässä kohtaa kahtia kahteen erilaiseen näkökulmaan kielen ja maailman suhteesta, *ontologiseen* ja *episteemiseen* konstruktioismiin. Ontologisessa konstruktioismissa tutkija ei palauta tutkimuskohdetta vain kieleen, vaan olettaa sen lisäksi olevan ei-diskursiivisia maailmoja. Tällöin tutkija myös pohtii diskursiivisten käytäntöjen ja ei-diskursiivisten maailmojen välistä suhdetta, eli toisin sanoen asettaa kielen osaksi maailmaa. Episteemisessä konstruktioismissa taas ulkopuolisen maailman vaikutusta ei oteta huomioon. Maailman oletetaan tulevan todelliseksi kielenkäytössä, jonka vuoksi huomio kiinnittyy vain erilaisiin teksteihin ja niiden välisiin suhteisiin. (Juhila 2016, 371–372.)

Sitoudun sosiaaliseen konstruktioismiin episteemisestä näkökulmasta. En pidä mielekkäänä lähteä analyysissäni tarkastelemaan esimerkiksi, miten ihmisruumiin biologia tai psykologiset seikat voivat näyttäytyä avioliittoa koskevassa keskustelussa. Koen paljon paremmaksi sen näkökulman, jossa tarkastelen erilaisten diskurssien rakentumista suhteessa toisiinsa, ei niinkään sen ulkopuolella ilmeneviin asioihin. En lähde siis esimerkiksi kuvailemaan, miten tietynlaiset tavat ymmärtää avioliiton merkitystä lähtevät maailmasta, vaan pikemminkin kansanedustajien tavoista puoltaa omia käsityksiä ja jakaa niitä tukevia merkityksiä.

2.1.1 Kenneth Gergenin episteeminen konstruktioismi ja keskustelujen kulttuurinen virta

Tutkielmassani lähestyn sosiaalisen todellisuuden olemusta tarkemmin Kenneth Gergenin episteemisen konstruktioismin näkökulmasta. Teoksessaan *Realities and Relationships: Soundings in Social Construction* (1994) Gergen tarkastelee sosiaalista todellisuutta tavalla, jolla huomioidaan sekä paikalliset merkityksenantotilanteet sekä laajemman kulttuuristen keskustelujen tason. Kirsi Juhila on Gergenin konstruktioististen oletusten pohjalta rakentanut mallin, jota hän nimittää ”*keskustelujen kulttuuriseksi virraksi*”. Mallin avulla on mahdollista tarkastella keskusteluita osana laajempaa kulttuurista jatkumoa. Kulttuurinen virta koostuu

monenlaisista eri aikoina ilmenneistä keskusteluista, joiden ainekset ovat saattaneet olla jopa ristiriitaisia toistensa kanssa. (Juhila 2016, 384–386.)

Gergenin näkemys sosiaalisen todellisuuden rakentumisesta pohjautuu kahteen lähtökohtaetuslistaan, joissa esitetyistä lähtökohtaotuksista Juhila on rakentanut mallin keskusteluiden kulttuurisesta virrasta. Ensimmäisessä oletuslistassa Gergenin konstruktionistinen tapa ymmärtää kieli, kuvausten vakiintuminen ja kulttuuri perustuvat viiteen lähtökohtaotukseen. Toisessa, seitsemänkohtaisessa listassa Gergen taas pohtii merkitysten muotoutumista vuorovaikutustilanteissa. Siinä hän etenee yksittäisten lauseiden käytöstä vähitellen päätyen aina kulttuuriseen yhteisymmärrykseen. (mt., 386–388.)

Gergenin ensimmäisen listan ensimmäinen lähtökohtaotus on, *etteivät käyttämiämme kuvauksiamme³ maailmasta ja itsestämme sanele kuvausten kohteet*. Toisin sanoen, puheen aiheena olevien asioiden ominaisuudet eivät vaadi meitä tekemään käyttämään niistä tietynlaisia ilmauksia. (Gergen 1994, 49.) Jos esimerkiksi keskustelun aiheena ovat tietokoneiden käyttö, ei niiden teknisillä ominaisuuksilla tai laitteiden ulkonäöllä ole välttämättä sijaa keskustelussa.

Toiseksi Gergen olettaa, että *ymmärryksemme maailmasta ja toistamme perustuvat kuvauksiin, jotka ovat rakentuneet historiallisesti ja kulttuurisesti sosiaalisen toiminnan seurauksena*. Käyttämämme ilmaisut eivät sinällään merkitse mitään, ennen kuin ne sovitetaan osaksi laajempaa ihmistoimintaa. (mp., 49.) Esimerkiksi puheen aiheena on vaikka saunominen, voi aiheesta puhuminen olla erilaista niissä kulttuureissa, joissa saunaa ei tunneta kovin hyvin.

Kolmanneksi Gergen olettaa, että *maailmasta ja itsestämme käyttämiemme kuvausten säilyvyys pitkällä aikavälillä ei perustu niiden objektiivisuuteen, vaan niiden suosioon käytössä* (mt., 51). Esimerkiksi puhuessamme vaikka talvisodasta saatamme värittää puheitamme tietyillä ilmaisuilla, joita oletamme mahdollisimman monen ymmärtävän ja jakavan.

Neljänneksi Gergen olettaa, että *kielenkäyttömme saa merkitsevyytensä sen mukaan, miten sitä käytetään ihmisten välisissä sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa* (mt., 52). Voimme puhua samasta asiasta eri tavoin tilanteiden mukaan. Esimerkiksi

³ Alkuperäiskielellä Gergen käyttää sanaa ”term”, jonka suoran käännöksen ”termin” koin Kirsi Juhilan tapaan sopivan huonosti suomenkieliseen tapaan ilmaista asia. (Juhila 2016, 386). Siksi päädyinkin hänen tapansa käyttää sanan suomennoksena ”kuvaus”.

maahanmuutto voi näyttäytyä eri tavoin riippuen siitä, puhummeko aiheesta yliopiston seminaarissa tai eduskunnan täysistunnossa.

Viimeisenä Gergen olettaa, että *arvioidessamme vakiintuneita diskursseja asetamme kyseenalaisiksi joitakin kulttuurisia piirteitämme, jolloin annamme tilaa uusille kulttuurisille merkitystavoille* (Gergen 1994, 53). Ymmärrän tämän niin, että kyseenalaistaessamme joitakin vakiintuneita ”totuuksia” tai yhteiskunnallisia piirteitä voimme tuoda esiin uusia näkökulmia tai jopa luoda uuden paradigman vanhan tilalle. Gergen kysyykin, voisiko vaihtoehtoisten merkitysten etsimisestä olla hyötyä, jos haluamme luoda kokonaan uuden yhteyden erilaisten ihmisten välille (mt., 54).

Entä sitten, kun siirrytään konkreettiseen kielenkäyttöön? Gergenin toisen listan ensimmäisen oletuksen mukaan *ihmisten yksittäisillä lausumilla ei sinällään ole mitään merkitystä*. Sanojen merkitys rakentuu suhteessa toisiinsa ja ympäröivään maailmaan. (mt., 264). Puheessamme voimme teoriassa rakentaa loputtomasti erilaisia merkityksiä, mutta niiden tietynlainen asettelu ja käyttö eri tilanteissa viime kädessä ratkaisevat, mitä haluamme niillä ilmaista

Gergenin toisen oletuksen mukaan *lausuman merkitys todentuu täydentävän teon kautta*. Yksilö ei itsessään pysty luomaan kaikkia merkityksiä omille sanoilleen, vaan hän tarvitsee aina toisen osapuolen reagoimaan hänen lausahduksiinsa. Mikäli vastapuoli ei ymmärrä lausahdusta lainkaan, kunnon kommunikaatiota ei välttämättä synny. Merkitys ei siis koskaan synny vain ihmisen omasta toiminnasta, vaan erilaisten suhteiden kautta. (mt., 264–265.)

Gergenin kolmannen oletuksen mukaan *lausumat sekä luovat että rajoittavat merkitystä*. Lausahdus voi sisältää monia potentiaalisia vaihtoehtoja, joihin toinen osapuoli voi reagoida monin tavoin sen mukaan, miten hänestä tuntuu. Toisaalta, lausahdus voi rajata ulos joitakin vaihtoehtoja eli tosin sanoen: tarkoittaessaan jotain yksilö ei samalla tarkoita jotain tiettyä asiaa. Tämä rajaa myös toisen osapuolen tapaa reagoida asiaan. (mt., 265–266.)

Gergenin neljännen oletuksen mukaan *jokaiselle täydennykselle on mahdollista antaa edelleen lisätäydennys*. Lausahdukset eivät koskaan lopeta keskustelua täysin, vaan niihin on aina mahdollista vastata. Tästä syntyy toimintaa, joka on riippuvaista tulevista täydennyksistä. (mt., 266.)

Gergenin viidennen oletuksen mukaan *merkitykset uudelleenrakentuvat jatkuvasti uusien täydennysten myötä*. Saavutettu yhteisymmärrys asian merkityksestä voi kadota hetkessä, jolloin keskustelijat alkavat neuvotella uudestaan asiasta. (Gergen 1994, 267.)

Gergenin kuudennen oletuksen mukaan *vuorovaikutussuhteiden vakiintuessa alkaa kehittymään yhteisymmärryksen ontologioita*. Merkityksen ja järjestyksen suhde tekee yksilöiden keskisestä vuorovaikutuksesta mielekäästä, kun osapuolet tuntevat yhteiset pelisäännöt. Rikkomalla yhteisesti luotua järjestystä yhteisymmärrys ja samalla merkitys voivat kadota. (mt., 268.)

Gergenin toisen listan viimeisen oletuksen mukaan *konsensuksen saavuttaminen on edellytys yhteisymmärrykselle ja väärinkäsityksille*. Useiden osallistujien väliset vuorovaikutustilanteet ovat etenkin alttiita väärinymmärrysten synnylle, kun yksilö ei välttämättä jaa muiden osapuolten kanssa yhteisymmärryksen ontologiaa. Tämä on luonnollista, sillä ihmisten välisiä suhteita on rajaton määrä ja näiden suhteiden sisään syntyviä järjestyksiä ulkopuolisen ei ole koskaan mahdollista ymmärtää täysin ensimmäisellä kerralla. (mt., 269.)

Kirsi Juhila on rakentanut Gergenin konstruktionismia luovista viidestä lähtökohtaoletuksesta ja seitsemästä merkitysten muotoutumista ihmisten välisessä vuorovaikutuksesta koskevasta oletuksesta mallin, joka tiivistää yhteen Gergenin näkemystä sosiaalisen todellisuuden olemuksesta. Juhila on rakentanut neljä toisiaan kiinteästi sidoksissa olevaa periaatetta, joista muodostuu keskustelujen kulttuurinen virta. (Juhila 2016, 391–392.)⁴ Tämä malli toimii myös omana viitekehyksenäni sosiaaliseen konstruktionismiin.

Ensimmäisen Juhilan rakentaman periaatteen mukaan Gergen *kiistää konstruktionismissaan kielen ja sen ulkopuolella olevan välisen suoran tai ongelmattoman yhteyden*. Toisen periaatteen mukaan Gergen korostaa *kielellisen toiminnan tilannesidonnaisuutta*. Historiallisiksi muodostuneiden kuvausten käyttökelpoisuus, suosio ja funktiot todentuvat ihmisten välisissä vuorovaikutustilanteissa, mutta nuo tilanteet ovat samalla myös niiden syntypaikkoja. (mt., 391.)

Kolmannen Juhilan luoman periaatteen mukaan Gergen tuo esiin *kulttuurisen tason*. Ajan myötä tietyt kuvaukset vakiintuvat ja rakentavat ymmärrystämme maailmasta, ja

⁴ Taulukko 1.

toimivat samalla yhteisymmärryksen ontologioina. Viimeisen periaatteen mukaan Gergen hahmottaa väyliä tyystin *toisenlaisten kuvaamistapojen ja äänien syntymiselle*. (Juhila 2016, 391.)

Yhdistämällä Gergenin konstruktionismia koskevista lähtökohtaoletuksista ja merkitysten muodostumista koskevista oletuksista Juhila luo mallin keskusteluiden kulttuurisesta virrasta. Ymmärrän virran idean niin, että kaikki ihmisten välisissä sosiaalisissa tilanteissa ilmenevät kuvausten tavat ja lausumat ovat syntyjään pitkäaikaisesta, historiallisesta vuorovaikutusten ketjusta, jolla on pyritty rakentamaan yhteisymmärrystä keskinäisistä asioista. Tämä voi kuitenkin murtua, jolloin yksilöt pyrkivät neuvottelemaan uudestaan merkitysten sisällöstä ja mahdollisesti luomaan uusia. Suhteutan tätä ajatusta omaan tutkimusaineistooni analyysin aikana.

3.2 Diskurssianalyysi

Tutkimukseni metodologinen analyysi ammentaa teoreettista näkökulmaa diskurssianalyttisestä tutkimussuuntauksesta. *Diskurssianalyysi* ei ole mikään selvärajainen tutkimusmenetelmä, vaan sitä pitäisi pikemminkin käsittää enemmän väljänä teoreettisena viitekehystenä, jonka avulla on mahdollista tarkastella aineistoa erilaisin painopistein ja käyttää erilaisia metodologisia sovelluksia. Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen mukaan diskurssianalyysillä olevan viisi lähtöoletusta, joiden mukaan: 1. kielenkäyttö rakentaa sosiaalista todellisuutta 2. on olemassa rinnakkaisia ja keskenään kilpailevia merkityssystemejä 3. merkityksellinen toiminta on kontekstisidonnaista 4. toimijat ovat kiinnittyneitä merkityssystemeihin 5. kielenkäyttö tuottaa seurauksia. Nämä lähtöoletukset ankkuroivatkin diskurssianalyysin aiemmin mainittuun sosiaaliseksi konstruktionismiksi kutsuttuun näkemykseen, jonka mukaan todellisuutta rakennetaan sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. (Jokinen & al. 2016, 25–26.)

Diskurssianalyysin tavoitteena on tutkia erilaisia merkityssystemejä, joita kutsutaan toisinaan myös diskursseiksi. Diskurssin voi määritellä verrattain eheäksi säännönmukaiseksi merkityssuhteiden systeemiksi, joka rakentuu sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentaa sosiaalista todellisuutta. Näitä merkityssystemeitä on hyvä tarkastella intertekstuaalisina: diskurssit määrittävät suhteessa toisiinsa ja lainaavat aineksia. Ne voivat olla rinnakkaisia tai kilpailevia, ja jotkin diskurssit

saattavat saada valta-asemaa toisiin diskursseihin nähden niiden sosiaalisen hyödyn tähden. Esimerkiksi kansallisen kulttuurin puhtautta ajava diskurssi on noussut silloin tällöin kansainvälistä yhteenkuuluvuutta ajavan diskurssin edelle. (Jokinen & al. 2016, 34–36.)

Diskurssien suurin voima siis piilee niiden tavassa rakentaa ja kuvata todellisuutta. Niiden vaikutus ihmiselämään konkreettisella tasolla näkyy niiden tavassa rakentaa identiteettejä: me kaikki olemme jollain tapaa diskursiivisia olentoja.

Representaatioiden tapaan diskurssit luovat yksilöille ja ryhmille identiteettejä, joita kuvataan kielen ja muiden semioottisten järjestelmien avulla. Kielenkäyttäminen ei ole koskaan yhdenmukaista, jolloin identiteeteistä voi syntyä paljon erilaisia versioita, joita diskursiivisesti rakennetaan, muutetaan ja haastetaan. Eri tilanteet sekä historialliset ja yhteiskunnalliset kontekstit toimivat identiteettien muokkaajina. (Pietikäinen & Mäntynen 2015, 63–64.)

Diskurssintutkimuksen näkökulmasta kielenkäytöllä on aina funktionaaliset merkityksensä. Kielenkäyttäjän sana -ja tyylivalinnat sekä rakentavat merkitystä että tuovat mukanaan aiempien käyttökontekstien ja -tapojen painolastia. Kielenkäyttäminen vaatii siis aina tietoisista kielellisten resurssien hyödyntämistä, kun yksilö pyrkii saamaan viestinsä parhaiten esiin vaihtelevissa tilanteissa. Toisaalta sosiaalinen todellisuutemme ei ole täysin vapaa, vaan siihen sisältyy myös rajoituksia ja normeja, jotka voivat olla peräisin yhteiskunnan arvomaailmasta. Yksittäinen puhe voi siis paljastaa, millainen konteksti viestijällä on. (mt., 16–18.)

Diskurssianalyysiä ei ole hyvä käsittää jähmeänä metodologisena välineenä, jossa tutkija vain ”löytää” merkityssysteemeitä aineistosta. Diskurssit ovat tutkijan oman tulkinnan tuloksia aineistosta, joka on usein moniselitteistä ja avoin vaihtoehtoisille tulkinnoille. Diskurssianalyysin hyödyntäminen perustuu pikemmin tutkijan perusteltuun tulkintaan, joka syntyy hänen ja aineiston välisestä vuoropuhelusta. Diskurssianalyysissä ei myöskään tutkita diskursseja sinänsä, vaan etenkin, miten ne näyttävät erilaisten sosiaalisten tilanteiden rakentajina. Tavoite on, että tutkijan katse kiinnittyisi enemmän prosessiin pelkän merkityssysteemin olemassaolon sijasta. (Jokinen & al. 2016, 35.)

Kuinka diskurssianalyysi näyttää uskonnontutkimuksessa? Titus Hjelmin mukaan diskurssianalyysi toimii mainiosti laadullisen tutkimuksen metodina, joka on ansainnut paikkansa myös uskontotieteen kentällä. Uskontojen tutkiminen diskursiivisina

rakennelmina ei eroa esimerkiksi sukupuolen tai rikollisuuden tutkimisesta. Uskonnon tutkiminen diskurssianalyysillä voi avata lisää ymmärrystä sosiaalisen todellisuuden rakentumisesta. (Hjelm 2011, 143–144.) Uskontotieteellisessä tutkimuksessa on kuitenkin hyvä muistaa, että tapamme nähdä ja käsittää uskonto on myös peräisin yhteiskuntamme diskursiivisista käytänteistä. Tämä vaikuttaa niin tutkittaviin kuin itse tutkimukseen.

Sovitan edellä olevia näkemyksiä diskursseista analysoidessani eduskunnan täysistuntojen puheenvuoroja. Kansanedustajien puheenvuoroja tutkimalla pyrin löytämään, millaisia vakiintuneita kuvaamistapoja esiintyy ja miten kansanedustajat pyrkivät hyödyntämään niitä perustellessaan näkemyksiään avioliitosta. Diskurssianalyysiä hyödyntämällä aion tutkia, miten kansanedustajat diskursiivisesti luovat avioliitosta tietynkaltaisen instituution, joka joko ulos sulkee tai tuo sateenkaariparit sisäänsä.

Näen diskurssien käyttämisen tarkoituksenmukaisena toimintana, jolla pyritään tietynlaiseen lopputulokseen. Eduskunnassa poliitikkojen tavoite on kahtalainen: pyrkimys ohjata poliittista päätöksentekoa kohti toivottua suuntaa sekä viestiä omille kannattajilleen. Toistamalla ja kierrättämällä tuttuja viestejä kansanedustajat uudelleenvahvistajat niitä ja pyrkivät samalla haastamaan toisen osapuolen näkemyksiä. Tämä on varsin tunnuksenomaista retorille toiminnalle, jossa mielipiteiden kamppailussa pyritään pääsemään voittoon ja heikentämään vastapuolta. Retoriikan tutkimus on oma osa-alueensa, mutta se on kuitenkin mahdollista yhdistää osaksi diskurssianalyysiä. Seuraavaksi esittelen yhden tavan tutkia retoriikkaa, jota hyödynnän yhdessä diskurssien tutkimisen kanssa.

3.3 Retorinen analyysi

Tutkielmani tarkempana metodologisena analyysimenetelmänä toimii yksi diskurssianalyysiä lähellä oleva metodi, *retorinen analyysi*. Valitsin Tuula Sakaranahon muotoileman retorisen analyysin metodologiseksi työkalukseni, jolla lähdän tulkitsemaan kansanedustajien puheita eduskunnan täysistunnossa. Retorinen analyysi on sopiva menetelmä sellaisen keskustelun tutkimiseen, jossa pyritään tietoisesti korostamaan oman viestinsä tärkeyttä. Tämä piirre korostuu etenkin

poliittisessa väittelyssä, minkä vuoksi katsoin parhaimmaksi lähestyä aihetta retorisen toiminnan näkökulmasta

Retoriikka on yksinkertaistaen ilmaistuna toimintaa, jossa pyritään vakuuttamaan yleisö jonkin argumentin pätevyydestä ja saada heidät sitoutumaan siihen. Retorisessa argumentaatiossa lähtökohta on avoimuus, joten viimeistä sanaa ei ole olemassa. Tämä avoimuus johtuu siitä, että retorisen argumentaation perustuessa luonnolliseen kieleen, ovat kaikkien esitettyjen väitteiden lähtökohtaoletukset aina kiistettävissä. Retorinen argumentaatio eroaakin tästä syystä logiikasta, koska retoriikka sallii toisilleen vastakkaisten väitteiden järjestyksen. Retoriikan avoimuudesta johtuen argumentoinnissa pyritäänkin esittämään oma väite uskottavana ja taas puolestaan vähentämään kilpailevien väitteiden uskottavuutta. (Jokinen 2016, 259.)

Tieteellisessä kielenkäytössä retoriikka on jaettavissa klassiseen ja uuteen retoriikkaan. Klassisella retoriikalla viitataan antiikin Kreikkaan, jossa retorisen puheen kehitys sai alkunsa. Klassinen retoriikka tarkoittaa sekä julkista yleisöä suostuttelevaa puhetta, että puhumiseen vaadittavia retorisia tekniikoita. Klassinen retoriikka on ajan myötä välittynyt myös meidän aikaamme, jolloin sai alkunsa niin kutsuttu uusi retoriikka. (Sakaranaho 2001, 9–10.)

1900-luvun puolenvälin tienoilla tieteellinen kiinnostus retoriikkaa kohtaan heräsi jälleen. Uuden retoriikan keskeisimmät teokset ovat Kenneth Burken *A Rhetoric of Motives* (1950), Stephen Toulminin *The Uses of Argument* (1958) ja Chaïm Perelmanin yhdessä Lucie Olbrechts-Tytecan kanssa kirjoittama *Traité de l'argumentation: La nouvelle rhétorique* (1958). (Mäntynen & Sääskilähti 2012, 196.) He tarkastelivat retoriikkaa kahdesta eri näkökulmasta: Burke lähestyi retoriikkaa osana inhimillistä toimintaa ja häntä kiinnosti erityisesti retoriikalla vaikuttaminen. Perelman ja Toulmin taas olivat kiinnostuneempia itse argumentoinnista eli retoriikan vakuuttavuudesta. (Sakaranaho 2001, 10.)

Uusi retoriikka eroaa klassisesta etenkin siinä, että kiinnostus kohdistuu puhutun ja kirjoitetun kielen tutkimiseen puhetaidon hallitsemisen ja opettamisen sijasta. Uusi retoriikka sijoittuu osaksi ihmistieteiden kielellistä käännettä, jossa kielentulkinnallisuus ja lingvistiikka saivat nostettua päätään. Uusi retoriikka on metodologisesta näkökulmasta melko hajanainen alueen, jonka vuoksi siitä ei ole löydettävissä kaikkien tutkijoiden jakamaa teoreettista mallia, eikä siinä myöskään ole saatavilla selvää tutkimuksellista metodologiaa. (Sakaranaho 2001, 10–11.)

Diskurssinanalyysin tavoin uudesta retoriikasta on mahdollista luoda väljä teoreettinen viitekehys ja käyttää erilaisia analyysimenetelmiä. Yhteistä näille kahdelle tutkimussuuntaukselle on kiinnostus kielenkäyttöä ja sen todellisuutta rakentavaa luonnetta kohtaan, mutta uusi retoriikka kuitenkin korostaa enemmän kielenkäytön vuorovaikutuksellisuutta ja huomioi kielenkäytön kohteena olevan yleisön. Uuden retoriikan oppihistoria ulottuu myös aina antiikin aikoihin saakka, jota edelleen tulkitaan uusista näkökulmista, kuten feminismistä käsin. (Sakaranaho 2001, 11.)

3.3.1 Sakaranahon retorinen analyysi

Tuula Sakaranaho on luonut retoriseen tutkimukseen sopivan analyysimallin, joka korjaa uuden retoriikan puutteita tutkimusmetodien osalta. Sakaranahon analyysimallin pääperiaate kaksinapaisuus, jota voidaan kutsua muun tekstintutkimuksen tapaan myös analyyttiseksi kaksoisfokukseksi. Ensiksi kielenkäyttöä voi Sakaranahon mukaan analysoida argumentteina, jotka sanotaan ääneen ja joita tarkoitetaan ymmärrettäviksi ja kuultaviksi. Argumentointi on siis eri tekniikoita sisältävää kielenkäyttöä, jossa pyritään tietoiseen vaikuttamiseen. (mt., 14.)

Toiseksi tulisi huomioida myös ääneen lausumattomat merkitykset, joita voidaan lukea rivien välistä. Tekstiin sisältyy aina lausumattomia merkityksiä, koska esitettyyn väitteeseen sisältyy aina jokin vasta-argumentti. Sakaranahon mukaan ihmisillä on tarve esittää argumentteja tilanteessa, jossa erilaiset argumentit kilpailevat keskenään ja joita halutaan vastustaa tai puolustaa. Lausumattomia merkityksiä on mahdollista löytää joskin puolesta, että tiettyjä asioita tai käsityksiä otetaan usein itsestään selvyyksinä. Tällaiset asiat käsitetään jollain lailla luonnollisiksi, eikä niitä ole tarpeen kertoa ääneen, perustella taikka selittää. Burkea lainaten Sakaranaho kutsuu tällaisia lausumattomia merkityksiä yhteisiksi sopimuksiksi, jotka sitovat kaikkia kuuliijoita ja joilla pidetään yllä sosiaalista järjestystä. Retoriikka on siis inhimillistä toimintaa, jolla on vaikutuksia symboliseen ja sosiaaliseen järjestykseen. (mp., 14.)

Sakaranaho tukeutuu lisää Burken käsityksiin retoriikasta muodostaessaan omaa analyysimalliaan. Sakaranahon mukaan Burken teoriassa on tarkoitus osoittaa retoristen ilmiöiden merkitys, joilla luodaan symbolista järjestystä piilotetusti ja epäsuorasti. Burken käsitysten mukaan retoriikka on aina riippuvainen konflikteista, joissa ihmisten välillä esiintyy ristiriitoja ja jonkinlaisia valtapyrkimyksiä. Keskeisin käsite on *identifikaatio* (engl. *identification*), jolla tarkoitetaan ihmisten ja ilmiöiden toisiinsa yhdistämistä. Yhteiskunnallisissa kiistatilanteissa identifikaatioita hyödynnetään, kun

Viitekehykset voivatkin tästä syystä vaihdella eri tutkimusten välillä sen mukaan, mitä tutkimuksella on tarkoitus löytää. (Sakaranaho 2001, 15.)

Argumentoinnin lähiluku toimii retorisen analyysin toisena vaiheena. Siinä lähiluku kohdistuu ilmitekstiin eli eksplisiittiseen argumentointiin. Tarkoituksena on tarkastella tekstissä esiintyviä ajatuskulkuja retorisisina merkityksenantoprosesseina, joita ovat oikeuttaminen ja kritisointi. Oikeuttamisella tarkoitetaan oman kannanoton esiin tuomista ja kritisoinnilla taas erottautumista vastapuolen kannanotosta. Analyysissä tulee pysyä visusti tutkimuskohteen näkemyksissä ja kuvata hänen ajatuksenkulkuaan tarkoin auki. Tutkijan tulee etsiä tekstistä avainsanoja, joita tutkittava käyttää keskeisesti argumentoinnissaan. Nämä avaintermit ovatkin jumala-termejä, joiden varaan argumentit perustuvat. Jumala-termien varaan rakentuvien merkityksenantoprosessien tutkiminen mahdollistaa myös siinä esiintyvien identifikaatioiden ja erottautumisien havainnoinnin, joita ilmaistaan suoraan tai epäsuoraan. Jälkimmäinen on havaittavissa julkilausumattomasta retoriikasta. (mt., 15–16.)

Retoriikan aukiluku on retorisen analyysin viimeinen vaihe. Löydetyistä jumala-termeistä johdetaan käsitteellisiä linsejä, joita jumala-termit implikoivat argumentoinnissa. Käsitteellisiä linsejä kohdellaan usein itsestään selvinä ja luonnollisina tapoina sosiaalisen todellisuuden tulkitsemiseen. Joidenkin käsitteellisten linssien esittäminen itsestäänselvyyskin aiheuttaa kuitenkin sen, että muita käsitteellisiä linsejä aletaan nähdä kyseenalaisessa valossa. Kritiikkiä ei esitetä kuitenkin suoraan, vaan pikemminkin se on havaittavissa rivien välistä lukemalla. Argumentoinnin päätavoite on omien käsitteellisten linssien vahvistaminen ja toisten heikentäminen. (mt., 16.)

Sakaranahon mukaan argumentaation lähilukua ja retoriikan aukilukua voi havainnoida emic/etic-jaottelun avulla. Lähiluku on emic-analyysiä, jossa tutkija tukeutuu tutkittavien käyttämiin käsitteisiin. Aukiluku on puolestaan etic-analyysiä, jossa tutkijan johtopäätökset syntyvät asettamalla argumenttianalyysin tulokset valitsemaansa kontekstiin. On syytä kuitenkin huomauttaa, että molemmat vaiheet ovat tutkijan omia konstruktioita siitä, mitä merkityksiä hän näkee tutkittavien argumentoinnista. (mp., 16.)

Retorisella analyysillä on Sakaranahon mukaan kaksi päätavoitetta. Ensimmäinen tavoite on Burkea lainaten osoittaa ja paljastaa retoriikan olemassaoloa siellä, missä sitä

ei ajattelisi olevan. Käsitteelliset linssit voivat olla niin luonnollistuneita ja niiden alkuperä voi olla hämärtyntä niin, ettemme havaitse niitä helposti. Toiseksi, tavoitteena on löytää käsitteellisiä linssejä, jotka voivat olla keskenään ristiriitaisia mutta kuitenkin samalla rinnakkaisia tai sisäkkäisiä. Näkökulmien välinen dynamiikka on asia, joita retorisisessa analyysissä voi tuoda esille. Retorista lukutapaa käyttäen voi havainnoida tekstien sisäisiä jännitteitä ja huomata, kuinka sama puhuja voi hyödyntää useita käsitteellisiä linssejä samanaikaisesti. (Sakaranaho 2001, 17.)

Sakaranahon luoma retorinen analyysi toimii tutkielmani metodologisena työvälineenä, kun lähdän käymään läpi sukupuolineutraalista avioliittolaista käytävää täysistuntokeskustelua. Yhdistän diskurssinanalyysin retoriseen analyysiin siten, että tulkitsen jumala-termien muodostavan ympärilleen kokonaisia merkityssysteemeitä eli diskursseja. Retoriikassaan kansanedustajat ohjaavat diskursseja tulkitsemaan jumala-termejä siitä näkökulmasta, joka tukee heidän käsityksiään avioliitosta. Esimerkiksi puhuttaessa tasa-arvosta kansanedustajat voivat luoda päinvastaisia tulkintoja siitä, miten tasa-arvo ja sukupuolineutraali avioliitto sopivat yhteen.

3. Pyhä

3.1 Pyhän käsite

Pyhä on uskontotieteellisen tutkimuksen peruskäsitteitä. Tutkijat ovat muodostaneet omia lähtökohtiaan pyhälle, sovittaen sen toimimaan osaksi omaa teoreettista viitekehystään. Pyhä on uskonnon tavoin abstrakti käsite, jota on vaikea itsessään sovittaa juuri tiettyyn paikkaan tai ilmiöön. Pyhän määrittely tapahtuu usein toisten ilmiöiden kautta tai vertailulla, esimerkiksi profaanin tai tabun käsitteiden kautta.

Pyhän käsitteellä on oma historiansa tieteellisessä tutkimuksessa. Sitä on totuttu pitämään läheisenä suhteessa uskonnon kanssa ja joskus jopa sen ytimenä (Laitila 2011, 124). Myöhemmin pyhän käsite on kuitenkin irtaantunut uskonnosta ja sitä on käytetty maalliseksi katsottujen ilmiöiden tarkastelussa, kuten vaikka Taina Kinnunen ruumiillisuutta teoksessa *Pyhät bodarit. Yhteisöllisyys ja onni täydellisessä ruumiissa* (2001) tai Anne Puuronen anoreksiapuhetta teoksessaan *Rasvan tyttäret. Etnografinen tutkimus anorektisen kokemustiedon kulttuurisesta jäsentymisestä* (2004).

Tutkimuksen kannalta on tärkeää huomioida käsitteiden erilaiset käyttötavat. Saman termin käyttö voi vaihdella niin tieteenalojen välillä, kuin myös akateemisen tutkimuksessa ja arkisessa kielenkäytössä. Pyhä on liukuva termi, jonka monipuolinen käyttö eri konteksteissa luo hyvin laajan joukon erilaisia merkityksiä. Pyhän käsitteen käyttöä voi tarkastella esimerkiksi kielitieteilijä Kenneth L. Piken luoman *emic-* ja *etic-* jaottelun avulla, jonka hän esitteli teoksessa *Language in Relation to a Unified Theory of the Structure of Human Behavior* (1954). Ulkoinen *etic-*tieto on tutkijan luomaa käsitteistö ja tarkastelutapa, jonka avulla voidaan tutkia yhden tai useamman kulttuurin sisäistä *emic-*tietoa. *Etic-*lähestymistavan ansiosta on tutkimuksen yleiskäsitteet ovat kaikkien ymmärrettävissä ja tutkimustuloksia on mahdollista arvioida julkisesti sekä tiedeyhteisön ulko- ja sisäpuolella. Kaikesta huolimatta tutkijan on osattava tunnistaa käsitteen *emic-*käyttö voidakseen tuottaa *etic-*tason analyysia. (Anttonen 2012, 114–115.)

*Emic-*tasolla pyhän käsittäminen on riippuvainen siitä ymmärtämisen tavasta, mikä vallitsee tietyn uskomusjärjestelmän alueella. Esimerkiksi länsimaisissa yhteiskunnissa uskonnolliset ja kielelliset tavat ovat juurtuneet niin syväälle ihmisten kognitiiviseen ajatteluun, että yksilöillä on kyky tunnistaa pyhää missä vain sitä tuodaan julki. Osaamme erottaa pyhäköt ja hautausmaat muista paikoista, koska ne ovat merkitty

arvoltaan erilaisiksi. Kyky tunnistaa pyhien asioiden kulttuurinen arvo ei kuitenkaan ole sidoksissa yksilön tapaan uskoa, vaan sellainen on myös uskonottomilla ja muualta tulleilla vierailijoilla. Kaikissa yhteiskunnissa oletetaan, että pyhäksi erotettuja asioita kunnioitetaan, mikä koskee myös niille vieraita ihmisiä. (Anttonen 2000, 271.)

Tulkinnat pyhästä vaihtelevat eri tutkijoiden välillä, mutta joistakin sen piirteistä on kuitenkin olemassa yksimielisyyttä. Anttonen mukaan tapa asettaa tiettyjä ajanjaksoja ja paikkoja pyhäksi on perustavanlaatuinen osa ihmiskulttuuria riippumatta sen jatkuvuuden varmistavasta uskonnollisesta tai poliittisesta ideologiasta (mt., 272). Tätä voidaan pitää tiivistyksenä tavasta käsittää tutkimuksessa pyhä: se erottaa asioita toisista tekemällä tietyistä arvokkaampia ja luomalla itselleen vastakohtia.

Anttonen mukaan pyhää on tarkasteltu kahdesta melko erilaisesta, jopa yhteen sovittamattomasta oppihistoriallisesta näkökulmasta. Ristiriidassa olevia näkökulmat ovat hänen mukaansa *uskontofenomenologinen* (transsendenttinen) ja *vertaileva uskontotiede ja uskontohistoria* (yhteiskuntatieteellinen) tutkimustraditio. (Anttonen 1996, 151–152.) Käytän Teuvo Laitilan tavoin jälkimmäisestä suuntauksesta nimitystä *uskontososiologia* (Laitila 2011, 124).

3.2 Pyhän oppihistoria uskontotieteessä

3.2.1 Uskontofenomenologinen tutkimustraditio

Fenomenologisessa tutkimusperinteessä pyhää ei pidetä uskonnon tunnusmerkkinä, vaan sen syvimpänä olemuksena. Uskontofenomenologien mielestä uskomisen kulttuurisia järjestelmiä ja käytäntöjä ei voida kutsua uskonnoksi, mikäli pyhä ei ole jollain tavalla läsnä niissä. Pyhä on *sui generis*, ontologinen kategoria, jota ei voida palauttaa mihinkään. (Anttonen 2000, 272.)

Uskontofenomenologisessa tutkimuksessa pyhä siis nähdään ainutlaatuisena, apriorisena ilmiönä. Fenomenologien päätavoitteena on ymmärtää uskontoa yksilöiden subjektiivisesta näkökulmasta. Tausta-ajatuksena fenomenologisessa tutkimuksessa on, että uskontoja vertailemalla ja luokittelemalla olisi mahdollista löytää niiden yhteinen ”ydin” tai luoda kuva yhteisistä piirteistä saadakseen selville uskonnon koostumuksen.

(Laitila 2011, 56.) Keskittymällä kokemukseen tutkimuksessa myös vältettiin kysymykset totuudesta ja arvoarvostelusta (Anttonen 2000, 273).

Fenomenologisista pyhäteoreetikoista kaikkein tunnetuimmat ovat Rudolf Otto (1869–1937) ja Mircea Eliade (1907–1986). Teoksessaan *Das Heilige* (1917) Otto näki uskonnon olemuksen pohjautuvan mystiseen kokemukseen pyhästä, jolla hän viittasi yksilön kokevan ”muunlaisen” olemassaoloa. Hänen mukaansa kokemusta ei voinut kuvailla rationaalisin käsittein. Pyhä on *mysterium tremendum et fascinans*, eli sekä pelkoa ja kauhua herättävä, että kiehtova ja puoleensavetävä. Tätä kokemusta oli Otton mukaan ymmärrettävä, jotta uskontoa voitaisiin selittää. (Anttonen 2012, 43–44.)

Mircea Eliade katsoi Otton tavoin uskonnon pohjautuvan pyhään. Teoksissaan *Traité d’histoire des religions* (1949) ja *Pyhä ja profaani* (1957) Eliade ei varsinaisesti esittänyt järjestelmällistä tapaa kuvata pyhää. Kuitenkin hänen ajattelussaan pyhä näyttäytyi ikuisena, maailmaan ja ihmisen rakenteeseen kuuluvana asiana, jota ei voinut selittää historiallisilla, psykologisilla tai sosiologisilla tekijöillä. Eliadelle pyhä määritteli oikean tavan elää tässä maailmassa. Uskonnon avulla pyrittiin palaamaan yhteen pyhän kanssa, joka lopulta tuo merkityksen kaikkeen. (Laitila 2011, 63–67.) Eliaden mukaan pyhä oli ilmennettävissä esineissä, paikoissa ja ajoissa, joita hän kutsui *hierofanioiksi* (Anttonen 2012, 46).

Otton ja Eliaden transsendenttiset näkemykset pyhästä ovat saaneet osakseen paljon kritiikkiä. Muun muassa W. Richard Comstock artikkelissaan *A Behavioral Approach to the Sacred: Category Formation in Religious Studies* (1981) arvostellut fenomenologista tutkimusta pyhän kontekstisidonnaisuuden unohtamisesta. Hänen mukaansa pyhän tarkastelu tunteen kautta on kestävä ratkaisu, sillä tunnetta ei voida erottaa toimijasta, tämän symbolisista ilmaisuista ja päämääristä. Käyttäytyminen ja tunne ovat osa samaa kokonaisuutta. Kaikki ihmistoiminta kuuluu osaksi käyttäytymisen kategoriaa, myös pyhän tunteminen. (Anttonen 2000, 273.)

Anttonen mukaan fenomenologit ovat uskonnollista kokemusta ymmärtääkseen irrottaneet pyhän sosiaalisesta todellisuudesta. Fenomenologeja voikin kritisoida siitä, että he ovat toimineet osana tutkimaansa kulttuurillista prosessia. Kysymys pyhästä muuttuikin koskemaan ihmisten käyttäytymistä. Tämä on johtanut siihen, että pyhän käsite on erotettu uskonnosta. (mt., 274.)

3.2.2 Uskontososiologinen tutkimustraditio

Uskontososiologisessa tutkimuksessa pyhä ei tarkastellaan ontologisena kategoriana, vaan kulttuurisena konstruktiona, jolla on historiallisia viitekehyksiä (Lynch 2012, 15). Pyhää pidetään arvokategoriana, jonka avulla sosiaaliset ryhmät luovat kognitiivisia rajoja ja erottavat itsensä muista ryhmistä (Anttonen 2000, 275). Sosiologisen tutkimussuuntauksen näkökulmasta pyhä on siis eräänlainen luokittelujärjestelmä, johon yhteisö perustaa oman olemassaolonsa. Tällaista tutkimussuuntausta ovat edustaneet muun muassa Émile Durkheim (1858–1917) ja Mary Douglas (1921–2007).

Käsitys pyhästä yhteisön luomuksena esitettiin alkujaan Émile Durkheimin teoksessa *Uskontoelämän alkeismuodot* (1912). Durkheimin mukaan pyhä on keskeinen elementti kulttuurisen järjestelmän symbolisessa luokittelussa. Varhaisten luokittelujärjestelmien rakenne oli peräisin kokemuksista sosiaalisesta yhdenmukaisuudesta ja erosta. Tämä järjestelmä toimi moraalisten tunteiden kautta, jota rakennettiin suhteessa siihen mitä pidettiin pyhänä sosiaalisessa kontekstissa. Näin pyhä muodosti erottelevan elementin suhteessa muihin symboleihin (eli profaaniin). Pyhä toimi durkheimilaisesta näkökulmasta yhteisön moraalien rakentajana, joka samalla käsitteellisti luontoa ja yhteisön voimaa. (Lynch 2012, 23.)

Mary Douglas jakoi teoksessaan *Puhtaus ja vaara: ritualistisen rajanvedon analyysi* (1966) Durkheimin käsityksen pyhästä yhteisöllisenä luomuksena, mutta kiinnitti huomiota enemmän kognitiiviseen puoleen. Douglasin ajattelussa ihmisruumis oli symbolisessa suhteessa fyysisiin ja metafysiisiin rajoihin, joiden avulla yhteisö määrittä itseään ja maailman rajoja. Nämä rajat ovat uhanalaisia, joista eri kulttuurit muodostavat omia tulkintojaan ja luovat erotteluita yhteisön sisä- ja ulkopuolella. Douglas kiinnitti huomiota myös anomalisuuteen, jolla hän tarkoitti poikkeuksellisten asioiden luokittelua ja niistä luotuja sääntöjä. Pyhä oli Douglasin mukaan yhteisöllisen maailmankaikkeuden perustana oleva konstruktio, joka teki symbolisesta todellisuudesta toimivan kokonaisuuden ja jota tietyt suhteet määrittivät. (Anttonen 2012, 129–138.)

Veikko Anttonen on arvostellut uskontososiologisia käsityksiä siitä, että ne fenomenologisten käsitysten tavoin muodostavat pyhästä eräänlaisen metafysisen periaatteen, jonka katsotaan ohjaavan kaikkea ajattelua ja käyttäytymistä läpi yhteiskunnan ja kulttuurin. Myös sosiologisten tulkintojen maailmankatsomuksellinen tausta on Anttonen mukaan havaittavissa. (Anttonen 1996, 153.) Tähän on myös Gordon

Lynch kiinnittänyt huomiota. Hänen mukaansa Durkheimin näkökulma uskontoa kohtaan on ongelmallinen evolutionististen näkemysten vuoksi. Lynch moittii myös Durkheimin agendaa, jossa hän halusi korvata uskonnon tieteellisellä maailmankatsomuksella. (Lynch 2012, 23.)

3.3 Padenin pyhäteoria

3.3.1 Maailma

Uskontoteoriassaan William E. Paden lähtee siitä näkökulmasta, että *maailman* käsite on läheisessä suhteessa uskontoon. Hänen mukaansa maailmankäsite on siitä hyödyllinen työkalu, kun on tarkoituksena ymmärtää ja analysoida uskonnollisten kulttuurien moninaista ja itseään asemoivaa luonnetta. Keskeistä ei ole se, miten uskonnolliset ja uskonnottomat maailmankatsomukset kuvaavat maailmaa vaan se, että uskonnolliset järjestelmät ovat niitä luomassa. Uskonnot toimivat kulttuurien maailmanselityksen järjestelminä, jotka luovat kielistä, käyttäytymisestä ja identiteeteistä koostuvan universumin, jota hallitaan erilaisten järjestyksen kategorioiden kautta. (Paden 2000, 334.)

Maailma on Padenin mukaan käsitteenä lähellä esimerkiksi maailmankatsomusta ja uskonjärjestelmää. Kuitenkin, maailma on näitä huomattavasti laajempi käsite, sisältäen kaikenlaisten ihmisten asuinpaikkojen, toiminnan ja kielen muodot. Kaikkialla, missä asuu ihmisiä ovat he luoneet oman versionsa maailmasta. Se voi koostua useistakin kulttuurin osa-alueista, kuten sotilaallisuudesta, kaupallisuudesta, matematiikasta jne. Maailman voi ymmärtää ihmiselämän viitekehystenä, joka muodostaa käyttäytymistapojen, objektien, ihmisten ja yhteisöjen horisontit. Näitä tutkimalla voidaan taas löytää yksittäisiä taustatekijöitä ja malleja ihmiselämän ymmärrykseen. (mt., 334–335.)

Paden ei näe maailmaa representaationa, vaan merkityksellisten suhteiden rakenteena, johon ihmiset perustavat elämänsä ja osallistuvat siihen. Laajemmin ilmaistuna, maailma on kielellisten ja käyttäytymisvaihtoehtojen operationaalinen ympäristö, joka on kaiken ihmistoiminnan edellytys kaikkina aikoina ja jonka kautta ihmiset valitsevat toimintatapansa. Uskonnolliset maailmat ovat puolestaan sellaisia kulttuurisia järjestelmiä, jotka organisoivat kieltä ja käyttäytymistä kosketuksissa oletettujen yliluonnollisten toimijoiden kanssa (mt., 335.)

Uskonnolliset järjestelmät ovat kielen ja käytännön pohjalta syntyneitä merkityssysteemeitä, jotka mahdollistavat tietynlaisen tavan hahmottaa maailmaa ja toimia siinä. Uskonnollisessa kielenkäytössä maailmassa esiintyviä voimia kuvataan usein yliluonnollisina toimijoina, joille annetaan läsnäolo, auktoriteettivalta ja kommunikointimahdollisuuksia. Yliluonnollisia toimijoita käytetään myös selittämään kuvaamaan maailmaa, sen alkuperää ja tarkoitusta. Näitä maailmaa ja tietämystä kokoavat rakennelmat ovat puolestaan kokemuksenperusta sille, kun ihmisten ja uskonnollisten objektien välille syntyy vuorovaikutuksellista toimintaa (Paden 2000, 340.)

Paden huomauttaa, että uskonnollinen kielenkäytön mukanaan tuoma versio maailmasta pyörii itsensä ympärillä, toisin kuin tieteen tavassa pyrkiä objektiivisuuteen.

Uskonnollinen kieli on käytännön harjoittamista itsessään, sisältäen molemminpuolista vuorovaikutusta pyhien asioiden kanssa. Uskonnollinen kielenkäyttö on myös kommunikoinnin ja esiintymisen muoto, joka voi toimia pätevyyden takeena tietyissä tilanteissa. Padenin mukaan uskonnollinen kielenkäyttö pyrkii neuvomaan yksilöitä siinä, miten heidän tulisi toimia nykyhetkessä. (mt., 341.)

Uskonnollinen maailma liittyy läheisessä suhteessa *pyhiin objekteihin*. Nämä objektit voivat olla monimuotoisia. ne voivat olla konkreettisia tai mentaalisia, esiintyä tilassa tai kielessä. Niiden yhtenäinen piirre on kuitenkin keskiahakuisuus, jolloin nämä objektit toimivat aukkona ei-materiaaliselle ulottuvuudelle. Tämän vuoksi uskonnolliset objektit muuttuvat sitoutumisen ja vastavuoroisuuden voimaannuttaviksi symboleiksi. Niiden ympärille kehittyikin kokonainen uskonnollinen maailma, josta uskonnollisen käyttäytymisen logiikka kehittyi. (mp., 341.)

Paden kuitenkin tähdentää, että vaikka uskonnollisista objekteja käytetään uskonnollisen maailman rakentamisessa, ne eivät ole itsessään pyhiä. Pyhyys on lähtöisin niiltä yhteisöiltä, joihin nämä objektit kuuluvat. Ne ovatkin merkkejä jäsenyydestä ja sosiaalisesta identiteetistä. Esimerkiksi paavi tai Koraani ovat pyhiä vain omissa viitekehyksissään, mutta ulkopuolisten silmissä näin ei välttämättä koeta. (mp., 341.)

Padenin mukaan maailman muodostumista koskeva malli sopii hyvin erilaisiin analyyseihin. Se kokoaa yhteen ihmisiä yhdistäviä ja erottavia tekijöitä. Sillä voi identifioida sekä yleisiä maailmanlaajuisia käyttäytymisen muotoja, että historiallisten, erilaisten sosiokulttuurien maailmanilmaisun sisältöjä. Uskonnollisten

maailmojenpiirteet ja funktiot kuuluvat osaksi ihmisyyttä, mutta ne toistuvat hieman eri tavoin eri yhteisöissä. Kulttuurien erilaisten oppien ja eroavuuksien tutkimisella voidaan saada selville, miten maailmasta tehdään omansa. (Paden 2000, 344.)

3.3.2 Pyhä järjestys

Anttosen ja Laitilan tavoin Paden näkee myös merkittäviä eroavuuksia siinä, miten pyhää on lähestytty uskonnontutkimuksessa. Paden jakaa pyhäteoriat kahteen joukkoon, joita ovat klassisia, fenomenologisia tulkintoja ilmentävä *mana-malli*, jonka edustajia ovat esimerkiksi Rudolf Otto ja Mircea Eliade. Toisesta mallista Paden käyttää nimitystä *pyhä järjestys*: se edustaa tulkintoja pyhästä ”toiseuden” sijaan eheytenä ja rikkomuksien puutteena. (Paden 1996, 3).

Padenin mukaan pyhä järjestys on olennainen osa uskonnollisten maailmojen rakentamisessa. Uskonnollinen maailma koostuu samanaikaisesti 1) *yliluonnollisen voiman tai merkityksen sisältävistä objekteista* ja 2) *sääntöjen matriisista, jolla ylläpidetään tämän voiman tai merkityksen saaneiden objektien maailmaa*. Paden kritisoikin voimakkaasti mana-mallia edustaneita fenomenologeja siitä, että nämä ovat jättäneet huomiomatta jälkimmäisen seikan ja keskittyneet vain esineiden ja asioiden pyhyyteen. Hän huomauttaa, että pyhä ei vain ilmene vuorovaikutuksessa vain ”toiseutena” kuvaavana voimana, vaan sen rajojen eheydestä käydään jatkuvaa tarkkailua ja neuvottelua. (mt., 4.)

Paden ymmärtää pyhän järjestyksen olevan maailmanjärjestyksen eheyden ylläpitämistä rikkomista vastaan. Pyhä järjestys toimii uskontojen lisäksi kaikkien sosiaalisten maailmojen keskeisenä taustavoimana. Kulttuureilla on tarve suojella itseään maa-alueiden, perinnettä, kunnian, auktoriteetin ja lain, sosiaalisten siteiden, roolien ja muiden statusten muotojen turmeltumiselta, jolta pyhä järjestys toimii suojaavana tekijänä. Pyhä järjestys onkin uskontojen ohella yleismaailmallinen ilmiö, jota voi havaita myös ei-uskonnollisissa järjestyksen muodoissa. (Paden 1996, 4.)

Mana-mallissa pyhä ja profaani ilmenevät toisilleen vastakkaisina voimina, joista toinen on yliluonnollinen ja toinen luonnollinen. Paden kuitenkin korostaa, että pyhässä järjestyksessä profaani on rajoja rikkovaa ja vahingollista. Pyhä ja profaani ovat toisilleen dynaamisessa suhteessa olevia vastakkaisia voimia, jotka eivät sijaitse tosistaan erillään. Pyhä ja profaani ovat eräänlaisia napojen jännitteitä sen mukaan, mitä järjestelmä itse pitää arvokkaana. (mt., 5.)

Pyhä järjestys tai pyhä ei tarkoita Padenin mukaan järjestyksen elementtiä itsessään vastakohtana kaaokselle, vaan enemmänkin jonkin suojelemista vahingoittamispyrkimyksiltä. Pyhä järjestys on aina tietynlaista järjestystä. Se ei itsessään kerro, millainen universumin kuuluisi olla, vaan kuvaa pikemmin luovuttamattoman auktoriteetin ja eheyden valpasta ylläpitoa. Pyhä järjestys jakautuu kahteen eri ulottuvuuteen, joita ovat moraalinen ja kognitiivinen ulottuvuus, joilla varmistetaan maailman pysyminen ”oikealla” tolalla. Jos maailmassa jokin on väärin, se tulee korjata.⁵ (Paden 1996, 6.)

Jotta maailman eheys säilyisi, pyhää järjestystä ylläpidetään ja puolustetaan velvoitteiden ja rangaistusten nojalla. Kun eheys on kuitenkin ehtinyt rikkoontua, järjestystä rikkova elementti pyritään joko sulauttamaan, rankaisemaan tai poistamaan tilanteen korjaamiseksi. Uskontojen tapauksessa pyhä järjestys tarkoittaa niiden kykyä säilyttää oma eheytensä niitä vahingoittavilta profaaneilta aineksilta erilaisten toimenpiteiden avulla. Täten pyhä järjestys ei siis vain tarkoita maailman järjestämistä, vaan kuvaa itsensä ylläpitämisen prosessia, jossa pyritään torjumaan kaikenlainen eheyttä vahingoittavat ilmiöt ja asiat. (mt, 6–7.)

Padenin mukaan pyhää järjestystä ei synny tyhjiöstä, vaan se on seurausta sosiaalisesta toiminnasta. Hän korostaa pyhän olevan seurausta sosiaalisten kategorioiden ylläpitämisestä, joita ovat *territorio*, *sosiaaliset siteet*, *traditio*, *kunnia*, *eriytetty ryhmään kuuluminen*, *auktoiteetti ja lojaalisuus* sekä *merkityt sosiaaliset roolit*. Pyhä ei siis klassisten fenomenologioiden mana-mallin tapaan ilmene a priorisena ilmiönä, vaan linkittyy vahvasti ihmisten sosiaaliseen maailmaan, esiintyen jopa sekulaareissa olosuhteissa. (mt., 10–14.)

Territorioiden puolustaminen on Padenin mukaan ihmisluontoon kuuluva sosiaalibiologinen ilmiö. Territoriaalisuus näyttäytyy ihmiskulttuurissa sellaisten kategorioiden kautta kuten omaisuutena, kansallisuutena, institutionaalisina auktoiteetteina, rituaalipaikkoina tai ideologisina periaatteina. Viime kädessä tämä on seurausta ihmisten eloonjäämisvietistä, joka voi ilmentyä esimerkiksi yliluonnollisten sanktioiden antamisella uhantekijöille. Territorion puolustaminen on järjestyksen ylläpitämisen keskeisin elementti, joten pyhää ei voida irrottaa territorion käsitteestä. (mt., 11.)

⁵ Padenin mukaan se, mikä on väärin ja oikein riippuu kulttuurista (Paden 1996, 6).

Padenin mukaan ihmisillä on luontainen tarve luoda sosiaalisia siteitä toisiinsa. Nämä siteet ovat perustana perheiden, klaanien, kirkkojen ja kansakuntien synnylle. Padenin mukaan jäsenien uskollisuus ryhmäänsä kohtaan ilmentää hyvin pyhän luonnetta, jolloin ihmiset haluavat suojella yhteisönsä eloonjäämistä. (Paden 1996, 11.) Tästä näkökulmasta pyhä voidaan ajatella olevan seurausta ihmisten halusta luoda ryhmäidentiteetti, mikä taas heijastaa Durkheimin ajatusta pyhästä yhteisön omana representaationa.

Tradition suojeleminen liittyy Padenin mukaan maa-alueen puolustamiseen. Traditio ei tule ymmärtää vain menneiden aikojen moraalien tuojana nykyihmisille, vaan myös valta-asetelman vahvistuksena. Perinteet voidaan ymmärtää käsikirjoituksina, jotka antavat ohjeita käyttäytymisen rajoille ja identiteettien kuvailulle, mikä antaa joillekin valtaa ja joillekin taas ei. Tradition pyyhkiytymien pois voikin näin uhata maailman järjestystä. (mp., 11.)

Kunnian puolustaminen on Padenin näkökulmasta ennen kaikkea eheyden säilyttämistä. Kunnia on kieltäytymistä menettämästä uskollisuuttaan joltain kohtaan. Ihminen voi kunniansa vuoksi jopa suostua kärsimään tai jopa kuolemaan ylläpitääkseen sitoumuksiaan tai identiteettiään profaaneiksi katsotuilta hyökkäyksiltä. Uskonnolliset marttyyrit ovat esimerkkejä kunniaista, jossa yksilö on ollut valmis kuolemaan uskonsa puolesta. Kärsineitä myös kunnioitetaan jälkeensä ja hyödynnetään vahvistamaan oman uskon perustoja. (mt., 12.)

Edellä mainittujen pyhän järjestyksen yleisten muotojen lisäksi on olemassa myös muita tiettyjä sosiaalisia kategorioita, joita uskonnot ja muut sosiaaliset ryhmät käyttävät luomaan pyhyyttä ja näin vahvistamaan omaa maailmaansa. Mary Douglasta lainaten Paden toteaa, että rajat ovat seurausta siitä, ovatko yhteisöt heikossa vai vahvassa suhteessa ympäröivän maailman kanssa ja miten tiukkoja sosiaalisia rooleja yhteisöt luovat sisälleen. Vahvojen ryhmien osalta säännöt suojelevat tiukemmin puhtautta yksilöiden tarkkailulla ja pahinta ryhmän säilymisen kannalta onkin epälojalisuus. (mp., 12.)

Eriytetty ryhmään kuuluminen on tehokas keino suojautua ulkopuolisilta vaikutteilta. Mitä enemmän jäsenyyden tärkeyttä korostetaan, sen lujemmaksi käy pyhä järjestys ryhmän sisällä. Kun jäsenyys on luonut ja kuvannut yksilön identiteetin, kuuluminen ryhmään erottaa hänet yhteisön ulkopuolisista ihmisistä. Vahvoilla ryhmillä sisä- ja ulkopuolisen rajat ovat korostettuja. Niissä ryhmissä, joissa jäsenyyttä korostetaan

vähemmän ja jäsenet ovat keskenään heterogeenisiä, esiintyy vähemmän asioita, joita tarvitsee puolustaa. (Paden 1996, 12.)

Auktoriteetti ja lojaalisuus ovat rajojen luomisen ohella keino saada aikaan yksilöiden lojaalisuutta ryhmäänsä kohtaan. Lojaalisuus johtohahmoille on samalla lojaalisuutta järjestelmälle, joka kannattelee maailmaa. Hierarkia syntyy lojaalisuuden seurauksena, kun halutaan luoda esimerkiksi käyttäytymismalleja uskollisuutta varten tai erilaisten statuksien luoman ”puhtauden” määrää. (mt., 13.)

Perinteisiin nojautuvissa yhteisöissä esiintyy sosiaalisten roolien eriytymistä. Näitä roolien eriytymistä luovia luokituksia vertautuvat yhteisön käsityksiin kosmisesta järjestyksestä. Kosmisella järjestyksen syntytavalla perustellaan roolien olemassaoloa ja rituaalien avulla niitä seremoniaalisesti vahvistetaan. Roolit ja niihin kuuluva käyttäytyminen ovat siis osa järjestystä ja roolin toteuttaminen yksilön elämässä on jumalien tahdon toteuttamista ja tarjoaa hänelle osallisuuden ajattomista, arkkityyppisistä arvoista. Yhteiskunnissa, joissa roolit ovat toisistaan eriytyneempiä esiintyy enemmän niitä sääteleviä rituaaleja. Jonathan Z. Smithia Paden toteaaakin, että rituaalit eivät ole osoitus pyhästä, vaan rituaali tekee pyhän. (mt, 14.)

Kaikkien edellä mainituista sosiaalisista kategorioista voi saada sellaisen kuvan, ettei muutosvoimille ole tarvetta. Kuitenkin, Padenin mukaan uskonnot eivät tuo tai heijasta perinteisiä sosiaalisia arvoja, vaan toimivat myös niiden uudistajina. Esimerkiksi maallisissa kulttuureissa tasa-arvoisten yksilöiden oikeuksien puolustaminen on tullut osaksi myös paikallisten uskontojen ja muun yhteiskunnan arvoja ja pyhää järjestystä. (mt., 14–15.)

Padenin ajattelua seuraten ymmärrän, että täysistuntokeskustelussa avioliitto näyttäytyy tällaisena pyhää järjestystä ilmentävänä instituutiona. Avioliitto on uskonnollinen objekti, jonka varaan maailma osaltaan rakentuu. Lakimuutosten myötä avioliiton merkityksestä ei ole enää yksimielisyyttä, minkä vuoksi kansanedustajien tehtävä onkin luoda yhteisymmärrys instituution merkityksestä. Keskustelussa esiintyvien jumalatermien pohjalta kansanedustajat luovat diskursseja, joiden avulla he merkityksellistävät avioliiton tavalla, joka suosii heidän omaa näkökulmaansa instituutioon.

Kansanedustajien puheissa avioliitto näyttäytyy erinäköisinä: kansanedustajille vastakkaiset näkemykset edustavat profaania eli vahingollista ainesta, mikä pitää heidän mielestään ehdottomasti torjua. Analyysissäni pyrinkin ottamaan selvää siitä, miten

kansanedustajat tekevät avioliitosta sellaisen, joka sopii osaksi yhteiskunnan elämämuotoa.

4. Saman sukupuolisten parisuhteet eduskunnassa

4.1 Seksuaalivähemmistöjen asema eduskunnassa ja lainsäädäntötyössä

4.1.1 Poliitiikka keskustelun jatkumona

Samana sukupuolisten pariien parisuhteita on käsitelty Suomen eduskunnassa jo kauan ennen nykyistä avioliittokeskustelua. Eduskunta ei ole erillinen osa suomalaista yhteiskuntaa, vaan reagoi aina ajankohtaisiin aiheisiin ja julkiseen keskusteluun. Eduskunnan rooli kansanvallan edustajana onkin saada aikaan yhteiskunnallisia pelisääntöjä erilaisiin eripuraa aiheuttaviin aiheisiin tai sellaisiin ilmiöihin, joiden hallintaan ei ole vielä luotu sääntöjä. Samana sukupuolisten parisuhteiden tullessa yhä etenevässä määrin päivänvaloon, ovat kansanedustajat joutuneet ottamaan asiaan kantaa ja luomaan keinoja hallita näiden parisuhteiden asemaa yhteiskunnallisessa elämässä.

Nykyinen avioliittokeskustelu ei ole putkahtanut esiin tyhjästä, vaan on osa laajempaa jatkumoa. Yhteiskunnallinen kehitys ja julkisen keskustelun virtaukset ovat nostaneet kysymyksen samaa sukupuolta olevien pariien oikeudesta avioitua, mutta tämä on ollut pitkäaikainen ja monivaiheinen prosessi. Seksuaalivähemmistöjen oikeuksien kehittyminen on tapahtunut askel askeleelta, mukailien vallitsevia yhteiskunnallista ajattelumalleja asian suhteen. Osaltaan suomalainen keskustelu ja lainsäädäntö aiheesta ovat olleet myös vahvassa yhteydessä muiden maiden vastaaviin prosesseihin. Eduskunnassa ja suomalaisessa yhteiskunnassa käyty keskustelu samana sukupuolisten pariien suhteista sijoittuu siis osaksi paljon laajempaa globaalilla tasolla esiintynyttä liikehdintää ja pohdintaa, jossa kansakunnat ja yhteisöt etsivät vastauksia seksuaalivähemmistöjen oikeuksien toteutumiselle.

Ei ole siis sattumaa, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeudet nousevat välillä keskustelunaiheeksi: vähemmistöt ovat nousseet aina vain enemmän esille ja tulleet osaksi julkista kuvaa. Lisäksi perherakenteiden muutokset ja perinteisestä perhemallista poikkeavien parisuhteiden yleistyminen on tuonut painetta muuttaa lakeja vastaamaan uudenlaisia olosuhteita. Kuitenkin, tämä ei ole koskaan käynyt helposti, sillä muutosvoima saa vastaansa aina vastavoiman, joka pyrkii saamaan ilmiön hallintaansa ja vastaamaan paremmin perinteiseksi katsottuja käsityksiä ja arvoja.

4.1.2 Lainsäädännöllinen kehitys

1900-luvun alkupuoliskolla saman sukupuolisia pareja ei ollut yhteiskunnan silmissä olemassa. Homoseksuaalisuuden olemassaolo tiedostettiin, mutta siitä vaiettiin ja asiaa pidettiin tabuna. Tämä johtui osittain vuonna 1894 voimaan astuneen rikoslain 20. luvusta, joka kielsi seksuaalisen kanssakäymisen samaa sukupuolta olevien kesken rangaistuksen uhalla. Laki oli voimassa pitkään, kunnes vuonna 1966 kokoomuslainen kansanedustaja Jouni Apajalahti teki eduskunnalle toivomusaloitteen, jossa ehdotettiin pykälän uudistamisesta siten, että rangaistavuus poistettaisiin. Esitys eteni lakivaliokuntaan, joka antoi esitykselle myönteisen lausunnon. Asia herätti kuitenkin suurta julkista mielenkiintoa, minkä vuoksi oikeusministeriö päätti asettaa samana vuonna siveellisyyserikomitean selvittämään, onko rikoslain muutokselle olemassa tarvetta. Komitean mietintö valmistui vuonna 1967, jossa ehdotettiin aikuisten välisten homoseksuaalisten tekojen laillistamista, mutta ikärajojen nostamista verrattuna heteroseksuaaliseen kanssakäymiseen. Mauno Koiviston hallitus päätti siitä huolimatta noudattaa ennemmin lakivaliokunnan mietintöä, mutta asia ehti raueta vaalikauden loputtua. Teuvo Auran johtama virkamieshallitus uusi esityksen vuonna 1970, ja tällä kertaa hallituksen esitys meni läpi täysistunnon äänestyksessä. Kuitenkin, eduskunta päätti samalla hyväksyä niin kutsutun kehotuskiellon, jossa kehottaminen seksuaaliseen kanssakäymiseen samaa sukupuolta olevan kanssa kiellettiin. Laki astui voimaan 1971.⁶ (Juvonen 2015, 73–75.)

Rikosoikeudellisen rangaistuksen poistaminen saman sukupuolisilta seksuaalisuhteilta avasi ovia muille uudistuksille. Vuonna 1981 lääkintähallitus poisti homoseksuaalisuuden sairausluokituksesta, mikä ajan myötä vähensi seksuaalivähemmistöihin kohdistuneita kielteisiä asenteita. Suomen liittyminen Euroopan unioniin vuonna 1995 lisäsi eduskunnan halukkuutta lisätä seksuaalivähemmistöjen oikeuksia, minkä vuoksi Paavo Lipposen ensimmäinen hallitus ajoi rikoslakiin syrjäntäkiellon sukupuolisen suuntautumisen perusteella. Laki astui voimaan samana vuonna.⁷ Lipposen hallitus ajoi myöhemmin läpi myös esitykset suojaikärajojen yhtenäistämisestä hetero- ja homosuhteiden välillä ja kehotuskiellon kumoamisesta. Näitä koskeva laki astui voimaan 1999.⁸ (mt., 76–78.)

⁶ Laki 1971/16.

⁷ Laki 1995/578.

⁸ Laki 1998/563.

Lakialoite saman sukupuolisten pariin rekisteröinnistä annettiin ensimmäisen kerran eduskuntaan vasemmistoliiton kansanedustaja Outi Ojalan toimesta vuonna 1993, mutta aloite ei saanut riittävästi kannatusta eduskunnassa.⁹ Ojala uusi esityksenä kolme vuotta myöhemmin, mutta eduskunta ei silloinkaan halunnut edistää parisuhdelain etenemistä.¹⁰ Uudistus sai lisävauhtia vasta Paavo Lipposen toisen hallituksen myötä, kun vuonna 2000 hallitus antoi esityksen samaa sukupuolisia parisuhteita koskevasta laista. Kiiivaiden täysistuntokeskusteluiden ja laki -ja perustuslakivaliokunnan käsittelyiden jälkeen esitys hyväksyttiin muutettuna vuonna 2001. (Juvonen 2015, 79–82.) Laki rekisteröidyistä parisuhteista astui voimaan seuraavana vuonna.¹¹

Parisuhteiden rekisteröimisen jälkeenkin seksuaali -ja sukupuolivähemmistöjen oikeudet puhututtivat eduskunnassa. Paavo Lipposen toisen hallituksen lakiesitys translaista astui voimaan 2003, jonka myötä transsukupuoliset henkilöt pystyivät muuttamaan juridisen sukupuolensa.¹² Tämän jälkeen hyväksyttiin myös Matti Vanhasen ensimmäisen hallituksen lakiesitys hedelmöityshoitolaista, jossa hedelmöityshoidot haluttiin taata kaikille naisille riippumatta heidän parisuhdetilastaan. Laki hedelmöityshoidoista astuivat voimaan 2007.¹³ Tämän jälkeen Vanhasen toinen hallitus ajoi läpi lakihankeen perheen sisäisestä adoptiosta, jossa parisuhteen rekisteröinnissä toinen osapuoli pystyi hankkimaan perheen lasten huoltajuutta itselleen. Sitä koskeva laki astui voimaan 2009.¹⁴ (mt., 83–97.)

Varsinaista samaa sukupuolta olevien pareja koskevaa avioliitolakia saatiin taas odottaa pitkään. Vihreiden kansanedustaja Oras Tynkkynen teki asiaa koskien kaksi lakiesitystä vuosina 2006 ja 2009, mutta esitykset jäivät makaamaan lakivaliokunnassa ja raukesivat vaalikausien loputtua.¹⁵ Tynkkynen esityksen jälkeiset lakiesitykset avioliittolain muuttamiseksi saivat enemmän huomiota ja konkretiaa aikaan, joten keskityn tutkielmassani näihin lakihankkeisiin.

4.2 Lakiesitykset ja pöytäkirjat

⁹ Lakialoite LA 4/1993.

¹⁰ Lakialoite LA 26/1996.

¹¹ Laki 2001/950.

¹² Laki 2002/563.

¹³ Laki 2006/1237.

¹⁴ Laki 2009/391.

¹⁵ Lakialoitteet LA 170/2006 ja LA 31/2009.

4.2.1 Pöytäkirjat

Tutkielmassani tulkitseen kansanedustajien käsityksiä avioliitosta ja sen merkityksistä. Tutkimusaineistoinani toimivissa eduskunnan täysistunnon pöytäkirjoissa kansanedustajat keskustelevat kolmesta lakiesityksestä, joissa samaa sukupuolta olevien avioliittoa esitetään joko hyväksyttäväksi tai hylättäväksi. Kyseiset lakiesitykset, joiden keskustelua seuraan ovat 1) Alexander Stubbin lakiesitys vuodelta 2012, jossa esitettiin samaa sukupuolta oleville pareille oikeutta avioitua¹⁶ 2) Tahdon2013-kansalaisaloite vuodelta 2013, jossa Stubbin aiemman lakiesityksen vaatimukset toistettiin¹⁷ 3) Aito avioliitto-kansalaisaloite vuodelta 2016, jossa vaadittiin saman sukupuolisten avioliittoa koskeneen lain hylkäämistä¹⁸.

Tutkimieni lakiesitysten pöytäkirjat ovat löydettävissä pdf-muodossa eduskunnan verkkosivuilla.¹⁹ Pöytäkirjat ovat sanatarkkoja siteerauksia täysistunnon puheenvuoroista. Pöytäkirjoihin on merkitty kulloinkin puheenvuoron pitäneen kansanedustajan nimi ja puoluetusta. Lainatessani pöytäkirjoja tuon aina esiin ketä siteeraan, henkilön puoluetustan ja mistä pöytäkirjasta ja sen sivulta sitaatin voi paikantaa. Tarpeen tullen käytän katkomerkkiä (--), jos jätän osan puheesta pois (näin voi käydä, jos tuon esiin jotain olennaista pitkän puheenvuoron keskeltä tai kansanedustaja etenee puheessaan hieman sivuun aiheestaan).

Kansanedustajien puoluetustan tuon ilmi samalla tapaa, kuin ne ovat pöytäkirjoissa. On syytä huomauttaa, että joidenkin kansanedustajien puoluejäsenyydessä on keskusteluiden jälkeen voinut tapahtua muutoksia, mutta en omassa tutkielmassani ota niitä huomioon. Kaiken kaikkiaan, puoluetustan esille tuominen on vain mielenkiintoinen lisä. Tutkielmassani en keskity tarkemmin siihen, miten puolueet ovat suhtautuneet avioliittolain muutokseen, vaan huomio kiinnittyy sen sijaan yksittäisten kansanedustajien tuomiin merkityksenantoihin.

Kansanedustajien puoluetustan tuon ilmi seuraavin lyhentein:

Kansallinen kokoomus (kok.)

Muutos2011 (m11.)

Suomen Keskusta (kesk.)

Suomen Kristillisdemokraatit (kd.)

¹⁶ Lakialoite LA 2/2012.

¹⁷ Kansalaisaloite M 10/2013.

¹⁸ Kansalaisaloite KAA 2/2016.

¹⁹ <https://www.eduskunta.fi/FI/sivut/default.aspx> (viitattu 13.3.2018).

Suomen ruotsalainen kansanpuolue (r.)
Suomen Sosiaalidemokraattinen puolue (sd.)
Perussuomalaiset (ps.)
Vasemmistoliitto (vas.)
Vihreä liitto (vihr.)

4.2.2 Lakiesitysten eteneminen eduskunnassa

Eduskunnan tärkein tehtävä on lakien säätäminen. Kansanedustuslaitoksena se edustaa ylintä päätösvaltaa Suomen asioista, vaikka tosin nykyään kansainväliset velvoitteet ja Euroopan unionin jäsenyys ovat osin vieneet päätösvaltaa maan rajojen ulkopuolelle. (Hidén 2015, 149–150.) Esittelen seuraavaksi yleisellä tasolla, miten tutkimusaineistoinani toimivat lakiesitykset ovat saapuneet eduskunnan käsiteltäväksi ja miten niin kutsuttu tavallinen lainsäätämisyjärjestys näiden kohdalla etenee pääpiirteissään.

Tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä kaikki sen mukaan etenevät lakiesitykset, niin hallituksen ja kansanedustajien lakialoitteet sekä kansalaisaloitteet toimitetaan ensimmäiseksi eduskunnan kansliaan, josta lakiesitys lähetetään painettuna kansanedustajille täysistunnossa pidettävää lähetekeskustelua varten.

Lähetekeskustelussa kansanedustajat eivät vielä tee esitystä koskevia asiaratkaisuja, mutta voivat halutessaan esittää lakiesityksen pöydällepanoa toista täysistuntokertaa varten. Tavallisesti kansanedustajat päättävät puhemiesneuvoston suosituksen perusteella lähettää lakiesityksen tiettyyn erikoisvaliokuntaan käsiteltäväksi mietinnön antamista varten, mutta voivat tarpeen tullen myös pyytää toista valiokuntaa antamaan varsinaisen mietinnön antavalle valiokunnalle oman lausuntonsa lakiesityksestä. (mt., 150–151.)

Valiokuntakäsittelyn tärkeimpiä tehtäviä on järjestää eri asiantuntijoiden kuuleminen, jossa he voivat esittää omia näkemyksiään valiokunnille lakiesityksen sisällöstä (eduskunta.fi).²⁰ Kuulemisen jälkeen ja mahdollisen toisen valiokunnan antaman lausunnon jälkeen lakiesitystä käsittelevä valiokunta tekee lakiesityksestä mietinnön, jossa se tuo esiin oman kantansa lakiesitykseen ja sen eri kohtiin. Valiokunta voi

²⁰ <https://www.eduskunta.fi/FI/lakiensaaminen/valiokunnat/tyo-ja-tehtavat/Sivut/default.aspx> (viitattu 13.3.2018).

ehdottaa lakiesityksen hyväksymistä joko muuttumattomana tai joiltain osin muutettuna, mutta voi halutessaan ehdottaa myös koko esityksen hylkäämistä, (Hidén 2015, 151.) Valiokunnan jäsen voi halutessaan esittää myös vastalauseen mietintöä kohtaan (eduskunta.fi).²¹ Valmis mietintö jaetaan kansanedustajille ja esitetään pöydälle pantavaksi tulevaa täysistuntokäsittelyä varten (Hidén 2015, 151).

Lakiesityksen ensimmäisessä käsittelystä alkaa varsinainen käsittely, jossa lakiehdotus käydään konkreettisella tasolla lävitse ja luodaan sisällöllisiä ratkaisuja. Ensimmäisessä käsittelyssä lakiehdotusta ei vielä hylätä lopullisesti, mutta sen sisältöön on vielä mahdollista vaikuttaa. Ensimmäisen käsittelyn alussa käydään läpi valiokunnan mietintö ja käydään yleiskeskustelu, jossa asia voidaan vielä lähettää suureen valiokuntaan tarkempaa mietintöä varten. Yleiskeskustelun jälkeen alkaa yksityiskohtainen käsittely, jossa lakiesitys käsitellään kohta kohdalta, samalla kun päätetään lain voimaantulosäännös, nimike ja johtolause. Puhemies voi kuitenkin halutessaan viedä lakiehdotuksen päätöksentekoa varten sellaisenaan valiokunnan mietinnön mukaisena, jos ei ole esitetty eriäviä kantoja lakiesitykseen liittyen. (Hidén 2015, 152.)

Poikkeustapauksissa, jossa täysistunto päättää hyväksyä lakiehdotuksen valiokunnan mietinnöstä poikkeavassa muodossa, lakiehdotus lähetetään suureen valiokuntaan, jossa valiokunta huolehtii, ettei esitys ole sisällöltään ristiriitainen tai muihin lakeihin nähden sopimaton. Suuri valiokunta voi halutessaan joko yhtyä täysistunnon päätökseen tai antaa omia muutosehdotuksia. Suuren valiokunnan annettua oman mietintönsä lakiehdotuksen käsittelyä jatketaan täysistunnossa niin kutsutussa jatkatussa ensimmäisessä käsittelyssä. Jos suuri valiokunta on päättänyt mietinnössään yhtyä aiemman täysistunnon päätökseen, muutosehdotuksia ei ole enää mahdollista esittää ja yleiskeskustelun jälkeen ensimmäinen käsittely todetaan päättyneeksi. Mikäli suuri valiokunta on esittänyt täysistunnon päätöksestä poikkeavan mietinnön, on täysistunnon päätettävä, sitoudutaanko aiemman täysistunnon päätökseen vai suuren valiokunnan päätökseen. Täysistunnossa on kuitenkin edelleen mahdollista tehdä lakiehdotuksen yksittäisiin kohtiin sisältyviä ehdotuksia, joiden on kuitenkin oltava aikaisemman täysistunnon päätöksen mukaisia. Näiden ehdotusten päättämisen jälkeen lakiesityksen ensimmäinen käsittely päättyy. (mt., 153.)

²¹ https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/julkaisut/Documents/ekj_1+2015.pdf (sivu 103, viitattu 13.3.2018).

Lakiesityksen toisessa käsittelyssä varsinaiseen sisältöön ei voida enää puuttua, vaan siinä päätetään lakiehdotuksen hylkäämisestä tai hyväksymisestä. Kansanedustajat voivat tässä vaiheessa vielä ilmaista oman kantansa lakiehdotuksen hyväksymisestä. Äänestyksen ohella täysistunto voi päättää kansanedustajien mahdollisista toivomuksista tai lausumista lakiesitykseen liittyen. (Hidén 2015, 153.)

Eduskuntakäsittelyn jälkeen hyväksytty laki lähetetään Tasavallan presidentille vahvistettavaksi. Mikäli presidentti ei halutessaan vahvistaa lakia, eduskunta voi perustuslain mukaan vahvistaa lain itse äänestämällä siitä uudelleen. (mt., 150).

4.2.3 Alexander Stubbin lakialoite²²

Tutkimusaineistonani toimivien lakihankkeiden täysistuntokeskustelujen pohjana varhaisin laki on tuolloin kokoomuksen kansanedustajana ja ulkomaankauppa- ja eurooppaministerinä toimineen Alexander Stubbin muotoilema lakialoite saman sukupuolisten avioliittojen hyväksymiseksi. Lakiesityksessä esitettiin, että saman sukupuoliset parit voisivat mennä naimisiin heteroparien tavoin siviilimenoin, mutta uskonnollisille yhdyskunnille taattaisiin oikeus päättää asiasta. Lisäksi rekisteröityä parisuhdetta koskeva lakia korjattaisiin niin, ettei parisuhteen rekisteröiminen olisi jatkossa enää mahdollista. Transseksuaalin sukupuolen vahvistamista koskevasta laista haluttiin kumota siten, että sukupuoltaan vaihtaneen ei tarvinnut vaihtaa avioliittoaan rekisteröidyksi parisuhteeksi. Lakimuutosten seurauksina homoparit saisivat heteroparien tavoin oikeuden adoptoida lapsia ja yhteisen sukunimen.

Stubbin lakialoite sai taakseen 75:n kansanedustajan allekirjoituksen, niin hallituspuolueiden kuin opposition edustajien joukosta. Ainoastaan kristillisdemokraattien ja perussuomalaisten eduskuntaryhmistä kukaan ei allekirjoittanut lakialoitetta. Lähetekeskustelu lakialoitteesta käytiin eduskunnan täysistunnossa keskiviikkona 21. marraskuuta 2012. Monet kansanedustajat ottivat osaa keskusteluun ja puheenvuoroja käytettiin yhteensä 63. Lähetekeskustelun jälkeen aloite eteni lakivaliokunnan käsiteltäväksi.

Lakialoite saapui lakivaliokunnan käsiteltäväksi 22.3.2012, mutta hautautui muiden lakialoitteiden alle pitkäksi aikaa. Kansanedustajat Mikael Jungner (sd.) ja Ville

²² Lakialoitteen teksti, pöytäkirjat ja käsittelyvaiheet löytyvät eduskunnan verkkosivuilta: <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaiVaAsiat&docid=la+2/2012> (viitattu 13.3.2018).

Niinistö (vihr.) ehtivätkin jopa arvostelemaan lakivaliokunnan puheenjohtaja Anne Holmlundia (kok.) käsittelyn tahallisuudesta viivästyttämisestä, mutta hän ei saanut eduskunnan puhemiesneuvostolta moitteita toiminnastaan. (yle.fi²³). Lopulta asia otettiin esille lakivaliokunnan kokouksessa 24.2.2013 ja päätti äänin 8–9, ettei ota lakialoitetta käsittelyyn.²⁴ Tämän jälkeen Stubbin lakialoitetta ei enää käsitelty ja se ilmoitettiin rauenneeksi vaalikauden lopussa huhtikuussa 2015.

4.2.4 Tahdon 2013-kansalaisaloite²⁵

Lakivaliokunnan hylättyä lain sukupuolineutraalista avioliitosta, käynnistettiin kansalaisaloite asian viemiseksi edelleen eduskunnan käsiteltäväksi. ”Tahdon 2013” nimetyn kansalaisaloitteen nimienkeruu alkoi tasa-arvon päivänä ja sai jo ensimmäisenä päivänä yli sadantuhannen kansalaisen tuen.²⁶ Puolen vuoden keräysajan jälkeen väestökisterikeskus vahvisti aloitteen keränneen 166 851 kansalaisen allekirjoituksen²⁷, jonka jälkeen kansalaisaloite luovutettiin eduskunnan puhemiehelle joulukuussa 2013.

Kansalaisaloite kävi läpi lähetekeskustelun eduskunnan täysistunnossa torstaina 20.2.2014, jonka aikana kansanedustajat käyttivät 107 puheenvuoroa. Aloite lähetettiin puhemiesneuvoston suosituksesta lakivaliokuntaan, joka otti asian käsiteltäväkseen saman kuun lopussa. Lakivaliokunta järjesti aloitteentekijöille julkisen kuulemisen maaliskuussa 2014. Tämän jälkeen lakivaliokunta aloitti asiantuntijakuulemisen, jossa yli 50 tahoja kommentoi lakialoitteen sisältöä. Kuulemisen jälkeen valiokunta äänesti kannastaan kansalaisaloitetta kohtaan ja päätyi äänin 10–6 hylkäävän mietinnön antamiseen. Kuitenkin, kansalaisaloitetta puolustaneet lakivaliokunnan jäsenet tekivät kansanedustaja Jani Toivolan (vihr.) ehdotuksesta vastalauseen, jossa he ilmoittivat

²³ <https://yle.fi/uutiset/3-6515195> (viitattu 13.3.2018)

²⁴ Lakivaliokunnan pöytäkirja LaVp 9/2013 vp saatavilla eduskunnan sivuilta osoitteessa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KokousPoytakirja/Documents/lavp_9+2013.pdf (viitattu 13.3.2018)

²⁵ Lakialoitteen teksti, pöytäkirjat ja käsittelyvaiheet löytyvät eduskunnan verkkosivuilta: <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaiVaAsiat&docid=m+10/2013> (viitattu 13.3.2018)

²⁶ Kansalaisaloite-verkkosivu: <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/192> (viitattu 13.3.2018).

²⁷ Väestökisterikeskuksen päätös kansalaisaloitteesta joulukuussa 2013: http://www.tahdon2013.fi/assets/VRKn_paatos_tarkastuksesta_dnro_2202_333_13_pvm_2013-12-11.pdf (viitattu 13.3.2018).

kannattavansa kansalaisaloitteen hyväksymistä niiltä osin, että avioliittolakia muutettaisiin, mutta muut lakimuutokset siirrettäisiin myöhempään lainvalmisteluun²⁸

Lakivaliokunnan mietintö valmistui marraskuussa ja pantiin pöydälle 27. marraskuuta pidettyyn ensimmäistä käsittelyä varten. Täysistuntokeskustelussa asiaa käytiin läpi 99:n puheenvuoron verran, jota media seurasi tavallista suuremmalla mielenkiinnolla. Seuraavana päivänä järjestetyssä täysistunnossa kansanedustajat äänestivät lakivaliokunnan mietinnöstä. Avioliittolain muutokselle myönteinen vastalause voitti äänin 92–105. Vastalauseen voitettua asian käsittely siirtyi suureen valiokuntaan.

Joulukuussa suuri valiokunta yhtyi täysistunnon tekemään päätökseen ja julkaisi myönteisen mietinnön kansalaisaloitetta kohtaan²⁹. Kansanedustajat keskustelivat mietinnöstä jatkettussa ensimmäisessä käsittelyssä 21 puheenvuoron verran ja toisessa käsittelyssä kahdeksan puheenvuoron verran. Eduskunta äänesti vielä kansalaisaloitteen ja siihen sisältyneiden lausumaehdotusten hyväksymisestä tai hylkäämisestä 12. joulukuuta, jossa kansalaisaloite hyväksyttiin lopullisesti äänin 101–90, tyhjiä yksi. Tasavallan presidentti Sauli Niinistö vahvisti lain 20.2.2015.

Kuitenkin, avioliittolain muututtua muita lakeja oli myös syytä muuttaa. Sipilän hallitus teki avioliittolain muutokseen liittyen kaksi liitännäislakipakettia, jossa ensimmäisessä ehdotettiin uudistettavaksi yleisiä avioliiton instituutioon liittyviä lakeja, kuten parisuhteen rekisteröintiä ja alaikäisen uskonnonvapautta.³⁰ Toisessa lakipaketissa taas ehdotettiin muutettavaksi avioliittoa jollain tapaa koskevia sosiaaliturvaa koskevia lakeja, kuten avoliittoa ja asumistukea.³¹ Kuten aiemman kansalaisaloitteen kohdalla, rintamalinjat kansanedustajien kesken lakimuutoksia kohtaan pysyivät suurimmaksi osaksi samoina, ja jopa hallituspuolueisiin kuuluneita kansanedustajia äänesti lakeja vastaan. Lakipaketit kuitenkin hyväksyttiin eduskunnassa vuosina 2015 ja 2016.

Sukupuolineutraali avioliittolaki liitännäislakeineen astui voimaan Suomessa 1. maaliskuuta 2017. Tämän jälkeen samaa sukupuolta olevat parit eivät voineet enää rekisteröidä parisuhdettaan, mutta pystyivät jälkikäteen muuttamaan parisuhdemuotonsa

²⁸ Lakivaliokunnan mietintö ja siihen sisältyvä vastalause LaVM 14/2014 vp. Löytyy eduskunnan sivuilta osoitteessa:
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=lavm+14/2014> (viitattu 13.3.2018).

²⁹ Suuren valiokunnan mietintö SuVM 2/2014 vp eduskunnan sivuilla:
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=suvm+2/2014> (viitattu 13.3.2018).

³⁰ Hallituksen esitys HE 65/2015.

³¹ Hallituksen esitys HE 232/2016.

avioliitoksi. Kuitenkin, uuden avioliittolain voimaantulo oli loppuun asti epävarmaa, josta kerron seuraavaksi.

4.2.5 Aito avioliito-kansalaisaloite³²

Eduskunnan tekemään päätökseen pettuneitä kansalaisia päätti perustaa Aito Avioliito ry:n ajamaan avioliittolain muutoksen estämistä. Yhdistys käynnisti kansalaisaloitteen lakimuutosten estämiseksi 29.3.2015, ja sai puolen vuoden aikana kerättyä 106 195 kansalaisen allekirjoituksen³³, jonka väestörekisterikeskus vahvisti 3.2.2016³⁴. Kansalaisaloite toimitettiin eduskunnan puhemiehelle kesäkuussa 2016.

Kansalaisaloite läpi kävi vilkkaan lähete keskustelun täysistunnossa 8.9.2016, jossa kansanedustajat kävivät kansalaisaloitetta läpi 75 puheenvuoron verran. Keskustelusta ilmeni, etteivät kaikki kansanedustajat olleet tyytyväisiä edellisellä vaalikaudella tehtyyn päätöksentekoprosessiin, kun taas osa kansanedustajista piti uutta kansalaisaloitetta kiusantekona. Kansalaisaloite päätettiin puhemiesneuvoston suosituksesta lähettää lakivaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Lakivaliokunta järjesti julkisen kuulemisen aloitteentekijöille 27. lokakuuta. Tämän jälkeen lakivaliokunta aloitti asiantuntijakuulemisen, jossa sai lausuntoja oikeusministeriöstä, sosiaali- ja terveysministeriöstä sekä valtiosääntöoikeuden asiantuntijalta. Kuulemisen jälkeen valiokunta päätti marraskuussa pyytää perustuslakivaliokunnalta lausuntoa, jolta se sai kansalaisaloitetta kohtaan kielteisen lausunnon helmikuussa 2017³⁵. Lakivaliokunta julkaisi lopuksi oman kielteisen mietintönsä kansalaisaloitetta kohtaan 15. helmikuuta 2017, jolle kansanedustaja Mika Niikko (ps) esitti vastalauseen, jossa vaati kansalaisaloitteen hyväksymistä sellaisenaan³⁶. Mietintö ja siihen sisältynyt vastalause pantiin pöydälle 16. helmikuuta pidettävää ensimmäistä käsittelyä varten.

Täysistunnossa kansanedustajat kävivät kansalaisaloitetta läpi 88 puheenvuoron verran. Eduskunta äänesti lakivaliokunnan mietinnön ja siihen sisältyneen vastalauseen välillä

³²Lakialoitteen teksti, pöytäkirjat ja käsittelyvaiheet löytyvät eduskunnan verkkosivuilta: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kasittelytiedot/Valtiopaivaasia/Sivut/CAA_2+2016.aspx (viitattu 13.3.2018).

³³ Kansalaisaloite-verkkosivu: <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/1175> (viitattu 13.3.2018).

³⁴ Aito avioliitto ry:n tiedote 7.4.2016: <http://aitoavioliitto.fi/uutiset/kotimaa/milloin-aito-avioliitto-kansalaisaloite-toimitetaan-eduskuntaan/> (viitattu 13.3.2018).

³⁵ Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 1/2017 vp eduskunnan sivuilla: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Sivut/PeVL_1+2017.aspx (viitattu 13.3.2018).

³⁶ Lakivaliokunnan mietintö LaVM 1/2017 vp ja siihen sisältyvä vastalause eduskunnan sivuilla: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/LaVM_1+2017.aspx (viitattu 13.3.2018).

17.2.2017, jossa lakivaliokunnan kielteinen mietintö voitti äänin 120–48, tyhjiä 2. Äänestyksessä oli poissa jopa 29 kansanedustajaa.

Toisessa käsittelyssä 21. helmikuuta kansanedustajat kävivät läpi kansalaisaloitetta vielä läpi 41 puheenvuoron verran, jossa avioliiton säilymistä vain miehen ja naisen välisenä liittona kannattaneet kansanedustajat ilmaisivat vielä harminsa. Seuraavana päivänä eduskunnan täysistunnossa vielä äänestettiin kansalaisaloitteen lopullisesta kohtalosta ja siihen sisältyneistä lausumaehdotuksista³⁷. Antero Laukkasen (kd.) lausumaehdotus uskontokuntien vihkikäytäntöjen turvaamisesta lailla hylättiin äänin 91–65 ja Päivi Räsäsen (kd.) lausumaehdotus adoptiolapsia huolta pitävien tahojen oikeudesta vaikuttaa lasten perhemuodon valintaa lailla hylättiin äänin 96–53. Eduskunta todisti lopuksi kirjelmässään, ettei kyseinen kansalaisaloite tule voimaan³⁸. Tämän myötä sukupuolineutraali avioliittolaki astui lopulta voimaan maaliskuun ensimmäinen päivä vuonna 2017.

³⁷ Lausumaehdotukset eduskunnan verkkosivuilla:
<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2017-AK-108373.pdf> (viitattu 13.3.2018).

³⁸ Eduskunnan kirjelmä EK 3/2017 vp eduskunnan sivuilla:
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskunnanVastaus/Sivut/EK_3+2017.aspx (viitattu 13.3.2018).

5. Vastustavien kansanedustajien puheenvuorojen retorinen diskurssianalyysi

Pöytäkirjojen analyysin toteutin Sakaranahon metodin mukaan siten, että ensiksi etsin puheenvuorojen joukosta toistuvia avainsanoja, jumala-termejä, joiden perustaan kansanedustajat rakensivat argumentaatiotaan. Näiden argumenttien toistuessa eri edustajien puheissa hahmotin niistä käsitteellisiä linssejä, joiden voidaan katsoa olevan vakiintuneina merkitysjärjestelmiä eli diskursseja.

Vastustavien kansanedustajien puheenvuorot kiertyvät kuuden diskurssin varaan, joita ovat *lainsäädännön*, *lapsen*, *sukupuolen*, *kristillisen*, *kulttuurin* ja *sekasorron* diskurssit. Esittelen seuraavaksi nämä diskurssit ja tuon esiin, mitä kansanedustajat retoriikassaan argumentoivat omien näkemystensä puolesta.

5.1 Lainsäädännön diskurssi

Lainsäädännön diskurssiksi nimitän sukupuolineutraalin avioliittolain vastustavien kansanedustajien tapaa viitata tulkintaan nykytilasta, jossa lainsäädännön, kansainvälisen tilanteen sekä ja kansan tahdon katsotaan olevan epäedullinen avioliittolain uudistamisen suhteen. Vastustajien puheista ilmenee, ettei avioliittolain muutokselle ole olemassa todellisia edellytyksiä tai tarvetta. Puheissaan kansanedustajat myös vastaavat puolustavien kansanedustajien kritiikkiin siitä, että vastustajat yrittävät heikentää kansalaisten yhdenvertaisuutta. He esittävät yhdenvertaiselle kohtelulle määritelmän, joka sopii yhteen perinteistä avioliittoa kannattavan lain kanssa

Arvoisa puhemies! Ensinnäkin on syytä todeta, että Suomen perustuslaista tai myöskään kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista ei johdu mitään, mikä velvoittaisi Suomen muuttamaan avioliittolainsäädäntöä niin, että se avataan myöskin samaa sukupuolta oleville henkilöille. Tästä asiasta on perustuslakivaliokunnan tulkintoja vuodesta 2002 alkaen, joissa on todettu, että nykyinen järjestelmä voidaan säilyttää ja tasa-arvosäännös ei edellytä eikä vaadi Suomelta tässä suhteessa minkäänlaisia muutoksia. (Kimmo Sasi (kok.), PTK 12/2014, 23).

Edeltäneessä Kimmo Sasin puheenvuorossa viitataan perustuslakiin, jota pidetään maamme lainsäädännön ja oikeusjärjestelmän perustana. Lainsäädännöllisessä keskustelussa perustuslakia harvoin kyseenalaistetaan ja sen vastaisiksi katsottavat lakihankkeet usein kaatuvat. Lakia on tästä syystä helppo vastustaa, jos sen ei katsota sopivan yhteen perustuslain kanssa. Tätä Sasi käyttää hyödykseen ja tulkitsee

perustuslakia siitä näkökulmasta, ettei nykytilanne ole ristiriidassa perusoikeuksien kannalta. Hän vetoaa myös perustuslakivaliokunnan mietintöön vuodelta 2002, joka jakaa myös hänen tulkintaansa laista. Koska muutospaineita ei perustuslain puolesta esiinny, ovat vaatimukset avioliittolain muuttamiseksi joko turhia väittämiä tai väärintulkintoja perustuslaista.

Puheessaan Sasi myös viittasi maamme ulkopuolisiin oikeusjärjestelmiin, joilla on vaikutuksia myös Suomessa. Myös monet muut kansanedustajat ovat puheissaan viitanneet muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksesta tehtyihin tulkintoihin ja EU-tuomioistuimen ratkaisuihin.³⁹ Näiden ratkaisujen mukaan avioliiton muuttaminen sukupuolineutraaliksi ei ole välttämätöntä ja päätösvalta asioissa kuuluu kansallisvaltioille. Näihin vetoamalla osoitetaan, ettei Suomi ole velvollinen muuttamaan lakiaan muiden vaatimuksesta ja ettei tilanne riko nykyisiä kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia.

Arvoisa puhemies! Edustaja Wallin kaipasi argumentteja tälle asialle, minkä takia Suomi on ainut Pohjoismaa, joka ei ole lähtenyt vielä tälle linjalle. On hyvä muistaa, että maailmassa on tällä hetkellä noin 240 itsenäistä valtiota ja noin 15 maassa tällainen sukupuolineutraali avioliittolainsäädäntö on saanut lainvoiman, joten toistaiseksi Suomi on kyllä aika hyvässä seurassa, vaikka me emme ole hyväksyneet samaa sukupuolta olevien lainsäädäntöä.

(Peter Östman (kd.), PTK 12/2014, 23)

Puolustavien kansanedustajien huolenaiheena oli Suomen leimautuminen ihmisoikeuksien vastaiseksi, mikäli avioliittolain muutos ei mene läpi eduskunnassa. Kansanedustaja Peter Östmanin mukaan asiassa ei ole kuitenkaan syytä huoleen, sillä vain murto-osa maailman valtioista on muuttanut lakia. Puheenvuorossaan hän lukee Suomen osaksi suurta arvoyhteisöä, joka jakaa saman universaalिन arvon suosimalla lainsäädännössä kahden sukupuolen välistä parisuhdeinstituutiota. Tähän vetoamalla Östman myös ehkäisee tulkintoja siitä, että Suomi olisi jollain tapaa kummallinen verrattuna maihin, jotka ovat laillistaneet sukupuolineutraalin avioliiton. Puheessaan Östman torjuu niitä väitteitä, joissa Suomen pelätään saavan suvaitsemattoman maan leiman: jos suurin osa maailmasta ei myöskään muuta lakiaan, ei se voi olla merkki suvaitsemattomuudesta.

Sitten puhutaan myös toisin, että tämä lainsäädäntö on sen takia tärkeä, koska homot ja lesbot eivät koe olevansa samanarvoisia. Nyt tässä täytyy pieni korjaus tehdä — minä olen puhunut tästä jo muutaman kerran, mutta vielä täsmennän: Homoilla on täysin samanlaiset oikeudet tämän lainsäädännön edessä tälläkin hetkellä kuin heteroilla. Heillä on täysi oikeus mennä naimisiin haluamansa vastakkaista sukupuolta olevan

³⁹ Muun muassa Harry Wallin (sd.), PTK 120/2014, 29).

henkilön kanssa, kunhan tämä on täysi-ikäinen eikä ole lähiomainen. Mutta he eivät halua käyttää tätä oikeuttaan, vaan he haluavat käyttää toisenlaista oikeutta. Elikkä laki tällä hetkellä ei syrji ketään, se on yksiselitteinen ja selkeä. Ja nyt on minun mielestäni väärin käyttää perusteluna sitä, että laki syrjii jotakin. Ei se ketään syrji. --- Minun mielestäni tämän keskustelun taso on niin surkeata, että ei voi käsittää, miten pyritään tällaisella tunnetasolla kuin nyt käytettäessä tasa-arvo-, suvaitsevaisuus- ja muita termejä koko ajan tässä asiassa.

(Mika Niikko (ps.), PTK 27/2012, 67)

Äskeisessä puheessa kansanedustaja Mika Niikko tulkitsee avioliittolain jo tunnustavan kaikkien kansalaisten yhtäläisyyden ja pääsyn avioliittoon olevan kaikille mahdollista. Tämä koskee myös seksuaalivähemmistöjä, joilla muiden ihmisten tavoin oikeus astua avioliittoon vastakkaista sukupuolen kanssa. Laki ei tämän logiikan mukaan ole yksilöoikeuksien vastainen ja puolustajien tavat vedota yhdenvertaisuuteen, tasa-arvoon ja ihmisoikeuksiin ovat vain näiden termien väärintulkintoja. Östmanin tavoin Niikko ratkaisee osaltaan suvaitsemattomaksi leimaamisen ongelman sillä, että hän tulkitsee vallalla olevan lain olevan jo ongelmaton ihmisoikeuksiin nähden.

Puheessaan Niikko jakoi käsityksen, että yhdenvertaisuutta halutaan tulkita tavalla, jolla halutaan suosia seksuaalivähemmistöjä. Puolustajien tapa viitata yhdenvertaisuuteen ja muihin ihmisten samanarvoisuutta koskeviin termeihin tästä näkökulmasta hämäyskeino, jolla pyritään ulottamaan oikeudet uusille ryhmille. Kuitenkin, avioliittolain jo täyttävän ihmisoikeudet kaikkien osalta ei ole järkeä muuttaa jotain, mikä toimii hyvin ennestään. Sukupuolineutraalille avioliittolaille ei Niikon mukaan ole tarvetta tämänkaltaisen, eri sukupuolisia liittoja suosivan yhdenvertaisuuskäsityksen näkökulmasta katsottuna.

Arvoisa puhemies! Suomen lainsäädännössä yleensä eri ihmisryhmiä erityistarpeineen on huomioitu varsin hyvin. Parisuhteita ajatellen nykyinen avioliittolaki ja erillinen parisuhdelaki huomioivat erilaiset parisuhteet, ja näiden lakien puitteissa on mahdollista hyvin huomioida ja tarvittaessa parantaa erilaisten pariin asioita. --- Tässä yhteydessä haluaisin muistuttaa, että meillä sateenkaaren alla on Suomessakin paljon rekisteröityjä pareja, jotka eivät kannata sukupuolineutraalia avioliittoa. Meillä on pareja, jotka suunnittelevat mahdollisesti suhteensa rekisteröintiä jatkossa mutta menettävät sen mahdollisuuden kokonaan, ja he jäävät aivan tyhjän päälle, koska eivät voi mennä avioliittoon, koska eivät koe sen kuuluvan samaa sukupuolta oleville pareille.

(Sari Tanus (kd.), PTK 8/2017, 18–19)

Kenen etua uuden avioliittolaki on tarkoitus palvella? Sari Tanuksen mukaan nykytilanne on siitä edullinen, että erilliset lait ja instituutiot ottavat paremmin huomion erilaiset parisuhteet ja niissä elävien ihmisten elämäntilanteet verrattuna kaikille yhteiseen lakiin. Rekisteröidyssä parisuhteessa elävien oikeusturva on näin katsottu jo vahvistetuksi, eikä avioliittolakia tarvitse tämän vuoksi avata. Kuitenkin, monien

muiden kansanedustajien tapaan Tanus myöntää, että nykytilanteessa on omat pulmansa. Muissa vastaavissa puheenvuoroissa vastustavat kansanedustajat ovat viitanneet muun muassa rekisteröityneiden parien ongelmiin yhteisen sukunimen saamisessa, johon he esittävät lakimuutosta.⁴⁰ Saattamalla näin rekisteröityneet parit avioparien kanssa samaan asemaan avioliittolakeja ei tarvitsisi muuttaa

Puheessaan Tanus pyrkii myös rikkomaan homogeenisen kuvan seksuaalivähemmistöjen tahtotilasta. Avioliitolaille ei ole niin laajaa kannatusta vähemmistön joukossa kuin voisi luulla. Kaikki homoseksuaalit eivät välttämättä toivoisi avioliittolain ulottamista heidän parisuhteisiinsa, koska kokisivat sen heille sopimattomaksi. Muutoksesta on kyse vain äänekkään marginaaliryhmän muutoshaluista, joiden takana kaikki seksuaalivähemmistöön kuuluvat eivät seiso. Tanuksen mielestä homoseksuaalit edelleen toivovat rekisteröitymistä ja uusi laki vain astuisi näiden ihmisten varpaille, joiden elämää uudella lailla olisi tarkoitus muuttaa. Tanuksen puheenvuorosta on havaittavissa myös identiteettinäkökulma: erilliset instituutiot kuvaavat paremmin erilaisia parisuhdemuotoja, mikä on yhteisön kannalta vain hyväksi.

Avioliittolain muutos on haluttu ajaa läpi eduskunnassa nopeimmalla mahdollisella tahdilla. Lainsäätämismenettely on ollut siinä mielessä erikoinen, että lain säätämisestä on päätetty ennen lainvalmistelun aloittamista. Media ja järjestöt ajoivat kansalaisaloitteen läpi, vaikka itse asiassa se sai enemmistön kansanedustajien äänistä vain eteläisessä Suomessa. Satakunnan, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan, Vaasan, Keski-Suomen, Oulun ja Lapin vaalipiireissä haluttiin edelleen pysyä perinteisessä avioliittokäsityksessä.

(Mika Niikko (ps.), PTK 127/2014, 48)

Edeltäneessä puheenvuorossa Mika Niikko on sitä mieltä, ettei Tahdon2013-kansalaisaloitteen käsittely ei sujunut eduskunnassa sääntöjen mukaan. Lain syntytapana oli huono, koska sen muotoilu päätettiin jo ennen eduskuntaan tuloaan.

Kansanedustajilta puuttuivat todelliset vaikutusmahdollisuudet asiaan, eikä asian ympärillä pyörinyt suuri mediamylläkkä ei hänen mukaansa voinut olla vaikuttamatta kansanedustajien päätökseen. Niikon mielestä poliittinen päätöksenteko on tullut uhatuksi ulkopuolisten voimien vuoksi, minkä hän ei katso sopivan suomalaisen politiikan tapaan tehdä päätöksiä.

Lainvalmistelun lisäksi Niikko ottaa huomioon myös kansan tahdon asiassa. Hänen mukaansa uusi avioliittolaki ei edusta koko maan tahtotilaa. Rivien välistä lukemalla

⁴⁰ Muun muassa Peter Östman (kd.), PTK 120/2014, 36.

voidaan tulkita, että hän vastakkain asettaa liberaalimman Etelä-Suomen muun konservatiivisemmän maan kanssa. Halukkuus muuttaa lakia ei jakautunut tasaisesti ympäri Suomea, eikä muutos hyödytä suurta osaa väestöstä edes tunteen tasolla. Eduskunnan ei näin katsota päätöksessään hyödyttäneen kuin vain osaa kansalaisista, jättäen muille luun käteen.

Kansalaisaloitteisiin suhtaudun lähtökohtaisen myönteisesti, ja toivoisin niiden menevän aina kansalaisten ratkaistaviksi kansanäänestysten kautta. Saman sukupuolisten avioliitto jakaa kansaa hyvin voimakkaasti, ja minusta näin merkittävä asia pitäisi ilman muuta viedä kansanäänestykseen. --- Vaikeat asiat on näet helpompi hyväksyä, jos niillä on takanaan kansan enemmistön tuki. Kansanäänestys toimii tällöin samalla myös kansakunnan sielunhoitona.
(James Hirvisaari (ml1.), PTK 127/2014, 48)

Niikon tapaan myös James Hirvisaari vetoaa tulkintaan kansan tahdosta. Tämä on tehokas retorinen keino, mikäli halutaan estää joitain lakihankkeita niiden vähäisen kannatuksen vuoksi. Poliitikoilla ei katsota ole yksinään päätösvaltaa asiaan etenkin silloin, kun kyseessä on suurista arvoasioista tai kansakunnan tulevaisuutta koskevista ratkaisuista. Hirvisaaren mukaan avioliittolain muuttaminen on tämän mittaluokan kysymys, minkä vuoksi hyväksyntää tulisi hakea kansalta ennen lopullista päätöstä. Yleisön tahtoa kuuntelemalla on myös mahdollista selvittää, onko valtakunta valmis suurelle muutokselle. Voittaneella mielipiteellä on näin legitiimi asema jatkovalmisteluiden kannalta.

Osaltaan Hirvisaari myös toivoo, että avioliittolaki heijastaa suuren yleisön toiveita asian suhteen. Hän ei halua päätöksiä tehtävän, jos ne sattuvat olemaan ristiriidassa yleisen mielipiteen kanssa. Kaiken kaikkiaan, vastustajat eivät halua avioliittolain muutosta, jos sille ei löydy kannatusta suuren yleisön joukosta.

5.2 Lapsen diskurssi

Muiden saman sukupuolisten parisuhteita koskeneita keskusteluita tutkineiden tavoin tulisi huomanneeksi, miten paljon lapsen asema oli esillä. Sinällään tämä ei ole mikään ihme, sillä saman sukupuolisten pariin perheitä koskevassa lainsäädäntökeskustelussa myös lapsen oikeusasema tulee aina esille lakivalmisteluiden yhteydessä.

Homosuhteiden virallistamista vastustavissa kannanotoissa lasten asema saman sukupuolisissa perheissä näyttäytyy poikkeuksetta heikommalta kuin heteroperheissä elävien. Tämän lisäksi seksuaalivähemmistöön kuuluneiden vanhempien ja lasten asema

nähtiin toisilleen vastakkaisina ja edut ristiriitaisina, kuten seuraavasta Pentti Oinosen puheenvuorosta ilmenee:

Arvoisa herra puhemies! Nyt käytävässä keskustelussa sukupuolineutraalista avioliittolaista todetaan useasti, että kahden samaa sukupuolta olevan avioliitto on ihmisoikeus- sekä tasa-arvokysymys. Kuinka tulevaa lakimuutosta voi kukaan pitää lapsen kannalta tasa-arvoisena, jos heiltä viedään oikeus isään ja äitiin? Lakimuutoksessa kajottaisiin nimenomaan lasten ihmisoikeuksiin. Äiti ja isä on ihmisoikeus, joka jokaisella lapsella on ja on oltava syntymästään saakka. Avioliitto ei sen sijaan itsessään ole ihmisoikeus. Tänään me keskustelemme siitä, viemmekö tämän päivän lapsilta ja tulevilta sukupolvilta pois yhden tärkeimmistä perusoikeuksista.

Lapsen itseisarvo asettaa rajoja aikuisten vapaudelle. Lapsi on päämäärä itsessään, joten häntä ei saa käyttää välineenä, jolla aikuiset haluavat toteuttaa omia päämääriään ja mielihalujaan. Kulttuuri, joka asettaa aikuisten vapaudet lasten perusoikeuksien edelle, on sairas. Jos lainsäätäjät voivat ottaa meiltä pois jotakin niin kallisarvoista kuin äidin tai isän, mitä muuta he voivat meiltä viedä? On epäoikeudenmukaista ja syrjivää tehdä lainsäädännöllinen, normaali tila siitä, että lapsi suunnitelmallisesti erotetaan biologisesta isästään tai äidistään syntymästään saakka pelkästään siksi, että aikuiset pitävät näin määriteltyä avioliittoa oikeutenaan. Homoavioliitto tulisi olemaan pelkästään tunneasia, jossa ei ajatella biologisia asioita vaan heittäydytään tunteiden vietäväksi.

(Pentti Oinonen (ps.), PTK 120/2014, 44)

Oinosen puheesta käy ilmi, ettei sukupuolineutraali avioliittolaki hänen mukaansa ole tasa-arvoinen kaikkien perheen osapuolten kesken. Lapsi on auttamattomasti häviävä osapuoli sateenkaariperheessä siitä syystä, että hän joutuu menettämään suhteen toisen biologisen vanhempansa kanssa. Tämä johtuu siitä, ettei samassa perheessä voi olla kolme vanhempaa. Tällöin toinen biologisista vanhemmista joutuu väistymään, mikäli toinen vanhempi päättää aloittaa suhteen saman sukupuolisen kanssa. Uuden avioliittolain vastustajien näkökulmasta tämä on lasten oikeuksien vastaista, sillä lapsella tulisi heidän mukaansa oikeus elää yhteydessä molempiin biologisiin vanhempiinsa.

Taustalla piilee ajatus perinteisestä heteronormatiivisesta ydinperhemallista, jossa ajatus homoparisuhteesta ei mahdu. Ydinperhemalli nähdään edullisimpana perhemuotona lapsen kannalta, sillä siinä hän voi elää yhteydessä molempien biologisten vanhempiensa kanssa. Tällöin myös lapsen oikeudet ovat etusijalla. Toisen vanhemman homoseksuaalinen suuntautuminen kuitenkin rikkoo tämän mallin, eikä perhe-elämä vaikuta näissä tapauksissa yhtä tasapainoiselta heteroperheisiin nähden. Vanhemman oikeus katsotaan tällöin astuvan lapsen oikeuksien edelle. Vanhemman omni on etusijalla lapsen edun jäädessä taka-alalle. Itsekkääksi leimattu homovanhempi riistää lapselta oikeuden elää toisen biologisen vanhempansa kanssa. Näissä tilanteissa jälkikasvun elämästä tulee köyhempi, kuin ydinperheessä elävien lasten.

Sukupuolineutraalia avioliittolakia vastustavien kansanedustajien puheenvuoroissa biologisista vanhemmista koostuva ydinperhe on ihanteellisin vaihtoehto lapsen kehityksen ja oikeuksien kannalta. Joissain puheenvuoroissa viitattiin muun muassa lapsen haluun tuntea omat juurensa. Tuolloin puheissa esiintyi esimerkkejä tosi-tv-ohjelmista, jossa aikuiset ihmiset jäljittivät kadonneita lähimmäisiään.⁴¹

Kansanedustajat myös muistuttivat lapsen menettävän sateenkaariperheissä yhteyden toisen biologisen vanhemman sukuun, jolloin lapsi ei opi tuntemaan omia juuriaan.⁴²

Oinosen puheessa ilmenee viittaus lapsen oikeuksien jäämisestä aikuisten mielihalujen alle. Sanavalinta on mielenkiintoinen, sillä siinä välittyy kuulijalle mielikuvia itsekkyydestä ja oman tyydytyksen täyttämisestä. Olen havainnoivinani puheessa kätketyn rinnastuksen seksuaalivähemmistöön kuuluvien ihmisten ja pedofiilien välillä. Eduskunnan täysistuntosalissa hyökkäyksiä ihmisryhmiä kohtaan ei suvaita, jolloin kritiikki täytyy esittää korrektissa muodossa. Kuitenkin, sanojen välistä on luettavissa ennakoasenteita ja mielikuvia seksuaalivähemmistöön kuuluvien vanhempien tavasta kasvattaa lapsensa vahingollisella tavalla. Tunteiden asettamisella lasten oikeuksien edelle voidaan tarkoittaa myös suoranaisia vahingollisia tunteita lapsia kohtaan, jolloin Oinonen ei pidä saman sukupuolisten vanhempien suhdetta pelkästään huonona, vaan jopa vaarallisena lasta kohtaan. Oinosen lisäksi myös Mika Niikko piti sateenkaariperheissä kasvavien lasten olevan alttiina vahingolliselle kehitykselle:

Edustaja Toivola kirjoitti vuonna 2012 vihreät.fi-sivun blogissaan näin:

"Transsukupuolinen on lapselleen yhtä hyvä tai yhtä puutteellinen vanhempi kuin ei-transsukupuolinen henkilö. Myös transsukupuolinen voi olla hyvä roolimalli lapselle. Läheisten aikuisten sukupuoli ei määrää sitä, millaiseksi lapsi kasvaa; lapsen sukupuoli nousee lapsesta itsestään." Yhtä mieltä voin olla tässä ehkä näistä sanoista "voi olla". Toivola ei halua nähdä sitä tosiasiaa, että homo tai transsukupuolinen aviopari ei pysty antamaan lapselle samaa roolimallia vanhemmuudesta ja molemmista sukupuolista kuin heteropari, isä ja äiti. Tämä halutaan kieltää tekemällä keinotekoisesta aitoa. Miten ja mistä lapsi saa molempien sukupuolien roolimallin, jos ei kotoaan? Mistä lapsi saa isän ja äidin mallin, jos ei mieheltä ja naiselta? Miksi tämä on niin vaikea ymmärtää, saati hyväksyä?

Arvoisa puhemies! Isänä ja lainsäätäjänä on mielestäni päivän selvää, että lapselle, jolle etsitään adoptiovanhemmat, ei ole yhdentekevää, minkälaiseen perheeseen hän pääsee kasvamaan. Kysymys ei ole siitä, etteikö kuka tahansa kykene rakastamaan lasta, ei missään tapauksessa, vaan lapselle on traumaattista jo yksistään se, että hän menettää toisen tai molemmat biologiset vanhempansa. Tällöin adoptiotilanteessa isän ja äidin roolimallia uusina vanhempina ei tule väheksyä.

(Mika Niikko (ps.), PTK 120/2014, 57–58)

⁴¹Muun muassa Leena Meri (ps.), PTK 80/2016, 35.

⁴² Muun muassa Lea Mäkipää (ps.), PTK 80/2016, 26.

Äskeisessä Mika Niikon puheenvuorossa sateenkaarivanhempien kyky lastenkasvatukseen ei nähdä yhtä hyvänä kuin heterovanhempien. Terveen psyykkisen kehityksen tueksi lapsen kuului elää yhteydessä molempiin sukupuoliin. Tällöin lapsi saa kokemusta ja oppii ymmärtämään niihin kuuluvia kulttuurisia roolimalleja, kuten äitiyttä ja isyyttä. Niikon mukaan ydinperheen ulkopuolisissa perhemuodoissa näin ei kuitenkaan voi tapahtua, sillä toisen sukupuolen puuttuminen vanhempien keskuudesta estää lasta saamasta aitoa kokemusta ja perinteistä kasvatusta. Lapsi jää siis paljosta paitsi verrattuna ydinperheessä kasvaneisiin.

Niikko kyseenalaistaa lapsen kehittymisen normaaliksi sateenkaariperheessä. Pelkona on, että lapsesta itsestään kehittyvä vanhempiensa tavoin epänormaali yhteiskunnan silmissä tai hän muutoin kärsii vanhempiensa suhteesta. Kansanedustajat antoivat lapsia koskeneissa puheenvuoroissaan esimerkkejä, kuinka vanhempien parisuhdemuoto voi aiheuttaa koulukiusaamista ja syrjintää, mikä merkitsee lapselle suurta kärsimystä.⁴³ Joissakin puheenvuoroissa myös oletettiin, että homoseksuaalien kasvattamat lapset kärsivät mahdollisesti muita enemmän mielenterveysongelmista.⁴⁴

Puheessaan Niikko myös oikaisi käsitystä siitä, onko rakkaus olennaisempaa kuin perhemuoto. Hänen mukaansa näin ei ole, sillä rakastavat ja mallikelpoiset homovanhemmat eivät voi koskaan tarjota lapselleen sitä, mitä ydinperhe voi antaa. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvat vanhemmat eivät siis hyvistä kasvatustaidoistaan huolimattakaan voi olla yhtä aito perhe ydinperheen tapaan, vaan aina hieman vajanaisempia.

Avioliittolain muutoksen myötä myös saman sukupuoliset pariskunnat pystyvät hankkimaan lapsia ulkoisen adoption kautta. Tämä ei ollut vastustajien mukaan ongelmatonta, sillä heidän mukaansa koko adoptiojärjestelmä tulisi taantumaan uudenlaisten hakijoiden vuoksi. Päivi Räsänen kommentoi asiaa seuraavalla tavalla:

Tästä haluan todeta, että avioliittolain valmistelun yhteydessä nousi esille huoli siitä, että samaa sukupuolta olevien henkilöiden avioliiton hyväksyminen saattaa vaikeuttaa suomalaisten adoption hakijoiden mahdollisuutta kansainväliseen adoptioon, sillä tiedämme, että osa lähtömaista ei hyväksy lapsen sijoittamista samaa sukupuolta oleville pareille. Ja jos osa näistä adoptioväylistä sulkeutuu, niin silloinhan tilanteesta kärsivät kaikki. Mahdollisesti jo vireillä olevia adoptioprosesseja joudutaan keskeyttämään, ja adoptioprosessien keskeytyminen tai estyminen ei ole näiden lasten etu. Tällöin adoptioon annettavia lapsia olisi vähemmän, ja korostan, että tällöin myös kaikkien parien, samaakin sukupuolta olevien, odotusajat venyisivät.

⁴³ Muun muassa Mika Niikko (ps.), PTK 27/2012, 69.

⁴⁴ Muun muassa Sari Tanus (kd.), PTK 80/2016, 31.

Nykytilanteessahan samaa sukupuolta olevilla pareilla ei ole mahdollisuutta adoptoida maista tai tahoilta, jotka eivät tunnusta tätä sukupuolineutraalia avioliittoa.

Nykyisessä adoptiolaissa on määritelty lapsen sijoittamista koskevat periaatteet, ja lain perusteluissa on todettu, että pykälä koskee pelkästään kotimaisia vieraan lapsen adoptioita mutta tästä momentista ilmeneviä periaatteita voidaan soveltuvin osin noudattaa myös myönnettäessä lupia kansainväliseen adoptioon. Sen vuoksi adoptiolakiin tulisi lisätä avioliittolain muutoksen huomioiva eri perhemuotoja koskeva lisäys, joka mahdollistaisi lapsen vanhempien ja muiden adoptioon antavien tahojen oikeuden vaikuttaa lapsen sijoituksessa perhemuodon valintaan. Tällä muutoksella parannettaisiin adoptiolasten saamista muutoslain tullessa voimaan sekä turvattaisiin adoptiohakijoiden oikeutta kansainväliseen adoptioon myös sellaisista maista, jotka eivät ole hyväksyneet samaa sukupuolta olevien parien avioliittoa.

(Päivi Räsänen (kd.), PTK 10/2017, 2)

Huoli adoptiolasten saamisesta ulkomailta oli avioliittolain vastustajien joukossa yleinen aihe, sillä vastustajat pelkäävät adoptioväylien tyrehtymistä niistä maista, joissa sateenkaariperheitä ei katsota hyvällä. Päivi Räsänen mukaan adoptioiden tyrehtymisestä kärsivät ensisijaisesti ne lapset, joita ei voida enää saada Suomeen. Lapsettomien heterovanhempien lisäksi kanssakärsijöitä tilanteessa ovat myös ne seksuaalivähemmistöön kuuluvat ihmiset, joita ulkoisen adoptio-oikeuden saaminen tarkoitus hyödyttää. Ulkoisen adoptio-oikeuden laajentamisesta homopareille ei tämän mukaan ole mainittavaa hyötyä kenellekään, koska lasten hankinta tulee mitä luultavimmin vaikeutumaan merkittävästi.

Räsänen esittää ratkaisuksi nykytilanteen pitämistä mahdollisimman ennallaan suosimalla erisukupuolisia pariskuntia. Luovuttajatahojen mahdollisuus vaikuttaa perhemuodon valintaan ja näin ”ohittamalla” homoperheet adoptioprosessissa lapsia voitaisiin saada jatkossakin. Tästä hyötyisivät kaikki paitsi saman sukupuoliset parit. Tällöin etenkin lapsen oikeudet toteutuisivat jatkossakin, jos he eivät päädy samaa sukupuolta olevien vanhempien perheisiin.

5.3 Sukupuolen diskurssi

Vastustavien kansanedustajien puheissa esiintyi käsityksiä eri parisuhdemuotojen luonnollisuudesta ja tarkoituksenmukaisuudesta. Puheenvuoroissaan edustajat pohtivat erisukupuolisten ja sateenkaariparien erilaisuutta biologisesta näkökulmasta. Lisäksi edustajat pohtivat avioliiton käsitteen muuttamisen vaikutuksia yhteiskunnan sukupuolijärjestykseen ja siihen, miten seksuaalinen suuntautuminen tulisi ottaa huomioon yksilöiden kohdalla. Lähtökohtaisesti kansanedustajien näkökulmasta miehen

ja naisen välinen suhde vaikutti olevan aina yhteiskunnan kannalta parhain parisuhde, joka myötäili luonnonlakeja ja piti vakiintunutta sukupuolijärjestystä yllä.

Arvoisa puhemies! Avioliitto on yhteisön rakenteessa väestön lisääntymisen instituutio. Instituutio on yhteiskunnan järjestäytymisen perusrakenne, vakiintunut ja yleisesti noudatettava käyttäytymismalli. Muita instituutioita ovat vallankäytön, talouden ja sivistyksen instituutiot. Avioliitto on instituutiona erilainen, koska se on koko yhteisön olemassaolon perusta. Se perustuu biologisille tosiasioille, miten ihmiskunta on havainnut asioiden toimivan: On kaksi sukupuolta ja kaksi avioliiton osapuolta, jotka sitoutuvat toisiinsa pysyvästi, muut suhteet poissulkevasti. Avioliiton luonnollinen tarkoitus on lasten saaminen, se on vastuullinen liittosuhde, jossa lapsia kasvatetaan aikuisuuteen. Yhteisöt ovat suojelleet tätä liittoa kautta historian. Aina on ollut myös homoeroottisia suhteita, mutta ei ole mitään epäselvyyttä siitä, että avioliittoinstituutio on aina tarkoittanut miehen ja naisen välistä suhdetta.

(Mika Niikko (ps.), PTK 27/2012, 46)

Äskeisessä puheessa Mika Niikko näki miehen ja naisen välisen suhteen olevan eri luokkaa muihin suhteisiin verrattuna. Luonnollisuus määrittää sen, miten instituutio tulee rakentaa ja miehen ja naisen välinen suhde on vastustajien näkökulmasta kaikkein luonnollisin parisuhdemuoto. Tätä perustellaan lisääntymiskyvyllä: vain kahden eri sukupuolta olevan intiimistä suhteesta on mahdollista saada biologista jälkikasvaa. Saman sukupuolisten suhteissa tämä ei onnistu, minkä vuoksi erilaiset parisuhdemuodot ovat tässä asiassa ontologialtaan erilaisia. Koska vain miehen ja naisen välillä on mahdollista saada lapsia, yhteiskunnan halutaan panostavan näihin suhteisiin. Luonnonlakeja mukaileva heteroavioliitto on yhteiskunnan etu, koska vain sitä kautta yhteiskunta voi kasvaa.

Niikon kielteinen suhtautuminen saman sukupuolisten välisiin suhteisiin näkyy lisääntymiskyvyttömyyteen vetoamiseen lisäksi myös muussa hänen retoriikassaan. Niikon viittaus ”homoerotiikkaan” on vihjailua saman sukupuolisten suhteiden erilaisista tarkoituseristä heterosuhteisiin verrattuna. Homosuhteet näytetään yksilöiden seksuaaliseen himoon perustuvina suhteita, kun taas heterosuhteet näyttävät paljon ylvämmiltä: niissä pari voi saada lapsen ja sen myötä elinikäisen vastuun toisesta ihmisestä. Toisaalta Niikon viittauksesta homoerotiikkaan on luettavissa seksuaalikielteinen kannanotto sateenkaaripareja kohtaan. Intiimi kanssakäyminen samaa sukupuolta olevan kanssa on arvoltaan vähäisempää, ellei jopa ”likaisempää” verrattuna miehen ja naisen väliseen yhdyntään.

Niikon puhe antaa ymmärtää, ettei erotiikkaa nähdä edelleenkaan poliittisessa keskustelussa myönteisenä asiana, vaan siihen liitetään kielteinen stigma. Puheesta voi myös päätellä sen, että lisääntymiseen tähtäävä tai se edellytykset täyttävä

seksuaalikäyttäytyminen nähdään paljon arvokkaampana kuin henkilökohtaista nautintoa edustava seksuaalisuus. Saman sukupuolisten välinen kanssakäyminen edustaa Niikon puheessa tällaista vähempiarvoista ”eroottista” seksuaalisuutta, kun taas heteroparien seksuaalisuus nähdään laadukkaampana ja tarkoituksenmukaisena toimintana.

Vaikka kaikki avioliitot eivät johdakaan lapsen syntymään, torjun jyrkästi väitteen, että myös homoseksuaalit parit esimerkiksi keinohedelmöityksen kautta voisivat lisääntyä. On selvä tosiasia, että samaa sukupuolta olevien suhteen tarvitaan aina osalliseksi lisähenkilö, kolmas osapuoli, toisen sukupuolen edustaja. Tällainen avioliitto ei koskisi enää kahta persoonaa.

(Peter Östman, (kd.), PTK 12/2014, 17)

Mika Niikon tavoin myös Peter Östman vetoaa puheessaan sateenkaariparien kykyyn saada lapsia. Östman tunnustaa puheessaan sen, että myös vähemmistöön kuuluvien on mahdollista hankkia lapsia vastakkaista sukupuolta olevan henkilön kanssa. Hän pitää ongelmallisena kuitenkin sitä, että parisuhteen lastenhankinta koskettaa tällöin kolmea eri ihmistä. Tämän logiikan mukaan myös avioliitto ei enää olisi vain kahden osapuolen välinen suhde. Lapsen vanhemmuus jakautuisi liian monen ihmisen kesken, eikä idea avioliitosta kahden ihmisen välisenä suhteena enää toteudu. Östmanin mukaan avioliitto olisi järkevintä rajata vain niihin pareihin, jotka pystyvät itse huolehtimaan lisääntymisestään, eli tässä tapauksessa heteropareihin.

Lisääntymiskykyyn perustuva argumentoinnilla asettaa ihmisiä asetetaan sukupuolensa mukaisiin rooleihin. Keskustelun aikana vastustajat pohtivat myös sitä, mitä sukupuoli itsessään tarkoittaa ja miten sukupuolineutraali ajattelu voi siihen sopia. Vastustajia mietitytti myös seksuaalisen suuntautumisen merkitys avioliitossa. Seuraavassa Timo Soinin puheenvuorossa todetaan, että sukupuoli on ensisijaisessa asemassa seksuaaliseen suuntautumiseen nähden:

Me puhumme täällä sukupuolineutraalista avioliittolaista. Tässä on syytä sekaannuksen vuoksi korostaa, että tasa-arvoinen avioliittolaki on jo olemassa ja voimassa. Sen voivat jokainen mies ja nainen solmia keskenään. Jokainen täysiikäinen voi mennä naimisiin vastakkaista sukupuolta olevan ihmisen kanssa. Eli tällä ei ole mitään tekemistä seksuaalisen suuntautumisen kanssa. Tällähän on tekemistä sukupuolen kanssa, sillä ei kysytä heteropariltakaan, oletko sinä hetero vai homo. Kysymys on siitä, että on mies ja nainen.

(Timo Soini, (ps.), PTK 120/2014, 45)

Soinin puheessa asetetaan kyseenalaiseksi seksuaalivähemmistöjen tarve avioliitolle: avioliitto ei määrity seksuaalisen suuntautumisen mukaan, vaan sukupuolen perusteella. Soini viittaa puheessaan heteroseksuaaleihin, joiden suuntautumista ei pidetä oleellisena

tekijänä avioliitossa. Puheessaan Soini onnistuu ohittamaan kysymyksen seksuaalisesta yhdenvertaisuudesta vetoamalla sukupuolivaatimukseen avioliiton yhteydessä. Tässä tulee esille legitimeetin diskurssissa esittämäni huomio, jonka mukaan perinteinen avioliitto on jo tasa-arvoinen instituutio. Ihmisillä on edellytykset mennä naimisiin vastakkaista sukupuolta olevan ihmisen kanssa, jonka vuoksi instituutiota ei tarvitse muuttaa.

Seksuaalisen suuntautumisen merkityksen väheksymisen lisäksi Soini kokee sukupuolen tärkeänä ihmisyyteen kuuluva ominaisuutena, joka on kaikesta nykyajan tasa-arvovaatimuksista huolimatta edelleen tärkeä osa yksilön elämää ja yhteiskunnan järjestäytymistä. Seuraavassa puheenvuorossa ilmene ajatuksia siitä, mitä tapahtuu, jos tästä sukupuolijärjestyksestä luopuminen voi saada aikaan.

Avioliittolain muuttaminen on johtanut useassa maassa siihen, että "aviomiehen" ja "aviovaimon" tai "pojan" tai "tytön" termien käyttö korvataan sukupuolineutraaleilla termeillä. Tilalle ovat tulleet "puoliso 1", "puoliso 2". Ruotsissa han- ja hon-termien sijaan on otettu käyttöön hen häivyttämään sukupuoli. Ruotsissa on myös avattu sukupuolineutraaleja päiväkoteja ja kouluja. Lapsista kasvatetaan sukupuolettomia pukemalla pojalle tytön ja tytölle pojan vaatteita, leluista ja opetuksesta puhumattakaan.

Tätäkö me oikeasti haluamme? Pienten lasten vanhempana totean: En ainakaan minä halua. Haluan, että Suomessa tulee olla oikeus olla tyttö tai poika, nainen tai mies, päiväkodeissa ja kouluissa ja yhteiskunnan jokaisella osa-alueella jatkossakin. Mitä pahaa, saati vahingollista, siinä on? Sitä en ymmärrä.
(Mika Niikko (ps.), PTK 124/2014, 39)

Vastustavien kansanedustajien puheesta huokui huoli sukupuolen merkityksen katoamisesta yhteiskunnassa. Äskeisessä puheessa kansanedustaja Mika Niikko varoittaa sukupuolineutraalin ajattelun leviämisestä. Sukupuolen piilottelu ja väheksyminen voi hänen mukaansa johtaa siihen, että ihmisiä kohdellaan neutraaleina yksilöinä eikä heidän sukupuolisuuttaan haluta enää ottaa huomioon. Perinteiset sukupuoliroolit ja niiden mukaan elämistä ei nähdä rajoittavana tekijänä, vaan pikemmin yksilön oman elämän viitekehyksenä. Sukupuolineutraali ajattelu nähdään ihmisoikeusongelmana niiden yksilöiden kohdalla, jotka haluavat tulla kohdelluiksi sukupuolensa mukaan.

Niikon puheessa sukupuolineutraali kasvatusmalli nähdään haitallisena lasten kehityksen kannalta. Lapsen diskurssin yhteydessä osoitin, kuinka tärkeänä avioliittolain vastustajat kokivat sukupuoliroolien merkityksen lapsen kehitykselle. Sama tuntuu pätevän myös yhteiskunnan muilla alueilla. Lasten halutaan kasvavan kontaktissa eri sukupuolta oleviin ihmisiin ja heidän fyysisen sukupuolensa identiteettiä

halutaan vahvistaa. Myös muut kansanedustajat kokivat sukupuolineutraalin ajattelun olevan ongelmallista lasten kehityksen kannalta. Puheenvuoroissa muun muassa arveltiin sukupuolineutraalin kasvatuksen johtavan identiteetti-ongelmien lisääntymiseen.⁴⁵

Sukupuolen merkityksen vähenemisen lisäksi jotkin kansanedustajat ilmaisivat huolensa myös yhteiskunnassa vallitsevan heteronormatiivisuuden katoamisesta. Vesa-Matti Saarakkala kommentoi asiaa näin:

Arvoisa puhemies! Heteroseksuaali tuntee lähtökohtaisesti vetoa vastakkaiseen sukupuoleen ja homoseksuaali taas samaan sukupuoleen. Näin ollen, mikäli tämän potentiaalisen vetovoiman katsottaisiin kuitenkin olevan homoseksuaaleilla samanlaista kuin heteroseksuaaleilla, silloin loogisesti ajateltuna tulevaisuudessa saattaisi esiintyä vaatimuksia koskien sitä, miten esimerkiksi yleiset peseytymis- ja saunatilat järjestetään. On julkinen salaisuus eli yleisesti tiedossa, että jo nykyäänkin yhteiskunnassamme on esimerkiksi naiseksi pukeutuvia miehiä. Vaatimuksia saattaisivat esittää esimerkiksi tällaiset naiseksi pukeutuvat homomiehet tai keskenään naimisissa olevat lesb naiset tai homomiehet, jotka kokisivat ongelmaksi sen, että he joutuvat olemaan samoissa yleisissä peseytymistiloissa sitä sukupuolta edustavien henkilöiden kanssa, johon he voivat potentiaalisesti tuntea seksuaalista vetoa. Yhtenäisen lainsäädännön myötä homoseksuaalisuuden rinnastaminen virallisesti heteroseksuaalisuuteen voisi vastaavasti saada jotkut heteroseksuaaliset henkilöt kysymään, rikkoisiko tällainen edellä kuvaamani tilanne mahdollisesti heidänkin oikeuksiaan.

(Vesa-Matti Saarakkala (ps.), PTK 120/2014, 46)

Puheessaan Saarakkala pitää hetero -ja homoseksuaalisuutta erilaisina ilmiöinä, joille yhteiskunta tulee antaa erilainen status. Saarakkalan mukaan heteroseksuaalisuus on yhteiskunnan järjestymisen kannalta välttämätöntä, sillä näin siihen liitetty perinteinen sukupuolieron malli säilyy voimassa. Kuitenkin, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen profiilin nousu yhteiskunnassa on hänen mukaansa asettanut kyseenalaiseksi heteronormatiivisen järjestyksen. Saarakkala näkee tämän ongelmallisena ja kysyy, miten peseytymistilat tulisi tämän vuoksi tulevaisuudessa järjestää. Seksuaaliseen suuntautumiseen vetoaminen synnyttäisi loputtomia vaatimuksia, joita olisi vaikea toteuttaa käytännössä. Saarakkalan mielestä tämä ei ole kuitenkaan tarpeen, mikäli yksilöiden seksuaalinen suuntautuminen pidetään pimennossa. Järjestyksen tae on, että heteronormatiivinen järjestys pidetään edelleen etusijalla, mikä samalla säilyttää yhteiskunnassa vallitsevan sukupuolieron.

Puheessaan Saarakkala kyseenalaistaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien ajamisen. Jatkuvien vaatimusten lisääntymisestä seuraa väistämättä se, että

⁴⁵ Muun muassa Antero Laukkanen (kd.), PTK 80/2016, 5.

heteroseksuaalit alkavat hakemaan oikeuksiaan, jotka ovat ristiriidassa vähemmistön edustajien kanssa. Saarakkalan mukaan seksuaalisia suuntautumisia ei voi verrata keskenään eivätkä ne ole myöskään samanlaisia, joten ryhmien oikeudet joutuvat väistämättä vastakkain. Tämän hän ratkaisisi suosimalla heteronormatiivista sukupuolierosta kumpuavaan mallia, joka pitää yllä vakiintunutta järjestystä. Sanonta ”vanhassa vara parempi” kuvaa hyvin hänen ajatteluaan.

5.4 Kristillinen diskurssi

Avioliittolain muutoksen vastustajien puheenvuoroissa kristinuskoon vetoaminen oli näkyvimpiä argumentteja. Kristillistä oppia tulkittiin siitä näkökulmasta, ettei se salli sateenkaariparien vihkimistä. Sateenkaariparien rakkaus nähtiin sille vastakkaisena ja vieraana elementtinä, jota haluttiin torjua. Valtauskontoon vedonneiden keskuudessa vallitsi yleinen konsensus siitä, että vähemmistöön kuuluvien parien pääsy avioliittoon vahingoittaa suomalaista kristillisyyttä ja uskontokuntia, erityisesti evankelisluterilaista kirkkoa.

Arvoisa puhemies! Lukiessani tätä edustaja Stubbin ym. lakialoitetta ja kuunnellessani tätä keskustelua ja nyt tätä debattiakin käsitykseni on vahvistunut siitä, miten erilainen näkemys itselläni on tasa-arvoisuudesta ja avioliitosta --- Tai minä ymmärrän oikeastaan näin, että tätä lakialoitetta nostettaessa jätetään ulkopuolelle kristillinen kulttuuri ja kristinusko, koska tässä sanottiin, että tämä on juridinen. Silloin jätetään ulkopuolelle se näkemys, mikä nyt Suomessakin on ollut, että me olemme kristitty maa ja meillä on kristillinen kulttuuri, ja kristinusko perustuu kuitenkin Jumalan sanaan, ja siinä on se Jumalan sanan pyhyys, jossa Jumala on luonut miehen ja naisen. Tästä näkökulmasta itse ainakin tarkastelen sitä, mikä on avioliiton tarkoitus, mikä myös tarkoittaa sitä, että kyllä Jumala on sen tarkoituksen luonut niille lapsille, hyväksi kodiksi, hyväksi perheeksi ja suhteeksi, ei vain niin — niin kuin tässä vähän tuli esille — että nyt näissä suhteissa tulisi sitten niitä rakastavia vanhempia, ne tulee olla kaikilla.
(Leena Rauhala (kd.), PTK 27/2012, 50–51)

Äskeisessä puheenvuorossa Leena Rauhala tekee yhteenvedon suomalaisuuden ja kristinuskon välillä: ne ovat erottamaton osa toisiaan. Tämän vuoksi onkin outoa, että avioliittolakia lähdetään muuttamaan maallisesta näkökulmasta ottamatta huomioon kristinuskon syvälle juurtunutta asemaa Suomen kulttuurisessa ilmapiirissä.

Kristinuskosta pesäeron tehnyt, ihmissuhteita vahvistava instituutio on eriskummallista maassa, jossa kaikki arvopohja katsotaan perustuvan kristilliseen oppiin.

Rauhalan puheenvuorossa kristinusko nähdään maallisten lakien tärkeänä arvoperustana. Yhteiskunnan ja poliittisten elimien tulisi jatkossakin toimia kristinuskon

varassa, muutoin maa etäännyttyä itsestään ja muuttuu joksikin toiseksi, arvopohjaltaan vieraaksi valtioksi. Eräässä muussa vastaavanlaisessa puheenvuorossa varoiteltiin sitä, että kristinuskon arvon vähentyminen murentaisi samalla koko kulttuurin kivijalan.⁴⁶ Rauhalan puheenvuorossa ilmaistiinkin toive siitä, että pysyttäisiin kaikille tutussa ja yhteisessä arvomaailmassa, jonka myönteiset vaikutukset perheisiin ja yhteiskuntaan ovat tiedossa. Maallinen laki, joka ei tätä arvoperustaa kunnioita, toimii sekä yhteisten arvojen että perheiden hajottajana.

Tässä on paljon viljeltyä myös Raamattua ja Raamatun tulkintaa, kuten edustaja Pelkonen luki pitkän pätkän Raamatusta. Tekisi mieli lukea itsekin Raamatusta, mutta tässä tilanteessa en lue, koska toivoisin, että voitaisiin keskustella tämä asia jollakin muulla tasolla. Mutta sen verran haluan huomauttaa, että Raamatussa on erilaisia kulttuurisia ja rituaalisia lakeja, jotka ovat joitain aikakausia varten. Ne muuttuvat aikakausien aikana, kuten kuuluukin muuttua, mistä mainitsit. Mutta on olemassa moraaliset arvot, jotka eivät muutu, ne ovat samat. Ja sieltä Raamatusta löytyy esimerkiksi kymmenen käskyä, jotka ovat läpi historian monen lainsäädännön perustaan tulleet, jotka suojelevat ihmistä ja ihmiskuntaa ja turvaavat kasvu ympäristöä, ja niitä arvoja vasten asioita monesti myös peilataan. Ja sanotaanko nyt näin, että minun Raamatun arvot kyllä löytyvät. Sieltä voisi suoraan lukea vaikka roomalaiskirjeen ensimmäisestä luvusta, mitä tästä asiasta sanotaan, mutta jätetään vaikka jokaiselle kotiläksyksi.

(Mika Niikko (ps.), PTK 27/2012, 62)

Leena Rauhalan tavoin kansanedustaja Niikko etsii kaikille suomalaisille yhteistä arvoperustaa kristinuskon viitoittamasta suunnasta. Niikko vetoaa puheessaan kristinuskon pyhään kirjaan ja ylimpään ohjenuoraan, Raamattuun. Hän tulkitsee Raamatun sanoman olevan vastakkain sukupuolineutraalin avioliittolain kanssa. Hänen mukaansa Raamatussa sateenkaarisuhteet nähdään kielteisessä valossa. Niikko myöntää Raamatun olevan monella tapaa ajallinen teos, johon ovat vaikuttaneet sen syntymäaikojen kulttuuriympäristöt, tavat ja ajatusmaailmat, mutta toisaalta hän kokee sen olevan myös ilmoitus ikiaikaisista moraalisisista ohjenuorista. Nämä ohjenuorat ovat peräsin suoraan Jumalalta, joiden kyseenalaistaminen on hänen mukaansa mahdotonta. Ikiaikaiset moraaliset arvot, jotka näkyvät esimerkiksi kymmenessä käskyssä, tulisi vaikuttaa vastedeskin lainsäädännön taustalla. Raamatun ohjeiden mukainen laki on siis turva, jonka moraali ja hyväksyttävyyys on taattu.

Puheessaan Niikko tekee myös suuremman hyökkäyksen homoseksuaalista elämäntapaa vastaan. Niikon raamatuntulkinnassa suhteet saman sukupuolisten välillä kumoutuvat täysin, eikä vastaväitteille ole sijaa. Äskeisessä puheessaan hän viittaa mitä ilmeisemmin Uudesta testamentista löytyviin apostoli Paavalin roomalaiskirjeen

⁴⁶ Hannu Hoskonen (kesk.), PTK 80/2016, 37.

jakeisiin, joissa tuomitaan samaa sukupuolta olevien seksuaaliset suhteet.⁴⁷ Myös Teuvo Hakkarainen on siteerannut Raamattua viitatessaan ensimmäisen Mooseksen kirjan kertomukseen Sodomasta ja Gomorrasta, jonka hän tulkitsee homokielteiseksi.⁴⁸ Myös Jeesuksen sanoja avioliittoon kelpaamattomista ihmisistä on tulkittu tarkoittavan seksuaalivähemmistöön kuuluvia ihmisiä.⁴⁹ Kaikesta päätellen, lainsäädäntökeskustelussa Raamattu näyttäytyy edelleen tärkeänä osana arvokeskusteluissa.

Täytyy sanoa, että vajaa pari vuotta sitten itse esitin Perussuomalaisten Nuorten puheenjohtajana ja tasavallan presidentti esitti silloin, että valtio luopuisi kokonaan avioliittokäsitteestä, vain niin sanotusti rekisteröisi parit ja avioliittokäsite, se siunaaminen avioliittoon annettaisiin uskonnollisille yhdyskunnille. Kukin uskonnollinen yhdyskunta erikseen voisi määrittää sen, miten tämän asian kokee. Silloin ei lähdetä kajoamaan luterilaisen kirkon toimintavapauteen, islamilaisen yhdyskuntien ja juutalaisten, minkään, vaan se olisi uskonnollisen yhdyskunnan asia. Se olisi varmasti kaikille paras ratkaisu. Mutta epäilenpä, että vastapuolella ei siihen ole valmiutta.

(Simon Elo (ps.), PTK 80/2016, 32)

Kuten puheesta selviää, kansanedustaja Elo pitää avioliittoa ennen kaikkea uskonnollisena instituutiona, ei maallisena. Elo haaveilee tilanteesta, jossa avioliito erotettaisiin uskonnollisten ja maallisten instituutioiden kesken, joista vastaisivat uskontokunnat ja valtio. Elon argumentin taustalla saattaa olla muidenkin vastustavien kansanedustajien jakama ajatus siitä, että avioliittoon vihkeminen kristillisesti on ikivanha ja edelleen yleinen tapa, josta siviilivihkiminen on moderni, poikkeava tapa menetellä.

Elo ehdottaa, että uskonnollisen viitekehyksen omaava avioliitto otettaisiin pois valtion hallinnasta ja siirrettäisiin uskontokuntien hoidettavaksi. Elon mukaan valtio voisi halutessaan edelleen rekisteröidä pareja suhteeseen, jota presidentti Sauli Niinistö on ehdottanut kutsuttavan pariliitoksi.⁵⁰ Samalla voitaisiin taata monien sukupuolineutraalin avioliittolain vastustajien huoli siitä, miten uusi laki vaikuttaa uskontokuntien, etenkin evankelisluterilaisen kirkon autonomiaan. Huoli niin sanottujen kapinapappien saman sukupuolisten parien vihkimisistä ja kirkon repeämisestä kahtia oli yleinen huolenaihe vastustavien kansanedustajien keskuudessa. Uuden avioliittolain ei katsottu ottaneen tarpeeksi huomioon tällaisia uskontokuntien ristiriitaisia tilanteita.

⁴⁷ Room. 1: 24–27.

⁴⁸ Teuvo Hakkarainen (ps.), PTK 8/2017, 45.

⁴⁹ Mika Niikko (ps.), PTK 12/2014, 51.

⁵⁰ <https://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/presidentti-niinisto-olisi-laittanut-kaikki-parit-pariliittoon/4566920#gs.Ljwpe3w> (viitattu 13.3.2018).

Kuten Elon puheesta ilmenee, halu suojella uskontokuntien omia traditioita on saanut hänet ehdottamaan avioliiton muuttamista uskonnolliseksi instituutioksi. Näin uskontokuntien asema säilyisi ennallaan ja maallistuva valtiovalta ei voisi vaikuttaa niihin epäsuorasti avioliiton muutoksen kautta. Elon puheessa löytyy sikäli harvinainen maininta myös muista ei-kristillisistä uskontokunnista, joiden hän olettaa jakavan saman ajatuksen saman sukupuolisten pariin sopimattomuudesta avioliittoon. Keskustelussa nämä uskonnot ovat yleensä unohdettu kristillisyyden varjoon.

5.5 Kulttuurinen diskurssi

Avioliittoa ja sen suhdetta ympäröivään kulttuuriin olen jo hieman avannut sukupuolen ja kristillisen diskurssin yhteydessä. Vastustavat kansanedustajat kuitenkin esittelivät myös suoria perusteita avioliiton kulttuurisista konteksteista. Avioliitto edusti heille historian tuomaa viisautta. He myös olettivat käsityksen miehen ja naisen välisen avioliiton olevan universaalia, mistä poikkeaminen johtaisi tilanteeseen, jota kaikki eivät joko ymmärrä tai jaa. Vastustajat pelkäsivät avioliittolain muutoksen vaikuttavan myös muualla kulttuuriympäristössä

Avioliitto on erityinen instituutio. Se on ihmiskunnan historian vanhin, edelleen yhteiskunnan merkittävin julkinen ja oikeudellinen sopimus. Ja miehen ja naisen välinen avioliitto on kulttuurisesti hyvin yleinen — väitän, että ihmisen luonnolliseen ymmärrykseen perustuva käsitys uskontokunnista riippumatta. (Päivi Räsänen (kd.), PTK 80/2016, 3)

Miehen ja naisen välinen avioliitto on Päivi Räsänen edeltäneen puheenvuoron mukaan ikiaikainen, historiallinen instituutio, joka on kulkenut käsi kädessä sivilisaation kehityksen kanssa. Hyödyllisyytensä ja tärkeytensä vuoksi se on säilynyt tähän päivään. Räsänen mukaan avioliitto tunnetaan tämän vuoksi eri puolilla maailmaa ja ihmiset ymmärtävät sen merkityksen samalla tapaa riippumatta siitä, vaikka ihmiset eläisivät erilaisissa kulttuureissa. Koska avioliiton merkitys tunnetaan kulttuurisesti niin laajalla alueella, olisi outoa, jos Suomi erkaantuisi tästä yhteisymmärryksen kehästä. Avioliittolain muuttaminen veisi Suomen erikoiseen tilanteeseen, jossa vain harvassa muussa kulttuurissa jaettaisiin sama käsitys avioliitosta. Sukupuolineutraali avioliittolaki on harvinaisuus maailmalla, mikä voisi heikentää kulttuurisen yhteyden valtaosaan maailmaan.

Toin esiin kristillisen diskurssin yhteydessä, miten vastustajat samaistivat avioliiton yhteen kristinuskon kanssa. Räsänen vetoaa tähän, mutta olettaa avioliiton olevan globaalisti läheinen uskontoon liittyvä instituutio. Länsimaisen kristillisyyden lisäksi avioliitto kuuluu laajalti osaksi myös muiden uskontojen traditiota, joiden käsitykset oikeanlaisesta parisuhteesta muistuttavat toisiaan. Suomen erkaantuminen tästä uskonnollisesta yhteisymmärryksestä olisi arveluttavaa, sillä se loisi etäisyyttä näihin uskontoihin ja samalla myös suomalaiseen kristillisyyteen. Avioliiton pitäminen ennallaan voisi kuitenkin pitää ennallaan tämän uskonnollis-kulttuurisen yhteyden muualle maailmaan.

Arvoisa puhemies! Ehdottomasti kaikki perheet ovat yhtä arvokkaita, ehdottomasti kaikki ihmiset ovat yhtä arvokkaita. Tässä ei ole kysymys siitä. Tässä on kysymys avioliitto-käsitteestä, se on kielellinen käsite, ja se on monelle pyhä asia. Se, että me säilytämme tämän kielellisen käsitteen naisen ja miehen välisenä, ei poissulje kenenkään muiden oikeuksia. Ei minusta muilla ole oikeus määritellä avioliittoa uudestaan, kun se on jo määritelty ja se käsittää tietyt asiat.
(Laura Huhtasaari (ps.), PTK 80/2016, 9)

Äskeisessä puheenvuorossa kansanedustaja Huhtasaari nostaa esiin avioliiton lingvistisenä käsitteenä. Kulttuurin lisäksi avioliitto tulisi ymmärtää samalla lailla myös yksilöiden keskinäisenä asiana. Yhteisen ymmärryksen jakaminen on välttämätöntä, jotta avioliiton merkityksestä voitaisiin keskustella. Tästä Huhtasaari on huolissaan ja pohtiikin, voiko vakiintunutta käsitettä noin vain muuttaa. Huhtasaaren mukaan käsitteen muuttaminen voi olla turmelemista, sillä se häiventäisi avioliiton käsitteen alkuperäistä merkitystä. Tämä tuntuisi eräänlaiselta pyhäinhäväistykseltä niille ihmisille, jotka ovat aina pitäneet avioliittoa erisukupuolisten välisenä parisuhdemuotona. Avioliiton käsitteen muuttaminen olisi hänen mukaansa myös keinotekoista, sillä käsite on jo vakiintunut ja sen sisältö hyvin tiedossa.

Puheenvuorossaan Huhtasaari on sitä mieltä, ettei yksilöillä voi olla oikeuksia muuttaa käsitteiden merkitystä. Avioliitto käsite on kuitenkin hänen mukaansa uudelleenmäärittelyn ulkopuolella, eikä sovittua asiaa voi enää jälkikäteen muokata. Osaltaan tätä aihetta olen jo esitellyt aiemmin tässä tutkielmassa: kristillisen diskurssin kohdalla esitin Simon Elon jakaman ajatuksen pariliitoista, joilla vältettäisiin vakiintuneen käsitteen muuttaminen. Myös Lauri Heikkilä on puheessaan pohtinut avioliiton käsitettä ja kysynyt, voiko lakimuutos tietää oikeusturvaongelmaa niiden

kannalta, jotka ovat naimisiin menneessään olettaneet avioliiton olevan vain miehen ja naisen välinen suhde.⁵¹

Arvoisa puhemies! Sanotaanpa nykyään mitä sanotaan, tosiasia on se, että avioliitto on alkujaan synnytetty suojaamaan parisuhdetta syrjähyppyiltä ja niiden seurauksilta. On haluttu luoda luonnollisuutta korostava mutta samalla luonnon vaarat tunnustava kulttuurinen vastavoima viettejä vastaan yhteiskunnan perusyksikön, perheen, turvaksi. Se, että nykyään esiintyy lapsia myös keskenään samaa sukupuolta olevilla henkilöillä, joiden lapset on voitu saattaa alulle myös ilman seksiä, ei muuta tätä historiallista tosiasiaa, vaikka nykyisiin monimuotoisiin parisuhteisiin ja perhemuotoihin viitaten ikään kuin salomitaktiikalla vähitellen siivuttaen yritetäänkin perustella aina seuraavaa liberaalia toimenpidettä. Itse näen asian niin, että poikkeukset vahvistavat säännön eli että emme voi sukupuolivähemmistöjen ehdoilla muuttaa kulttuurisia sääntöjämme perustavaa laatua olevassa heteronormatiivisessa sukupuolisessa jaottelussa, johon yhteiskuntamme hyvin pitkälti perustuu.

(Vesa-Matti Saarakkala (ps.), PTK 8/2017, 26)

Jo aikaisemmassa sukupuolen diskurssissa avasin Vesa-Matti Saarakkalan pohdintaa siitä, voiko sukupuolen merkityksen vähentyminen johtaa yhteiskuntaa kaaokseen.

Äskeisessä puheenvuorossa hän pohtii asiaa lisää ja toteaa avioliiton toimivan eräänlaisena kulttuurisena suojana aikuisille ja lapsille luonnonviettejä vastaan. Hänen mielestään on omituista, jos tätä suojaa lähdetään purkamaan. Avioliitto edustaa hänelle erilaista turvasatamaa, joka ehkäisee holtitonta seksuaalista käyttäytymistä ja saa parit sitoutumaan lujemmin toisiinsa. Tästä hyötyvät varsinkin lapset, joille ydinperhe tuo vakautta elinoloihin.

Saarakkala nostaa esille heteronormatiivisen ajattelun, joka on juurtunut syvälle kulttuuriimme. Hänen mukaansa sen purkaminen ei olisi kannattavaa eikä hyödyllistä jälkivaikutustensa vuoksi. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen vaatimuksia muuttaa avioliittoa hän torjuu sen perusteella, että nämä ovat olleet näkyvä osa yhteiskuntaavasta vähän lyhyen aikaa, eikä heillä siksi ole oikeutta muuttaa vakiintuneita ajattelumalleja tai käsitteitä.

Saarakkalan puheessa paljastuu myös pelko avioliiton muuttumisesta puhtaasti ideologiseksi käsitteeksi. Hänen kuvaa liberaalien voimien olevan kaappaamassa avioliiton omaksi instituutiokseen, joka edustaisi heidän arvojaan. Kuitenkin, avioliitto edusti Saarakkalan näkökulmasta aiemmin kaikille yhteistä instituutiota. Puheessaan Saarakkala esittää avioliiton aiemmin olleen selkeä, järjestystä ylläpitävä instituutio, joka on vaarassa muuttua tunnistamattomaksi. Liberaaleja arvoja tunnustava avioliitto ei

⁵¹ Lauri Heikkilä (ps.), PTK 12/2014, 27.

ole hänelle mieleen: hän pelkää avioliiton arvon kokevan eräänlaisen romahduksen kulttuurissamme.

5.6 Sekasorron diskurssi

Sekasorron diskurssiksi kutsun vastustavien kansanedustajien puheentapaa, jossa sukupuolineutraalin avioliittolain todetaan tuovan mukanaan monia kielteisiä vaikutuksia yhteiskunnan tilaan ja järjestykseen. Tämän lisäksi pelkona on avioliittoon itseensä kohdistuvat negatiiviset vaikutukset, joiden moni pelkää lisääntyvän jatkossakin. Kansanedustajien mukaan avioliittolain muutos on eräänlainen Pandoran lipas, jonka avaamisen myötä aiheutuu suuria haittavaikutuksia.

Nyt meillä, jotka kannatamme perinteisiä elämänarvoja, on oikeus suunnata esimerkiksi lastemme seksikasvatus näkemystemme mukaisesti. Lainmuutos antaa ulkopuoliselle oikeuden ohjelmoida lastemme perhenäkemykset vastoin omia arvojamme. Erilaiset selitykset vähemmistöryhmien ihmisoikeuksista ovat vedätystä. Tämä laki viime kädessä riistää ihmisoikeudet toisin ajattelevilta. Tästä on tasa-arvo kaukana. Yltiösuvaitsevaisuus johtaa suvaitsemattomuuteen perinteisiä perhearvoja kunnioittavaa kansanryhmää kohtaan.

(Teuvo Hakkarainen (ps.), PTK 12/2014, 37)

Vastustajien puheenvuoroissa sukupuolineutraali avioliittolaki nähdään uhkana perinteisen avioliiton kannattajille. Muun muassa Teuvo Hakkarainen on puheessaan huolissaan siitä, tuleeko tulevaisuudessa kaikkien jaettava näkemys avioliitosta sukupuolineutraalina sekä homoseksuaalisuudesta myönteisenä ominaisuutena. Hänen mielestään laki ei paranna ihmisoikeuksia vaan pikemmin päinvastoin: kärsijöitä ovat ne ihmiset, jotka eivät jaa samaa käsitystä uudesta laista.

Asenne- ja kulttuurimuutokseen liittyvät huolet olivat esillä myös muiden kansanedustajien puheenvuoroissa. Puheissa ilmeni viittauksia median tapaan käsitellä aihetta, jota pidettiin yksipuolisena ja painostavana. Lisäksi homoseksuaalisuuden näkymistä televisiossa ja muissa viihdekanavissa pidettiin aivopesuna. Etenkin lasten puolesta oltiin huolissaan, sillä heidän oletettiin kärsivän eniten uudesta tilanteesta. Muun muassa Pentti Oinonen on olettanut, että uuden lain vaaditaan perinteisen avioliiton kannattajilta rohkeutta tuoda asiaansa esille.⁵²

Hakkaraisen näkökulmasta laki ei ole tasapuolinen kaikkia kohtaan, mikä voi johtaa perinteisen avioliiton kannattajien ajautumisen marginaaliryhmäksi. Tätä mieltä olevat

⁵² Pentti Oinonen (ps.), PTK 12/2014, 16.

ihmiset eivät voi enää samaan tapaan tuoda sanomaansa avioliitosta kahden eri sukupuolen välisenä instituutiona. Samalla tapahtuva kulttuurinen muutos nostaa heteroseksuaalisen parisuhteen rinnalle samaa sukupuolta olevat parisuhteet, mikä johtaa lopulta opetussisältöjen muutoksiin ja vaikuttaen näin lasten mielikuviin asiasta. Hakkarainen on huolissaan siitä, millaisiin arvoihin nuoret mukautuvat ja miten he hahmottavat avioliiton jatkossa.

Olen huolissani siitä, että tällä hankkeella ollaan tekemässä karhunpalvelus paitsi niille, joille nykyinen avioliiton määritelmä on luovuttamaton, myös niille seksuaalivähemmistöille, joiden asiaa muutosesityksellä yritetään edistää. Avioliiton määritelmän muuttaminen tulisi kärjistämään vastakkainasetteluja yhteiskunnassamme ja aiheuttamaan uusia ongelmia esimerkiksi Suomen evankelisluterilaisen kirkon sisällä. Tästä kaikesta joutuisivat helposti — ja jossain määrin ovat jo nyt joutuneet — tulilinjalle ne, joiden asiaa aloitteella on tarkoitus edistää. (Sauli Ahvenjärvi (kd.), PTK 12/2014, 45)

Kansanedustaja Sauli Ahvenjärvi ilmaisee huolenaiheensa uuden avioliittolain vaikutuksista yhteiskunnan koheesion kannalta. Hän ei pidä lakia ihmisiä yhdistävänä, vaan ihmisiä erottavana tekijänä. Kansalaisten käsitykset oikeanlaisesta parisuhteesta eivät hänen mukaansa muutu, joka voi entisestään kasvattaa kansanryhmien välisiä ristiriitoja. Ahvenjärvi pitää seksuaalivähemmistöjen oikeuksien parantamista ongelmallisena, koska perinteistä avioliittoa kannattavien mielipide jää varjoon. Jatkuvien häviöiden myötä syntyvä katkeruus taas voi lisätä kielteisiä asenteita seksuaalivähemmistöjä kohtaan. Avioliittolain tarkoitus kääntyy tällöin pääläelleen: uusi laki ei paranna, vaan heikentää heidän asemaansa.

Ahvenjärvi on huolissaan myös evankelis-luterilaisen kirkon tilanteesta jatkossa. Kristillisen diskurssin yhteydessä toin ilmi, kuinka vastustajat pelkäsivät kirkon tulevan revityksi avioliittokeskustelun siirtyessä eduskunnasta kirkon saleihin ja käytäviin. Kirkon oletettiin joutuvan puun ja kuoren väliin, koska sateenkaariparien kirkollisen vihkimisen salliminen tai kieltäminen johtaisi väistämättä eroaaltoon. Lisäksi huolena olivat pappien oma uskonnonvapauden säilyminen ja pelko kansankirkon repeämisestä.⁵³ Ahvenjärvi jakaa nämä huolet, eikä näe uuden avioliittolain ainakaan parantavan kirkon tulevaisuudennäkymiä tilanteessa, jossa yhteiskunnan painostus on voimakasta. Ahvenjärvi toivookin muiden tapaan, ettei uutta avioliittolakia hyväksytä, jotta evankelisluterilainen kirkko ei ajaudu vaikeaan tilanteeseen.

Arvoisa puhemies! Avioliitto ja perheyhteys ovat edustaneet käsitystä turvasta, elämästä, jatkumisesta ja tulevaisuudesta. Avioliiton säilyttämisessä naisen ja miehen

⁵³ Muun muassa Päivi Räsänen (kd.) ja Hannu Hoskonen (kesk.): PTK 10/2017, 13.

välisenä liittona on kysymys myös arvoistamme. Jos laajennamme avioliiton käsitettä nyt, mitä meiltä huomenna vaaditaan? Onko moniavioisuus seuraava vaatimus? Vai kenties lähisukulaisten avioliitot? Meillä on tulossa aina uusia näkemyksiä ja vaatimuksia. Meidän on kuitenkin itse säädettävä rajat, jotka meille sopivat, ja mielestäni tämänhetkinen keskustelu on, mitkä ovat meidän rajamme.
(Lea Mäkipää (ps.), PTK 12/2014, 24)

Perinteinen avioliittomalli on vastustajien silmissä järjestyksen tae, jonka horjuminen sukupuolineutraaliuden myötä avaa ovia myös monille muille vaatimuksille.

Sukupuolivaatimuksen poistuminen johtaa vastustajien puheiden mukaan tilanteeseen, jossa kaikki on sallittua. Lea Mäkipää arvelee puheessaan, että lakimuutoksen myötä vakiintuneita rajoja ei enää ole, jolloin ei ole enää perusteita kieltää muiden ryhmien vaatimuksia päästä osaksi avioliittoa. Sukupuolineutraali avioliitto on kuin portti uusille vaatimuksille, joihin sisältyy hänen mukaansa moniavioisuus ja inestien salliminen.

Mäkipään puheenvuorossa rajat ovat tekijä, joka pitää arvomaailmaa yllä.

Sukupuolivaatimuksen katoaminen vie yhteiskunnalta osan yhteistä arvomaailmaan, jolloin mikään ei ole enää yhteistä. Tällöin ihmiset esittävät uusia vaatimuksia ja ajavat omaa agendaansa, jolloin perinteisestä avioliitosta tulee vain yksi vaihtoehto muiden joukossa. Kuitenkin, naisen ja miehen avioliitto on instituutio, jonka kaikki jo tuntevat. Sen rinnalla muut suhteet homosuhteet mukaan lukien ovat kummallisuus, joita Mäkipään mukaan tulee ehdottomasti torjua.

Täällä ei ole maahanmuutosta puhuttu paljon, mutta sitä ihmettelen, että nämä samat kannattajat, jotka kannattavat tätä neutraalia sukupuolilakia, haluavat Suomen täyteen turvapaikanhakijoita, jotka ovat miehiä, enimmäkseen islamilaista maista ja islamisteja, mitä liekään. Minkähänlainen käsitys heillä on sukupuolineutraalista laista? Ehkä nyt kannattaisi näitten kannattajien mennä valistamaan heitä, että menevät naimisiin keskenään, koska ovat suurimmaksi osaksi miehiä. Siellä saattaa tulla pikkusen erimielisyyksiä. He, islaminuskoiset, suhtautuvat homouteen äärimmäisenä syntinä, asuvatpa missä päin tahansa. Sinne on hyvin vaikea ehkä mennä kertomaan sukupuolineutraalista laista. Ihmettelen tätä kaksinaismoraalia. Eihän tässä ole mitään järkeä. Sama porukka huutaa, että meidän on otettava tänne näitä islaminuskoisia, jotka eivät hyväksy heidän kantaansa.

(Teuvo Hakkarainen (ps.), PTK 80/2016, 36)

Edeltävässä puheenvuorossa Hakkarainen nostaa esiin maahanmuuton. Hänen näkökulmastaan etenkin islam toimii vastakohtana tasa-arvoista avioliittoa kannattavalle maailmankuvulle, ellei jopa uhkana. Hakkaraisen mukaan muslimit eivät tule hyväksymään sateenkaariparien mahdollisuutta avioitua, vaan omaavat päinvastaisen käsityksen asian tiimoilta. Puheesta voi tulkita sen, että Hakkarainen pitää islamia ehdottoman homokielteisenä uskontona ja olettaa sen kannattajien jakavan

homokielteiset käsitykset. Hakkaraisen puheessa homoseksuaalinen rakkaus on länsimainen ilmiö, jota muualta tulleet eivät voi ymmärtää.

Maahanmuuttajia ei ole ollut avioliittokeskustelussa esillä paljon, joten Hakkaraisen tapa vedota muslimien vastustukseen on mielenkiintoinen poikkeama. Hakkarainen olettaa Suomen kasvavan muslimiväestön kaihtavan sukupuolineutraalia avioliittolakia, mikä voi hänen mukaansa tulevaisuudessa vaikeuttaa kotouttamista ja lisätä väestöryhmien välisiä jännitteitä. Näin Hakkarainen onnistuu avioliittolain torjumisen lisäksi myös antamaan kielteisen kuvan seksuaalivähemmistöjen lisäksi myös muista väestöryhmistä, luoden samalla näille vastakkainasettelua. Hän myös kritisoi liberaalin vastapuolen ristiriitaisilta tuntuvia mielipiteitä maahanmuutosta ja seksuaalisesta tasa-arvosta, joiden hän katsoo olevan yhteensopimattomia. Hakkarainen olettaa liberaalien ajamien uudistusten avioliittolain osalta ja maahanmuuton törmäämään tavalla, joka on haitallinen suomalaisen yhteiskunnan kannalta.

5.7 Vastustajien retoriikka

Vastustajien argumentaatio rakentui kuuden jumala-termin varaan, joita olivat lainsäädäntö, lapsi, sukupuoli, kristillisuus, kulttuuri ja sekasorto. Niitä koskevien argumentaatioiden toistuessa hahmotin niistä käsitteellisiä linsejä. Niiden muodostamat diskurssit toimivat kansanedustajille luonnollisina tapoina kuvata avioliittoa siten, että sen merkitys uskonnollisena objektina ei murru. Toisaalta, vastustavat kansanedustajat toivat myös esille uhkakuvia siitä, jos avioliitto muuttuu sukupuolineutraaliksi. Tällöin avioliitto ei toimi osana pyhää järjestystä, vaan pikemminkin horjuttaa yhteisöä.

Osa tutkimuksen aikana hahmottamistani kansanedustajien puheentavoista ovat havainneet myös muut vastaavanlaisia tutkimuksia tehneet. Muun muassa Sari Charpentier on parisuhteen rekisteröintiä vastustavia mielipidekirjoituksia tutkiessaan todennut vastustajien argumentaation jakautuvan kolmeen diskurssiin, joita olivat kristillinen, psykologinen ja luonto-diskurssi. Charpentierin mukaan näiden diskurssien varaan rakennetaan pyhää järjestystä, jota voidaan nimittää sukupuoliuskoksi. Sukupuoliusko pitää yllä heteroseksuaalista sukupuolijärjestystä ja torjuu sille uhaksi katsottuja homoseksuaaleja, joita aletaan pitää epänormaaleina ja kieroina ihmisinä. (Charpentier 2001, 45–81.) Omat havaintoni tukevat näitä löydöksiä: homoseksuaalit ovat hyväksyttävissä niin kauan, kunhan he eivät halua avioliittoa itselleen.

Ossi Nyströmin työ keskittyi pelkästään vain vastustavien kansanedustajien puheiden analysoimiseen vuosilta 1993–2008. Nyströmin mukaan kansanedustajien retoriikka jakautui kuuteen eri diskurssiin, joita olivat traditio-, tarkoituksenmukaisuus-, psykologia-, biologia-, normaalius- ja uskontodiskurssi. Nyströmin mukaan homoseksuaalisuus pääasiassa esitettiin siinä valossa, että heidän suhteensa ei noudata arkijärjen mukaista logiikkaa. (Nyström 2013, tiivistelmä sivu.) Havaintoni noudattivat pääasiassa hänenkin löydöksiään, vaikka joissain kohdin tein poikkeuksia. Esimerkiksi tarkoituksenmukaisuutta ja biologia koskevat puheenvuorot samaistin yhteen sukupuolen diskurssin yhteydessä, enkä nähnyt niitä tarpeeksi erillisinä diskursseina.

Kuta kuinkin, analyysin tulokset ovat osin riippuvaisia tutkijasta ja aineistosta. Nyströmistä ja Charpentierista poiketen havaitsin argumentaatiota myös lainsäädännön näkökulmasta ja kulttuurin näkökulmasta, joita pidin omina käsitteellisinä linsseinään. Omasta mielestäni erilaiset uhkakuvia ja katastrofeista varoittavat puheet olivat niin yleisiä, että koin niiden muodostavan yhtenäisen diskurssin. Pääasiassa havaintoni eivät kuitenkaan eronneet muiden tutkijoiden löydöksistä.

6. Puolustavien kansanedustajien puheenvuorojen retorinen diskurssianalyysi

Sukupuolineutraalia avioliittoa puolustavien kansanedustajien puheenvuoroja analysoidessani kävi pian ilmi, kuinka erilaisia käsityksiä ne sisältävät vastustaviin puheisiin verrattuna. Kansanedustajat ovat selkeästi valinneet erilaisen tavan tuoda käsityksiään ilmi eri puolilla, mikä saattaa selittää tulosten eroavaisuuksia.

Puolustavien kansanedustajien puheenvuoroista hahmotin viisi jumala-termien perustaan rakentuvaa merkityksellistämisen tapaa, joita ovat *yhdenvertaisuuden*, *kehityksen*, *maallisuuden*, *hyvinvoinnin* ja *perheen* diskurssit. Seuraavaksi selitän, miten kansanedustajat retoriikallaan puolustivat sateenkaaripareja ja toivoivat heille oikeutta avioitua.

6.1 Yhdenvertaisuuden diskurssi

Sukupuolineutraalin avioliittolain puolustajien puheisiin kuuluvat argumentoinnit ihmisarvoon liittyen. Viittauksilla yhdenvertaisuuteen, tasa-arvoon, ihmisoikeuksiin ja jakamattomaan ihmisarvoon puolustajat haluavat luoda kuvaa tilanteesta, jossa vanha avioliittolaki on ristiriidassa edellä mainittujen kanssa. Suomalaisen yhteiskunnan suurimpiin periaatteisiin kuuluu yksilöiden välinen yhtäläisyys lain edessä, mikä ei puolustajien mukaan toteudu täysin. Ainoa tapa korjata tilanne on heidän mukaansa sallia seksuaalivähemmistöille oikeus mennä naimisiin. Puolustajat yrittävät vedota siihen, miten uudistuva avioliittolaki toimii paremmin yhdenvertaisuuden periaatteen kanssa.

Tasa-arvoinen avioliittolaki on tärkeä askel kohti tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa, ja kuten kaikki tiedämme, sen tarkoituksena on yhtenäistää lainsäädäntöä niin, että kaikkiin parisuhteiden virallistamisiin sovellettaisiin avioliittolakia nykyisten kahden erillisen lain sijaan. Eli tarkoitus on purkaa nykyistä eriarvoistavaa järjestelmää, jossa parisuhteet jaotellaan kahteen luokkaan, A- ja B-luokkaan, ja samalla kaikille pareille siis taattaisiin yhdenvertainen mahdollisuus ottaa yhteinen sukunimi ja hakea perheen ulkoista adoptiota.

(Jaana Pelkonen (kok.), PTK 12/2014, 20)

Tuleeko yhdenvertaisuuden periaatteen toimia yhteiskunnallisen päätöksenteon taustalla? Jaana Pelkosen mukaan näin kuuluu olla, jotta idea kaikkia hyödyttävästä, tasapuolisesta yhteiskunnasta toteutuisi. Pelkosen puheessa lainsäädäntö on

yhteiskunnallista kehitystä tukeva elementti, joka ohjaa järjestelmää kohti yhdenvertaisuuden laajaa toteutumista. Yhdenvertaisuuden ihannetta tukeva yhteiskunta on Pelkosen mukaan tavoitettavissa vain siten, että kahdesta erillisestä instituutiosta luovutaan ja kaikki pääsevät osallisiksi avioliittoa.

Siinä missä sukupuolineutraalin avioliittolain vastustajat kokivat parisuhteen rekisteröinnin olevan riittävän seksuaalivähemmistöjen edustajille, puolustajat kokivat asian päinvastaisena. Heidän keskuudessaan oli selkeä konsensus siitä, että laki rekisteröidyistä parisuhteesta on epätasa-arvoisten rakenteiden ylläpitämistä ja sateenkaariparien väheksymistä. Pelkonen jakaa tämän käsityksen ja toteaa kahden erillisen parisuhdeinstituution pitävän yllä hierarkiaa, jossa heterosuhteita suosiva avioliitto on korkeammassa asemassa kuin sateenkaariparien rekisteröity parisuhde. Tämä jaottelu ei hänen mukaansa sovi osaksi yhdenvertaisuutta korostavan yhteiskunnan kanssa. Tämän vuoksi hänen mukaansa on perusteltua, että erillisistä lakeista luovutaan ja kaikki parit pääsevät osaksi yhtäläisiä oikeuksia. Samalla ratkaistaan moni muukin ikäviltä vaikuttavat eriarvoistavat käytännöt, kuten ulkoisen adoption kielto ja yhteisen sukunimen vaikea saaminen.

Edustaja Halla-aho minusta hyvin avoimessa ja ansiokkaassa ja rehellisessä puheenvuorossaan esitti hyvän kysymyksen siitä, mihin vedetään raja. Jos hyväksytään se, että avioliitto kuuluu myös samaa sukupuolta oleville pareille, missä sitten on lopulta raja, ja tähänkin on esitetty vastaus meidän lakialoitteen tekijöiden puolesta lakialoitteessa. Me vedämme rajan tähän. Me esitämme, että avioliitto on mahdollinen kahdelle aikuiselle, täysivaltaiselle ihmiselle, emmekä esitä mitään muuta. Mutta miksi sitten avioliitto olisi perusteltua rajata kahdelle aikuiselle ihmiselle, mutta ei vaikka kolmelle ihmiselle, mikä logiikka siinä sitten on? Nykyinen avioliittolaki ei aseta ihmisiä eriarvoiseen asemaan puolison kielen tai ihonvärin tai syntyperän tai edes kansallisuuden perusteella. Eri maistakin tulevat ihmiset saavat mennä naimisiin Suomen kansalaisten kanssa. Tällaisia rajoituksia avioliittolaki ei aseta, mutta sen sijaan avioliittolaki eriskummallisista historiallisista syistä johtuen estää menemästä naimisiin, jos puoliso sattuu olemaan tiettyä sukupuolta. Tämä asettaa ihmiset selvästi eriarvoiseen asemaan, ja sen takia tämä on juuri se perusteltu rajaus, minkä takia esitämme tasa-arvoista avioliittolakia.

(Oras Tynkkynen (vihr.), PTK 27/2012, 62)

Edeltäneessä puheenvuorossa Oras Tynkkynen jakaa Pelkosen ihanteen kaikkia kansalaisia kunnioittavasta yhteiskunnasta. Puheessaan Tynkkynen ottaa kantaa uuden avioliittolain vastustajien huolenaiheeseen siitä, mihin yhdenvertaisuuden rajat tulisi vetää lakimuutoksen myötä. Hän torjuu puheessaan huolenaiheet siitä, että uuden lain myötä ilmaantuu vaatimuksia moniavioisuudesta tai lapsiavioliitoista. Hän korostaa avioliiton säilyvän jatkossakin vain kahden täysi-ikäisen ihmisen välisenä parisuhteena.

Hän vetää rajan tähän, jolloin hän yrittää vaihentaa puheet muista vaatimuksista, joilla avioliittoa yritetään ikään kuin ”turmella”.

Miksi avioliittolain on muututtava? Tynkkynen mielestä vaatimus kumppanien sukupuolesta on kummallinen siinä valossa, ettei laki estä avioitumasta muista seikoista johtuen, kuten kielen tai etnisen taustan perusteella. Puheessaan Tynkkynen vertaa sukupuolivaatimusta näihin seikkoihin ja asettaa sen absurdiin valoon, jolloin perustelut vain kahden eri sukupuolisen välisestä avioliitosta näyttävät oudoilta. Kumppanin sukupuoli ei ole riittävä peruste kieltää avioliitto aikuisilta ihmisiltä, jos sitä ei kielletä muillakaan perusteilla. Sukupuolivaatimuksen poistaminen edistäisi yhdenvertaisuuden ihanteen toteutumista ja yksilön oikeuksien parantamista.

Arvoisa puhemies! Vihreille tasa-arvoinen avioliitto on yhdenvertaisuus- ja ihmisoikeuskysymys ja se on myötätunnon kysymys. Se ei ole toisen ihmisen omantunnonkysymys ensisijaisesti. Ei yhden ihmisen omallatunnolla voida rajoittaa toisten ihmisten ihmisoikeuksia. Ihmisoikeudet ovat jakamattomia, ja jokaisen ihmisen arvon Suomessa pitää olla yhtäläinen, jotta tämä maa on paras meille kaikille. (Ville Niinistö (vihr.), PTK 120/2014, 24)

Täysistuntokeskustelussa puolustajat näkivät uudessa avioliittolaissa olevan kyse ihmisten välisestä samanarvoisuudesta ja yhdenvertaisuuden puolustamisesta. Koska kysymys yhdenvertaisuudesta samaistetaan osaksi seksuaalivähemmistöjen avioliitto-oikeutta, näkevät puolustajat vastapuolen perustelut yksilöiden yhdenvertaisen kohtelun vastaisina. Ville Niinistö toteaa edellisessä puheessaan ihmisarvon olevan kaikkien muiden kysymysten yläpuolella, jopa ihmisten oman arvostelukyvyn. Niinistö pyrkii kumoamaan vastustajien väitteet siitä, että avioliittokysymys voi olla omantunnon asia. Hän näkee, ettei toisten ihmisten elämä voida rajoittaa mielipiteiden perusteella. Lakeja säätäessä tulisi hänen mukaansa mielestään suosia kaikkien ihmisten välistä yhdenvertaisuutta, mikä tarkoittaa tässä keskustelussa kaikkien ihmisten oikeutta avioitua seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta.

Niinistön vetoaminen yhdenvertaisuuteen omantunnon yli on tapa heikentää vastustajien julkisuuskuvaa. Vastustajat leimataan ihmisoikeuksien vastaisiksi, mikä on Suomessa poliittisessa ilmapiirissä syytös, jota halutaan välttää. Se on samalla tapa torjua vastustajien muuta argumentointia, koska yhdenvertaisuuden ihanteen käsitetään olevan kaiken muun yläpuolella.

Joissakin puheenvuoroissa vastustajien puheenvuorot nähtiin selkeästi haitallisina ja jopa uhkaavina. Seuraavassa puheessa Kristiina Salonen totesi näin:

Arvoisa puhemies! Olen pitänyt itse johtajatukseni sitä, että minulla ei ole oikeutta tuomita muita, elleivät he omalla toiminnallaan loukkaa toista ihmistä. Tuntuukin oudolta, että osa antaa itselleen oikeuden nousta toisten yläpuolelle ja jostain sieltä ylhäältä tuomita muita. Tällainen on juuri tasa-arvon vastaista. Se, että toiset pitävät itseään jotenkin parempina tai puhtaampina, on kamalaa. Sellaisesta ajattelusta on historiassa pelottavia esimerkkejä.

(Kristiina Salonen (sd.), PTK 27/2012, 52)

Jaana Pelkosen aiemmin jakama ajatus parisuhteiden välisestä, epätasa-arvoistavasta hierarkiasta näyttyy myös Salosen puheessa. Salonen kuitenkin menee pidemmälle ja näkee koko keskustelussa olevan kyse siitä, mihin arvoasemaan ihmisiä lokeroidaan. Salosen mukaan vastustajien tapa keskustella asiasta on seksuaalivähemmistöjä leimaavaa ja asettaa ihmiset seksuaalisen suuntautumisensa perusteella eriarvoisiksi. Tämänkaltainen toiminta ei hänen mukaansa sovi yhteen yhdenvertaisuuden kunnioituksen kanssa, vaan on suorastaan sen vastaista.

Puheessaan Salonen tuo esiin voimakkaan viittauksen viime vuosisadan kansanmurhiin. Sanavalinnoissa käytetyt ilmaisut ”puhtaudesta”, ”toisten yläpuolelle asettumisesta”, ”tuomitsemisesta” sekä ”historian esimerkeistä” ovat helposti tulkittavissa viittauksina toisen maailmansodan aikaiseen holokaustiin. Kansallissosialistisen puolueen johtama Saksa toteutti tuolloin miljoonia kuolonuhreja vaatineen kansanmurhan, jonka arvista Eurooppa edelleen kärsii. Salonen vertaakin avioliittolain puolustajien tapaa ajatella seksuaalivähemmistöistä natsien ideologiaan, jossa ihmiset asetetaan eriarvoisiksi ominaisuuksiensa perusteella. Hän pelkääkin tällaisen ajattelun olevan Suomelle haitallista ja haluaa torjua tämän lisäämällä entisestään seksuaalivähemmistöjen oikeuksia.

Salosen tapa viestiä asiansa on hyvin voimakas ja epätavallinen jopa eduskunnassa. Piiloteltu syytös on tehokas tapa näyttää vastustajien mielipiteet kyseenalaisessa valossa ja näin vahvistaa omaansa. Puheessaan Salonen onnistuu myös luomaan kuvan vastustajista hierarkkisen maailmankuvan omaavina ihmisinä, jotka haluavat syrjiä muita ihmisiä. Muiden puolustajien tapaan Salonen yrittää antaa käsityksen siitä, että sateenkaariparien avioliiton puolustaminen on yhdenvertaisuuden ja ihmisoikeuksien puolustamista ja siksi hyväksyttävää toimintaa.

6.2 Kehityksen diskurssi

Puolustajien kansanedustajien puheissa uusi avioliittolaki nähtiin osana yhteiskunnallista muutosta, joka tuli välttämättä toteuttaa. Avioliitto-oikeuden laajentuminen nähtiin toteuttavan kansan tahtotilan ja olevan osa pidempiaikaista ihmisoikeuskehitystä, johon avioliittolaki luettiin osaksi. Kansanedustajien puheenvuoroissa viitattiin myös muiden maiden kehitykseen, jolla pyrittiin osoittamaan, ettei Suomi ole asiassa yksin.

Arvoisa puhemies! Yhteiskunta muuttuu, ja lainsäädännön tulee elää yhteiskunnan muutoksen mukana. Muutoksen keskellä meidän on syytä kunnioittaa perinteitä ja historiaa mutta säilyttää herkkyys muuttuvan maailman mukana. Orjuutta ei olisi koskaan kielletty eikä naisten äänioikeus olisi tullut mahdolliseksi, jos instituutiot säilyisivät ikuisesti muuttumattomina.

(Lasse Männistö (kok.), PTK 12/2014, 18)

Missä tilanteissa yhteiskunnan tulee avata arvojaan ja mahdollisesti muuttua niiden myötä? Lasse Männistö näkee sateenkaariparien avioliiton osana yhteiskunnallista kehityksen virtausta, joka on tullut muutostarpeen ilmaannuttua. Männistön mukaan instituutioiden ei tulisi koskaan jähmettyä vaan seurata aikaansa, jotta ne täyttäisivät omat tehtävänsä jatkossakin. Männistö kokee, ettei vain kahden eri sukupuolen välinen instituutio sovi enää sukupuolineutraaliksi muuttuvan yhteiskunnan kanssa. Tuodakseen avioliiton nykypäivään on kansanedustajien hyväksyttävä uusi laki, jotta instituution tehtävä edelleen täytyisi ja se heijastaisi nyky maailman arvoja.

Orjuuden poistumiseen ja naisten äänioikeuteen viittaamalla Männistö antaa ymmärtää lakimuutoksen olevan yhtä merkittävä askel ihmisoikeuksien kehityksen kannalta.

Aiemmat kielteisiksi katsotut esteet yksilönoikeuksien tieltä ovat kumottu, mutta jäljellä on seksuaalivähemmistöjen epääminen avioliiton osalta. Avioliittolain muutos olisi Männistön näkökulmasta osoitus modernista askeleesta, kun taas vastustaminen olisi osoitus taannehtivasta ja epätasa-arvoisia rakenteita ylläpitävästä yhteiskunnasta.

Sitten minä haluan vielä tuoda nopeasti, kun tässä on puhuttu paljon perhemuodoista, toistan vielä puheenvuorossani toteamani asian, että meillä on laki hedelmöityshoidoista, meillä on perheen sisäinen adoptio, yksin on mahdollista adoptoida ja mahdollista toimia sijaisvanhempana — monta lakimuutosta, jotka ovat jo monella tavalla muokanneet meidän perhekäsitystämme, tunnustaneet erilaisia perhemuotoja. Eli me emme voi enää katsoa taaksepäin, vaan jos me hyväksymme tasa-arvoisen avioliittolain, niin me vahvistamme sitä muuttuvaa käsitystä perheestä ja liitosta.

(Jani Toivola (vihr.), PTK 120/2014, 33)

Männistö tuodessa esiin ihmisoikeuksien kehitystä, Jani Toivola tuo ilmi yhteiskunnan rakenteellista muutosta perheiden osalta. Toivolan mukaan avioliittolain muutos on välttämätön, koska ydinperheestä poikkeavien perhemuodot ovat runsastuneet, mikä tulisi ottaa huomioon lainsäädännössä. Lakeja tulee muuttaa, jotta näiden perheiden asema kohentuu ja jotta ne saavat yhteiskunnan tunnustuksen muiden perheiden rinnalla. Ydinperheiden suosiminen ei Toivolan mukaan ole enää mahdollista, koska lainsäätäjien tulisi pyrkiä tasapuolisuuteen kaikkia perheitä kohtaan.

Toivola tuo esiin aiemmat lakimuutokset seksuaalivähemmistöihin liittyen, todeten näillä olleen vaikutusta käsityksiin perheistä ja parisuhteen muodostamisesta. Hänen mukaansa tällaista kehitys on myönteistä ja sitä tulisi jatkaa. Sukupuolineutraali avioliitto olisi tästä syystä luonnollinen askel. Uuden lain myötä yhteiskunnan käsitys perheestä muuttuisi olennaisesti. Toivolan puheessa välittyy toive siitä, että lakimuutosten avulla tulevaisuudessa kaikenlaisia perhemuotoja kunnioitettaisiin samalla tavalla

Männistön ja Toivolan puheissa uusi avioliittolaki nähdään osana ihmisoikeuskehitystä ja perhekäsitysten muuttumista. Kuitenkin, avioliittokeskustelussa osapuolet vetoavat myös kansan mielialaan perustellakseen joko lain kumoamista tai hyväksymistä. Puolustajien näkökulmasta muutos on kansan toivoma. Oras Tynkkynen toteaa asiasta seuraavasti:

Uskallan kuitenkin epäillä, että nyt eduskunnan enemmistön hyväksymä kanta tasa-arvoisesta avioliittolaista ei tule muuttumaan tulevaisuudessa. Ja miksi rohkenen tällaisen kannan tässä esittää? Sen takia, että jo nyt kaksi kolmasosaa suomalaisista kannattaa tasa-arvoista avioliittolakia. Tämä kannatus on koko ajan vain kasvanut ja kasvanut. Kun katsotaan sen kannatuksen jakautumista ikäluokittain, niin nuorimmat kannattavat kaikkein selvimmin, noin neljä viidesosaa suomalaisista nuorista kannattaa tasa-arvoista avioliittolakia. Ajan edetessä kannatus tasa-arvoiselle avioliittolaille todennäköisesti vain kasvaa eikä suinkaan vähene.

(Oras Tynkkynen (vihr.), PTK 124/2014, 44)

Tynkkynen mielestä avioliittolain muuttuminen ei ole enää vain arvailua, vaan pian edessä oleva väistämätön muutos. Sukupuolirajat kumoava avioliittolaki on tätä päivää jo ennen voimaan astumistaan, eikä käännettä takaisin ole. Tätä Tynkkynen perustelee kansan tahdolla, joka on hänen mielestään hyvin selkeä: enemmistö kansalaisista on hänen mukaan muutoksen puolella. Näin hän perustelee sitä, miksi kansanedustajilla on oikeus muuttaa avioliiton määritelmää. Puheessaan Tynkkynen luo samalla käsityksen uuden avioliittolain jo sopivan Suomen kansalle, eikä vastareaktioita tarvitse pelätä.

”Nuorissa on tulevaisuus” kuuluu vanha sanonta ja tämän viestin Tynkkynen jakaa puheessaan. Hän vetoaa nuorison myönteiseen asenteeseen uutta avioliittolakia. Tällä hän luo mielikuvan siitä, että uudistuva avioliittolaki on entuudestaan sopiva tulevaisuuden arvomaailman kanssa ja heijastavan yleistyviä asenteita. Tynkkynen lisäksi muun muassa Anu Urpalainen viittasi puheessaan nuorison myönteisiin asenteisiin seksuaalivähemmistöjä kohtaan ja väitti avioliittokysymyksen olevan jopa suvaitsevaisuuden mittari nykynuorison keskuudessa⁵⁴.

Arvoisa puhemies! Tässä talossa on vuosien aikana opittu harrastamaan tällaista vertailevaa pohjoismaista politiikkaa, nimittäin meillä Pohjoismaissa on suunnilleen samankaltainen yhteiskuntajärjestys, samankaltainen oikeusjärjestelmä ja samankaltainen oikeustaju. Myös tässä asiassa on hyvä katsoa, mitä muissa Pohjoismaissa on tapahtunut. Tiedämme, että viimeisten vuosien aikana on säädetty tasa-arvoinen avioliittolaki kaikissa muissa Pohjoismaissa — Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa ja Islannissa — ja se on näyttänyt toimivan siellä hyvin. On entistäkin vaikeampi perustella, miksi juuri Suomi olisi tämän trendin ulkopuolella. Nyt tämä kansalaisaloite tähtää siihen, että myös Suomi liittyisi tähän pohjoismaiseen kuvioon, joka myöskin on hyvinkin tätä laaja-alaisempi.
(Stefan Wallin (r.), PTK 12/2014, 23)

Lainsäädännössä Suomen sanotaan seuraavan Ruotsia kymmenen vuotta jäljessä.

Edellisessä puheenvuorossa Stefan Wallin viittaa siihen, kuinka muut pohjoismaat ovat ennättäneet hyväksymään saman sukupuolisten avioliitot ennen Suomea.⁵⁵ Suomen ”jälkeenjääneisyys” on asia, josta Wallin on muiden puolustajien tapaan huolissaan. Suomen pelätään leimatuvan vanhanaikaiseksi maaksi, joka syrjii vähemmistöjä. Eräiden puolustajien puheissa viitattiin arvoyhteisöön kuulumisesta: heidän mukaansa Suomen ei kuulunut olla samassa sarjassa itä-Euroopan maiden kanssa, joissa seksuaalivähemmistöjä ei oteta huomioon lainsäädännössä. Puheenvuoroissa myös lueteltiin useaan otteeseen muita maita, jotka olivat jo ennättäneet hyväksyä uuden avioliittolain. Kansanedustajat peräänkuuluttivat sitä, miksi Suomi ei ole liittynyt tähän joukkoon.⁵⁶

Puolustajat vetoavat muiden maiden esimerkkiin halutessaan osoittaa, ettei Suomi ole ainoa maa, jossa sukupuolineutraali avioliittolaki on käsiteltävänä. Wallin hakee puheessaan mallia muista pohjoismaista ja kokee näiden olevan niin samankaltaisia Suomen kanssa. Uuden avioliittolain hyväksyminen toisi maita läheisemmäksi

⁵⁴ Anu Urpalainen (kok.), PTK 12/2014, 39.

⁵⁵ Ensimmäisenä Norjassa 2009 (<https://www.reuters.com/article/us-norway-gaymarriage/norways-lutheran-church-embraces-same-sex-marriage-idUSKBN15E1O2>), viimeisenä Tanskassa 2012 (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18363157>). (Luettu 13.3.2018).

⁵⁶ Muun muassa Antti Kaikkonen (kesk.), PTK 120/2014, 58.

keskenään. Wallin viittaa puheisiin arvoyhteisöstä ja toivoo pohjoismaiden muodostavat tässä asiassa yhtenäisen alueen, jossa avioliitolaki ja seksuaalivähemmistöjen hyväksyntä ovat samalla tasolla. Wallin myös rauhoittelee keskustelua kertomalla, ettei laki ole myöskään saanut aikaan ongelmia muissa maissa.

6.3 Maallinen diskurssi

Kristillisen diskurssin yhteydessä osoitin vastustavien kansanedustajien tulkitsevan kristillisen opin olevan vastakkain sateenkaarisuhteiden kanssa. He myös olettivat uuden avioliittolain heikentävän maan kristillisyyttä ja kirkon asemaa muutoksessa. Puolustajat näkivät asian toisessa valossa: kristinusko ei vaarannu muutoksen myötä ja uskonto haluttiin ylipäätään pitää erossa koko keskustelusta. Tuon tämän diskussin yhteydessä esiin myös harvinaisen poikkeuksen, jossa puolustava kansanedustaja käyttää uskonnollista tulkintaa puoltamaan seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten rakkautta.

Sitten vielä muuttama sana uskonnollisiin näkökohtiin liittyen. Ymmärrän, että tämä lakialoite voi uskonnollisesta näkökulmasta tuntua väärältä tai jopa loukkaavalta. On kuitenkin tärkeää huomata, että tällä aloitteella ei muuteta mitenkään kirkon eikä kirkollisen vihkimisen asemaa. Aloite ei koske uskontoa. Sanan "avioliitto" merkitystä aloite muuttaa vain maallisen lain osalta. Itse vierastan ajatusta, että eduskunnan säätämien lakien nimet tai termit määriteltäisiin uskonnollisesta eikä valtiollisesta näkökulmasta, enkä minä näe valtiollisesta näkökulmasta relevanttia eroa eri ja samaa sukupuolta olevien pariin välillä, ja siksi molempien pitää olla yhdenvertaisia lain edessä.

(Lasse Männistö (kok.), PTK 27/2012, 41)

Puheenvuorossaan Lasse Männistö ottaa kantaa kirkolliseen vihkimisen epävarmaan tulevaisuuteen. Puheensa alussa hän tunnustaa vastapuolen huolen uskonnonvapauden ja evankelisluterilaisen kirkon autonomian heikentymisestä. Männistö pyrkii kuitenkin vakuuttamaan kuulijat siitä, ettei uudistus tule vaikuttamaan kirkkoon jatkossa. Hänen mukaansa Stubbin lakialoite sallii sen, että kirkko pystyy jatkossakin päättämään omista vihkimiskäytännöistään. Männistö muistuttaa myös siitä, että uusi avioliittolaki koskee vain siviilivihkimistä, ja että uskontokunnilla on jatkossakin oikeus päättää mitä pareja ne vihkivät. Laki koskisi siis vain maallista avioliittoa, jättäen uskonnolliset liitot sen ulkopuolelle.

Puolustavien kansanedustajien puheissa haluttiin välttää uskontoon viittaamista.

Vastustajien tapa käyttää uskonnollista retoriikkaa täysistunnossa pidettiin erikoisena,

mihin myös Männistö otti kantaa. Hän toteaa vierastavansa vastustajien tapaa käyttää uskonnollista puheenvuoroja eduskuntakeskustelussa. Suomen tärkeimmässä poliittisessa instituutiossa tulisi hänen mukaansa pyrkiä tarkastelemaan asioita maallisin silmin, jättäen samalla uskonnolliset näkökulmat omille alueilleen. Monien muiden puolustavien edustajien tapaan hän toteaa, ettei lainsäädäntöä tehdessä voida perustella asioita yksilön omien uskonnollisten arvojen kautta. Sen sijaan tulisi pyrkiä käsittelemään asiaa mallisesti, jolloin myös tasapuolisuus erilaisia ihmisiä kohtaan säilyy. Vastaavanlaisessa kritiikissä muut kansanedustajat ovat todenneet, ettei kansanedustajan rooliin kuulu uskonnollisten argumenttien käyttäminen istuntosalissa. Puolustajien näkökulmassa poliittisen debatin kuuluisi olla mahdollisimman sekulaaria, jottei uskonto sekoittuisi osaksi politiikan roolia.

Arvoisa puhemies! Nopeasti vielä: Monessa puheenvuorossa on täällä vedottu Raamatun tulkintaan. Sanomatta on jäänyt, että monet teologit ja monet kirkon työntekijät, kirkon jäsenistä puhumattakaan, tulkitsevat Raamattua eri tavalla, mutta tulkitsi Raamattua sitten yhdellä tai toisella tavalla, meillä on maailmalla paljon esimerkkejä maista, joissa maallinen lainsäädäntö perustuu jonkin ihmisryhmän tulkintaan uskonnollisista kirjoituksista. Tällaisia esimerkkejä ovat muun muassa Iran, Saudi-Arabia ja Afganistan. Me sen sijaan täällä Suomessa elämme länsimaaisessa oikeusvaltiossa ja demokratiassa, jossa uskonnonvapautta kunnioittaen yhdelläkään ihmisryhmällä ei ole oikeutta pakottaa omaa uskonnollista vakaumustaan toisten kansalaisten ylle. Jos te uskotte, että avioliitto on rajattava vain naisen ja miehen välille, se ei vielä riitä perusteeksi kieltää toisia ihmisiä toimimasta toisella tavalla. (Oras Tynkkynen (vihr.), PTK 12/2014, 47)

Kansanedustaja Oras Tynkkynen jakaa Lasse Männistön käsityksen lainsäädännön maallisuudesta: uskonnolla ei saisi hyödyntää poliittisessa debatissa. Tynkkynen mukaan uskonnollisilla mielipiteiden perusteella ei voida määrällä muiden ihmisten elämää. Hän myös kyseenalaistaa Raamatun siteeraamisen avioliittokeskustelussa, koska uskonnollisia kirjoituksia voidaan tulkita eri tavoin. Tällöin on mahdotonta sanoa, mikä tulkinta on oikea.

Tynkkynen menee kritiikissään pidemmälle, kun hän vertaa uskonnollista kieltä käyttäviä edustajia islamilaisten maiden tapaan käydä politiikkaa. Näissä maissa uskonto on enemmän esillä arjessa ja lainsäädännössä, mikä on Tynkkynen näkökulmasta yhteensopimaton länsimaalaisen sekularismin kanssa. Maallisuus on arvo sinänsä, minkä hän kokee olevan suomalainen piirre. Tynkkynen toivoo avioliittokeskustelun pysyvän uskonnollisten aiheiden ulkopuolella, jotta maallinen politiikka ei sekoittuisi katsomuksien väliseen köydenvetoon.

Sateenkaaripareja puolustavat kansanedustajat pyrkivät pitämään uskonnon erillään politiikasta ja vakuuttamaan, ettei lailla ole vaikutusta evankelisluterilaisen kirkon asemaan. Puolustavat edustajat eivät keskustelun aikana tuoneet paljon uskonnollisia tulkintoja aiheesta pitääkseen uskonnon ja maallisuuden erossa toisistaan. Kuitenkin, eräs puolustava kansanedustaja poikkesi tästä kaavasta. Jyrki Kasvi tulkitsee kristinuskkoa seuraavalla tavalla, joka sopii yhteen uuden avioliittolain kanssa:

Arvoisa puhemies! Täällä on esitetty myös uskonnollisesti värittyneitä puheenvuoroja, vaikka säädämme tässä salissa nimenomaan sekulaaria lainsäädäntöä. Muinaista kansanperinnettä sopivasti lainaamalla voi tosiaan perustella mitä tahansa. Esimerkiksi Raamatulla on historian saatossa puolustettu muun muassa orjuutta, rotuerottelua ja lapsiavioliittoja sekä vastustettu avioeroja ja naisten äänioikeutta. En nyt lähde agnostikkona siteeraamaan Raamattua, vaikka se on sinänsä hyvin mielenkiintoinen kirja. Sen sijaan suosittelen lukemaan Raamattua avoimin silmin, esimerkiksi sen, mitä Samuel kirjoittaa Daavidin ja Joonatanin rakkaudesta tai mitä Jeesus sanoo miehistä, jotka Jumala on luonut sellaisiksi, että heidän ei tule mennä naisten kanssa naimisiin. Tai kuten kirkkohäissä usein rakkaudentunnustuksena lausutaan: "Minne sinä menet, sinne minäkin menen, ja minne sinä jäät, sinne minäkin jään." Kuinkahan moni näillä sanoilla vihitty tietää, että Ruutin kirjassa sen lausuu Ruut Noomille, nainen toiselle naiselle? Ja jos on oikeasti kiinnostunut Raamatusta, kannattaa tutustua myös siihen, miten muun muassa nämä kohdat on kirjoitettu alkukielellä. Itse asiassa alkukielellä kyseinen kohta käyttää samoja sanoja kuin Aatamin ja Eevan suhteesta käytetään. Kannattaa lukea, mitä se tarkoittaa alkukielellä, ei käännöstä. Kaikki tämä kontekstittieto on helposti saatavilla, jos se vain kiinnostaa, mutta kuten aina, uusi tieto voi pakottaa kyseenalaistamaan vanhat uskomuksensa ja ennakkoluulonsa.
(Jyrki Kasvi (vihr.), PTK 80/2016, 30-31)

Äskeisessä puheessa Kasvi tekee mielenkiintoisen poikkeuksen tuodessaan esiin näkemyksen, jonka mukaan kristinuskko ei välttämättä ole ristiriidassa sukupuolineutraalin avioliiton kanssa. Muiden puoltavien kansanedustajien tapaan hän toteaa, että poliittisia aiheita tulisi tarkastella ensisijaisesti maallisesta näkökulmasta, tuoden samalla esiin oman agnostisen katsomuksensa. Kuitenkin, hän alkaa etsiä vaihtoehtoisia tulkintaa vastapuolen kristillisille näkemyksille ja pyrkii näin kyseenalaistamaan vain yhden tulkinnan mahdollisuuden.

Kasvi näkee uskonnon sikäli ongelmallisena argumentoinnin keinona, koska sillä voidaan perustella myös ihmisarvoa heikentäviä näkökohtia. Toisaalta hän näkee siinä myös mahdollisuuksia ja tuo esiin seksuaalivähemmistöjä voimaannuttavan tavan tulkita Raamattua niin, ettei se ole sateenkaari-ihmisten parisuhteita vastaan. Kasvi näkee Raamatun sisältävän viittauksia rakkauteen sekä miesten, että naisten kesken ja tuo esiin tulkinnan, jonka mukaan Jeesukseen ei olisi asiaa vastaan. Kasvin mielestä uskonnon varjolla ei siis voi yksiselitteisesti lyödä ihmistä, vaan tulisi etsiä muita

tulkintoja. Hän kuuluttaakin tiedon perään ja toivoo ihmisten kenties näin muuttavan mielipiteitään.

Vaikka Kasvi toikin esiin näkökulmaa uskonnontulkinnasta, pyrkivät puolustavat kansanedustajat pääasiassa erottamaan uskonnon avioliittokeskustelusta. Kasvin esilletulo oli siinä mielessä kiinnostava, että se aiheutti vastapuolella kuohuntaa ja vastustavat kansanedustajat kyseenalaistivat hänen tulkintojaan.⁵⁷ Uskonto herättää siis eduskunnassa edelleenkin voimakkaita tunteita, vaikka maallisuutta haluttaisiinkin pitää yllä.

6.4 Hyvinvoinnin diskurssi

Suomea pidetään hyvinvointivaltiona: yhteiskunnan toimintojen tavoitteena on elämänlaadun parantaminen ja ihmisten onnellisuuden lisääminen. Poliitikassa hyvinvointi on näkyvästi esillä, kun kannatetaan ja vastustetaan lakialoitteita: on vaikeampi perustella lakiesityksiä, joiden katsotaan heikentävän yksilön hyvinvointia. Tällöin poliitikot perustelevat näitä toimenpiteitä esimerkiksi siten, että ne tuovat säästöjä tai keventävät byrokratiaa, jolloin vaikutukset kääntyvät lopulta myönteisiksi. Hyvinvointia lisäävät lakihankkeet taas otetaan tervetulleemmin vastaan.

Sateenkaariparien avioitumista puolustavat kansanedustajat tiedostivat hyvinvoinnin merkityksen ja pyrkivät esittämään uudistuksen siinä valossa, että uusi avioliittolaki lisää hyötyjä ihmisten elämässä. Puheissaan edustajat muun muassa esittivät näkemyksiä, miten laki näkyisi konkreettisesti niiden ihmisten elämässä, joille lakimuutos nähdään parannuksena aiempaan nähden. Samalla kansanedustajat perustelivat seksuaalivähemmistöjen elämänlaadun parantumisen myös muun yhteiskunnan olotilaa.

Näkisin, että tähän päivään kuuluu kaikkien ihmisten tasa-arvo ja avoimuus. Erityisen tärkeää on suvaitsevaisuus erilaisuutta kohtaan. Näistä lähtökohdista rakennetaan hyvinvointiyhteiskuntaa ja ihmisten välistä keskinäistä ymmärrystä. En voi löytää perusteluja, jota kautta samaa sukupuolta olevat parit voitaisiin enää lain edessä laittaa eri asemaan kuin eri sukupuolta olevat parit. Muuttamalla avioliittolainsäädäntöä tasa-arvoisemmaksi voisimme parantaa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen arvostusta, elämänlaatua ja onnellisuutta sekä ehkäistä mahdollista syrjintää ja kiusaamista, jota

⁵⁷ Monet kristillisdemokraattien ja perusuomalaisten edustajat käsittelivät seuraavissa puheenvuoroissaan Kasvin ajatuksia ja vastasivat niihin. Pääasiassa Kasvin poikkeavaa avausta ja siinä avattujen uusien ajatusten etsintää pidettiin myönteisenä asiana, vaikka edustajat eivät halunneet sitoutua Kasvin tulkintoihin Raamatusta. Keskustelu löytyy pöytäkirjasta PTK 80/2016 sivuilta 31–33.

tänä päivänä tiedämme, että heidän keskuudessaan on.
(Katja Taimela (sd.), PTK 12/2014, 29)

Toin aiemmin esille yhdenvertaisuuden diskurssin kohdalla, miten puolustajat näkivät avioliitolain muutoksen olevan välttämätön, jotta mielikuva kaikille tasapuolisesta valtiosta säilyisi. Taimela tuo tämän seikan esiin ja on sitä mieltä, että yhdenvertaisuutta lisäämällä parannetaan yksilöiden hyvinvointia. Taimelan mukaan ihmisten erilaisuutta sietävä yhteiskunta on aina parempi, jos yhteisön koheesiota halutaan parantaa. Yksilöiden samanvertainen kohtelu heijastuisi myönteisesti yhteisön tilaan. Näistä syistä Taimelan on omien sanojensa mukaan vaikea nähdä, miksi lakia edelleen vastustetaan.

Puheessaan Taimela antaa seksuaalivähemmistöjen tilasta huonon kuvan: hänen mukaansa seksuaalivähemmistöön kuuluvat kohtaavat syrjintää arjessaan ja ovat tästä syystä muita ihmisiä vähemmän onnellisia. Taimela haluaa puuttua näiden yksilöiden huonompaan elämänlaatuun ja on sitä mieltä, että avioliittolain muutos edistäisi sen paranemista. Hän tuo esiin kiusaamisongelman, joka hänen mukaansa vähentyisi uuden lain myötä.

Eräissä muissakin puolustajien puheenvuoroissa viitattiin vähemmistöihin kohdistuvaan syrjintään ja nuorten kiusaamiseen. Puolustajat nostivat esille seksuaalivähemmistöön kuuluvien nuorten korkeamman itsemurhariskin verrattuna heteronuoriin, minkä ajateltiin johtuvan kiusaamisen lisäksi nuorten vaikeudella hyväksyä omaa identiteettiään. Kansanedustajat toivoivat, että uuden lain astuessa voimaan tämä vaikuttaisi positiivisesti nuoriin niin, että he kokisivat itsensä jatkossa hyväksytyiksi ja normaaleiksi muiden ihmisten tapaan. Arvomaailman muuttumisen nähtiin myös vähentävän kiusaamisen tuomia haittoja, kun kiusaaminen harventuisi koulumaailmassa.⁵⁸

Arvoisa puhemies! Minä olen itse perhearvojen puolustaja, ja minusta on hyvin tärkeää, että mahdollisimman monella suomalaisella on mahdollisuus elää tavallista perhe-elämää. Nykyinen lainsäädäntö ei anna siihen kaikille perheille samanlaisia mahdollisuuksia. Tiedän omasta tuttavapiiristäni monia, jotka ovat valinneet yksinäisyyden tai valinneet seksuaalisen suuntautumisensa peittelyn tai salailun hyvin yksinkertaisesta syystä: on vaikea mennä tuttavapiiriä tapaamaan, vaikea mennä sukutapaamisiin, vaikea mennä työpaikan juhlaan, koska parisuhde ei ole sillä tavalla samalla tavalla tunnustettu avioliitoksi kuin muiden parisuhde on. Ja tällainen yksinäisyyden kierrehän on aivan turha Suomessa. Me voimme yksinkertaisella lainmuutoksella, huomisella äänestyksellä tuoda ihmisille tasa-arvoiset mahdollisuudet

⁵⁸ Muun muassa Antti Kaikkonen (kesk.), PTK 120/2014, 58.

elää tasapuolista perhe-elämää.
(Pekka Haavisto (vihr.), PTK 120/2014, 29)

Yksinäisyys nähdään usein kielteisessä valossa, mitä Pekka Haavistokin hyödyntää puheessaan. Hänen mukaansa seksuaalivähemmistöön kuuluvat ovat muita ihmisiä vähemmän onnellisia, koska pelkäävät tuoda suuntautumistaan esille. He joutuvat joko elämään yksin tai piilotella suhdettaan muiden katseilta. Haavisto perustelee väitteitään omilla havainnoillaan, joiden hän kokee olevan valitettavan yleisiä. Haavisto on turhautunut siihen, että ihmiset joutuvat elämään häpeässä, jonka vuoksi heidän elämänlaatunsa heikkenee. Tasavertaisten mahdollisuuksien lisääminen avaisi Haaviston mukaan ovia niille ihmisille, jotka ovat muita ihmisiä herkempiä salaamaan oman elämänsä

Haaviston näkökulmasta avoimuus on yksilöiden elämää parantava asia. Ihmisten ei kuuluisi elää yksin, vaan aktiivisesti osana sosiaalisia verkostoja. Perheen perustaminen ja avoin seurustelu antaisivat yksilöille parempia mahdollisuuksia toteuttaa itseään ja elää onnellisena. Sateenkaarisuhteen muututtua tasa-arvoiseksi sitä ei tarvitse enää kokea häpeällisenä asiana, mikä samalla parantaisi kaikkia seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten elämänlaatua.

Mitä sitten seuraa nykyisille aviopareille, jos — tai niin kuin itse uskon: kun — tasa-arvoinen avioliittolaki hyväksytään? Miten heteroparien elämä näyttää tuolloin erilaiselta? Aurinko nousee yhä aamulla. Aamiaispöydässä juodaan kahvia ja luetaan päivän lehteä. Lapset viedään päiväkotiin, ja vanhemmat menevät töihin. Aiemmin solmitut avioliitot eivät muutu mihinkään. Avioparit rakastavat toisiaan ja pitävät huolta toisistaan, ihan niin kuin ennenkin. Heteroparien liitot eivät toisten rakkaudesta horju. Mutta sinä aamuna, kun tasa-arvoinen avioliittolaki on hyväksytty, yksi asia on toisin. Kun aurinko nousee aamulla, kun aamiaispöydässä juodaan kahvia, kun lapset viedään päiväkotiin, kaikki tietävät yhden asian, ja se asia on seuraava: Jokainen on yhdenvertainen lain edessä. Jokainen ihminen on yhtä arvokas.
(Oras Tynkkynen (vihr.), PTK 120/2014, 23)

Edeltävä, melko arkisia askareita kuvaavalla puheenvuorolla on selvä tarkoitus: sillä pyritään normalisoimaan sateenkaaripareja ja lieventämään uudistuksen tuomia uhkakuvia. Tynkkynen puheenvuorossa saman sukupuolisten parisuhde esitetään jokapäiväiseen elämään kuuluvana asiana, joka ei ole oikeastaan sen ihmeellisempi mitä moni voisi luulla. Koska edessä oleva muutos on Tynkkynen mukaan pieni, sillä ei tule olemaan vaikutuksia enemmistön elämään. Muutos näkyisi vain niiden ihmisten kohdalla, jotka eivät ole aikaisemmin päässeet naimisiin.

Kuitenkin, Tynkkynen näkee yhden asian vaikuttavan ehkä kaikkiin ihmisiin avioliittolain muutoksen myötä. Uudistuksen astuttua voimaan kaikki kansalaiset

olisivat viimein yhdenvertaisia, jolloin Suomi olisi aavistuksen verran parempi maa asua. Tynkkynen toivoo uuden avioliittolain tekevän ihmisistä suvaitsevaisempaa seksuaalivähemmistöjä kohtaan niin, että kaikki voisivat kokea olevansa ihmisinä arvokkaina. Puheessaan Tynkkynen haaveilee tulevaisuudesta, jossa jokainen voisi elää omana itsenään ilman arvostelua ja homoseksuaalisuus koettaisiin viimein normaalina asiana.

6.5 Perheen diskurssi

Perhe on yhteiskunnan perussolu, jonka kautta yhteisö saa uusia jäseniä. Se muodostaa ihmisten lähipiirin ja kiinteimmät ihmissuhteet syntyvät useimmiten perhejäsenten välille. Puhetta perheistä esiintyi sekä vastustajien että puolustajien puheenvuoroissa. Kiinnostavaa näissä puheissa oli kuitenkin se, miten perhe hahmotettiin. Puolustajien näkökulmasta sateenkaariparista ja heidän jälkikasvustaan koostuva perhe on yhtä aito siinä missä miehen ja naisen muodostama ydinperhe. Puheenvuoroissaan kansanedustajat pyrkivät rakentamaan perheen käsitettä uudelleen tuomalla sateenkaariperheet muiden perheiden joukkoon, kumoten samalla vastustajien väitteitä siitä, mikseivät vähemmistöön kuuluvat parit voisi muodostaa aitoja perheitä.

Vastustajien yksi eniten käyttämiä argumentteja sukupuolineutraali avioliittolakia vastaan oli käsitys lasten huonommasta asemasta sateenkaariperheissä. Lasten oikeuksien pelättiin heikentyvän toisen biologisen vanhemman menettämisen myötä. Kasvatuksen myös oletettiin olevan heikompileatusempaa ilman toista erisukupuolta olevan vanhemman läsnäoloa. Koska lasten asemaan viitattiin usein vastustajien puheissa, myös puolustajien tuli ottaa näihin puheisiin kantaa. Silvia Modig perusteli näkemystään lasten asemasta sateenkaariperheissä näin:

Moni aloitetta vastustava perustelee kantaansa lapsen edulla. Lakialoite antaisi samaa sukupuolta oleville oikeuden yhteiseen adoptioon. Itselläni on teitä suurempi luottamus meidän adoptiojärjestelmäämme ja viranomaisiimme. Minulla on täysi luottamus siihen, että adoptioprosessi kykenee varmistamaan adoptiolapsille parhaan mahdollisen kodin. Hyvä koti tarkoittaa rakkautta ja turvaa vanhempien sukupuoleen katsomatta. Sen pystyy tarjoamaan niin yksinhuoltaja kuin uusioperhe. Tätä käsitystä tukee myös tutkimustieto. Haluan muistuttaa, että te ette nyt puhu tuntemattomasta, kaukaisesta ihmisjoukosta. Te puhutte teidän naapureistanne, sukulaisistanne, työ- kavereistanne. Te puhutte lapsille ja nuorille, jotka elävät sateenkaariperheissä tai yksinhuoltajaperheissä, ja sanotte heille, että heidän perheensä on huono. Se ei voi olla lapsen etu. (Silvia Modig (vas.), PTK 12/2014, 19)

Lasten etu ei välttämättä ole ristiriidassa saman sukupuolisten vanhempien kanssa. Modig hakee tukea tälle väitteelle viittaamalla tutkimuksiin aiheesta, joiden mukaan vanhempien sukupuolella ei ole merkitystä lapsen kehityksen kannalta. Vanhempien rakkaus ja välittäminen ovat ratkaisevia tekijöitä lapsen onnellisuuden kannalta, eivätkä perhemuoto tai vanhempien sukupuoli ole ratkaisevia tekijöitä. Modigin mukaan lapsi ei voi vahingoittua, jos hän saa kasvaa rakastavassa ja tasa-arvoisessa perheessä.

Modigin mielestä saman sukupuoliset vanhemmat eivät ole lapselle vahingollisia, mutta sateenkaarisuhteita vastustavien kansanedustajien puheet taas ovat. Hän moittii näitä kansanedustajia siitä, että negatiiviset puheet kantautuvat myös sateenkaariperheisiin ja niissä elävien lasten korviin. Modig muistuttaa vastustajia siitä, että heidän puheitaan kuuntelevat ihmiset, joita ne myös koskettavat.

Yksi avioliittolain muutoksen seurauksista on ulkoisen adoption mahdollistuminen saman sukupuolisille pareille. Vastustajille tämä ei käynyt päinsä, sillä lapsen päätymistä sateenkaarivanhempien muodostamaan perheeseen pidettiin joko traumaattisena tai ongelmallisena lapsen kehityksen kannalta. Modig ottaa kantaa näihin puheisiin ja toteaa luottavansa vastustajia enemmän suomalaisen adoptiojärjestelmään ja asiantuntijoihin. Lapsen etu säilyy näiden ansiosta myös sateenkaariperheissä, kun lapsista huolehtivat työntekijät varmistavat lapsen pääsyn hyvään perheeseen. Lapsen etu siis säilyy ennallaan, vaikka erilaiset perheet saavat adoption mahdollisuuden.

Arvoisa puhemies! Minä olen jo pitkään yrittänyt ymmärtää, mistä tämä jatkuva toistemme ohipuhuminen johtuu, ja yksi selitys voi olla se, että meillä on erilainen käsitys vanhemmuudesta. Toiset meistä ajattelevat, että vanhemmuus on ensisijaisesti biologista, toiset katsovat, että se on sosiaalista. Biologiseen vanhemmuuteen riittää vartti tai 9 kuukautta, sosiaaliseen vanhemmuuteen vaaditaan koko elämä. Ja kuten tutkijat ovat kerta toisensa jälkeen todenneet, lasten hyvinvoinnille ja kehitykselle ei ole väliä, kasvattavatko hänet biologiset vai adoptiovanhemmat tai kasvattaako hänet mies, nainen, mies ja mies, nainen ja mies, nainen ja nainen tai perinteiseen suomalaiseen tapaan koko laajempi suku. Sen sijaan ratkaisevaa hyvinvoinnille on lapsen suhde vanhempiinsa — siis hänet kasvattaviin vanhempiin — vanhempien luottamus omaan vanhemmuuteen ja perheen sosiaalinen ja taloudellinen hyvinvointi.
(Jyrki Kasvi (vihr.), PTK 80/2016, 14)

Lasten aseman lisäksi myös vanhemmuutta ruodittiin keskustelussa. Vastustajille biologisten vanhempien muodostama ydinperhe nähtiin parhaana mahdollisena kasvualustana perheille, kun taas puolustajille myös saman sukupuoliset vanhemmat pystyivät tarjoamaan hyvän kodin. Äskeisessä sitaatissa Jyrki Kasvi vertailee biologista ja sosiaalista vanhemmuutta keskenään ja toteaa, ettei lasten kasvatusta ratkaise, ovatko vanhemmat samaa verta vai ei. Modigin tavoin Kasvi on sitä mieltä, että aikuisen

läsnäolo ja kyky pitää lapsesta huolta ovat ensisijaisia. Hän viittaa kintaalla niihin väitteisiin, joiden mukaan sukupuolella olisi jotain merkitystä lapsen kehityksen kannalta. Kasvin mielestä lapsi voi kasvaa normaaliksi ihmiseksi hyvin erilaisissa perheissä vanhempien sukupuolesta riippumatta. Perheenjäsenten vahvat siteet ovat ratkaisevia, eivät niinkään ulkoiset tekijät.

Puolustavat kansanedustajat pohtivat puheissaan myös laajemmin perheen merkitystä. Sateenkaariparit pystyvät aiemmasta poiketen perustamaan perheen samalla lailla kuin muutkin ihmiset, mutta ovatko heidän perheensä vielä hyväksytyjä? Uudenlaisten perheiden esiintuloa kommentoi näin kansanedustaja Satu Haapanen:

Tasa-arvoinen avioliitto on tärkeä siinä mielessä, että se antaa perheelle selkeän statuksen paitsi lain edessä myös sosiaalisesti. Pariskunta voi sanoa olevansa naimisissa, eikä naapureiden tarvitse pohtia, minkä sortin suhde on kyseessä, ja vanhemmat voivat kutsua lapsensa kumppania reilusti ja ylpeästi puolisoiksi eikä vaikkapa kaveriksi. Pälyilyn, häpeän, kuiskuttelun ja väärinkäsitysten aika on ohi, ja sitä on jatkunut liian pitkään, eikä se ole ketään kohtaan oikein eikä ole koskaan ollut. Aina on ollut naispareja ja miesparejakin.

(Satu Haapanen (vihr.), PTK 120/2014, 55)

Haapaselle lakimuutoksessa on ennen kaikkea kyse sateenkaariperheiden aseman muutoksesta. Jatkossa myös kahden äidin tai kahden isän muodostama perhe on yhtä aito kuin tavanomainen ydinperhe. Avioliittolain tehtyä sateenkaaripareista aviopareja, näiden perheiden jäsenten ei enää tarvitsisi kokea alemmuudentunnetta. Haapanen mainitsee jo aiemmin hyvinvoinnin diskurssissa esille tuodun häpeän, jonka nähdään olevan haitallinen elämänlaadun heikentäjä seksuaalivähemmistöjen keskuudessa.

Heteropareille tuttu termien käyttö mahdollistuu Haapasen mukaan jatkossa myös sateenkaariparien kohdalla. Määrittelyongelmat väistyisivät, kun puolisoit voisivat kutsua toisiaan kumppaneiksi ja kertoa olevansa naimisissa parisuhteen rekisteröinnin sijaan. Haapasen mielestä tämä helpottaa kanssakäymistä muiden ihmisen kanssa, kun he ymmärtävät paremmin saman sukupuolisten parisuhdetta. Sukupuolineutraali avioliitto parantaisi näiden ihmisten asemia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, kun ihmisten ei tarvitsisi keksiä tai arvuutella oikeita termejä pareille.

Mitä lakiesitys sitten tarkoittaisi pariskunnan kannalta? Sitä, että jokaiselle työlle ja pojalle annetaan oikeus haaveilla avioliitosta, kauniista hääpuvusta, juhlasta, kakusta ja varsinkin elämästä rakastamansa ihmisen kanssa. Täällä puhutaan avioliitosta perinteisenä instituutiona. Yhtä vanha on ikiaikainen (Puhemies koputtaa) kulttuuria yhdistävä unelma pysyvästä ihmissuhteesta, jonka symboli avioliitto on, ja tätä unelmaa en ainakaan minä halua olla murskaamassa. Siksi äänestän huomenna tasa-arvoisen avioliittolain puolesta.

(Satu Haapanen (vihr.), PTK 120/2014, 32)

Perhe-elämän lisäksi myös perheen perustaminen on tärkeä asia. Haapasen mukaan seksuaalivähemmistöön kuuluvat lapset ja nuoret haaveilevat samoista asioista kuin muutkin lapset. Mielikuvat avioliitosta tulevat lain myötä mahdollisiksi myös niille lapsille, jotka haaveilevat saman sukupuolisesta avioparista. Haapanen käyttää juhlavia mutta samalla tunteikkaista ilmaisuja puhuessaan häihin kuuluvista kulttuurisista artefakteista, kuten hääpuvusta -ja kakusta. Tärkeintä kuitenkin on se, että nuoret voivat jatkossa rakastaa ja mennä naimisiin sellaisen ihmisen kanssa, joiden seurassa he haluavat jakaa elämänsä.

Avioliiton Haapanen kokee hyvin tärkeänä instituutiona osana ihmisten elämää. Hän toivoo ajattomaksi näkemänsä avioliiton säilyvän myös jatkossa, toivoen kuitenkin yhä useamman pääsevän siitä osalliseksi. Haapanen ei halua avioliiton merkityksen ihmiselämän virstanpylväänä heikentyvän. Hänen mukaansa uudistus ei heikennä avioliiton merkitystä, vaan pikemminkin parantaa sen asemaa muuttuvassa yhteiskunnassa. Haapasen mielestä avioliiton perinne tulisi edelleen säilyttää, koska se kuljettaa tärkeän viestin kahden ihmisen välisen tunteen voimasta.

6.6 Puolustajien retoriikka

Retorisen analyysin aikana havaitsin puolustajien argumentoinnin kietoutuvan kuuden jumala-termin ympärille, joita olivat yhdenvertaisuus, kehitys, maallisuus, hyvinvointi ja perhe. Näiden ympärillä pyörivän, toistuvista puheenvuoroista loin käsitteellisiä linssejä, joita myös diskursseiksi on mahdollista käsittää.

Vastustavien puheenvuorojen analyysissä havaitsin, että sukupuolineutraali avioliitto nähtiin uhkana pyhälle järjestykselle ja avioliiton merkitys yhteisöä koossapitävänä uskonnollisena objektina pelättiin heikentyvän. Kuitenkin, puolustajat pyrkivät välttämään tämän ja säilyttämään pyhän järjestyksen. Heille homoseksuaalit olivat tasavertaisia kansalaisia, jotka eivät eroa muista ihmisistä. Avioliittolain muutoksen oletettiin pikemminkin vahvistavan Suomen asemaa kansainvälisesti ja perheiden monimuotoisuuden tulevan paremmin huomioon lainsäädännössä. Uskonnosta puhumista vältettiin tietoisesti, sillä aihe on kiusallinen. Avioliiton maallista kontekstia korostettiin tämän sijaan paljon.

Jotkin tulkintani muistuttavat muiden homoseksuaalien parisuhdekeskusteluita tutkineiden tuloksia. Esimerkiksi Susanna Helminen löysi omaa kirkon ja homoseksuaalisuuden asemaa yhteiskunnassa koskeneessa tutkimuksessaan diskursseja, joissa kritisoidaan uskonnon ja kirkon liittämistä parisuhdekeskusteluun. Helminen löysi muun muassa erillisyydiskurssin, jossa kirkon ja valtion erillistä kantaa homoavioliittoa kohtaan pidetään hyvänä ratkaisuna. Uskontokriittisessä diskurssissa kritisoidaan taas uskonoppien hyödyntämistä keskustelussa. (Helminen 2015, 5–6.) Tulkitsemani maallisuuden diskurssi sisältää nämä molemmat Helmisen löytämät merkitystavat.

Marja Kaskisaaren tavoin löysin keskustelusta hetero- ja homoseksuaalisen rakkauden rinnastamisesta ja pitämisenä hyvin samankaltaisin asioina. Kaskisaaren mukaan puolustajien strategiana on verrata homoseksuaalisia parisuhteita heteroseksuaalisiin suhteisiin ja pitää niitä samankaltaisina, vähätellen niiden eroja. Homoseksuaalinen parisuhde esitetään vakaana, jotta kuva kahden ihmisen lujan liiton säilyttävästä tunnesiteestä säilyisi. (Kaskisaari 1997, 237–238). Omat havaintoni tukevat Kaskisaaren väitteitä: perheen diskurssissa sateenkaariparien tapoja solmia suhde ja kasvattaa lapsia pidettiin lähes identtisenä erisukupuolisten vastaavaan toimintaan.

Sari Charpentierin mukaan taas puolustajat ovat luoneet erityisen rakkausdiskurssin, jossa homosuhteita puolustetaan pitämällä rakkautta olennaisempana tekijänä kuin sukupuolta. Myöskään lastenhankintaa ei pidetty oleellisena parisuhteen tarkoituksena. (Charpentier 2001, 68–69). Myös minä löysin rakkauteen ja kiintymykseen viittaavaa puhetta hyvinvointia ja perhettä koskevista puheenvuoroista. Kuitenkin, lapsista puhuminen osana sateenkaariparien suhdetta on kasvanut, sillä keskustelussa esiintyi runsaasti pohdintaa aikuisten ja lapsen välisestä suhteesta ja tavoista kasvattaa lasta osana sateenkaariperhettä. Ilmeisesti seksuaalivähemmistöön kuuluvien parien profiili yhteiskunnassa on kohentunut niin paljon, että lapsenhankinnan ihanteen katostaan nykyisin koskettavan myös sateenkaari-ihmisiä.

7. Yhteenvetoa ja tulkintaa

7.1 Avioliittokeskustelu järjestyksen etsintänä

Lähtiessäni tutkimaan avioliittokeskustelua tarkoitukseni oli löytää vastauksia siihen, miten kansanedustajat merkityksellistävät avioliiton. Halusin löytää vastauksia sille, miksi keskustelu sukupuolineutraalista avioliitosta oli niin jyrkän kahtiajakautunutta ja osapuolten oli vaikea löytää toisiaan. Minua mietitytti, miksi tietyn kansanosan oli vaikea tulla hyväksytyksi osaksi avioliittoa: nähdäänkö seksuaalivähemmistöjä kelvollisiksi avioliittoon tai ylipäätään kunnan ihmisinä? Näiden pohdintojen pohjalta lähdin etsimään vastauksia kansanedustajien tapaan rakentaa avioliittoa.

Tuula Sakaranahon retorisen analyysin metodia seuraten onnistuin paikantamaan kansanedustajien puheista jumala-termejä, joiden ympärille diskurssit ja sitä kautta koko keskustelu saivat perustansa. Keskustelua analysoidessani tulin huomanneeksi, miten monipuolisesti yrittävät perustella omia näkemyksiään jumala-termien avulla. Näistä puheenvuoroista hahmotin käsitteellisiä linssejä, joita on myös mahdollista tarkastella diskursseina. Pöytäkirjoja läpikäydessäni havaitsin avioliittokysymyksestä samaa mieltä olevien kansanedustajien jakavan jumala-termeistä yhteneviä käsityksiä, mikä näkyi näkökulmien jakamisena eri toimijoiden kesken. Kansanedustajat pääasiassa sitoutuivat näihin yhteisiin tulkintoihin, vaikka joskus poikkesivat totutuista tavoista käsitellä aiheita.

Analyysiä tehdessäni huomasin osan havainnoistani esiintyneen jo aiempien homoseksuaalien parisuhteita tutkineiden tutkimuksissa. Tämä on osoitus siitä, että seksuaalivähemmistöjä koskevan keskustelun puheentavat ovat selvästi vakiintuneet. Suurin osa löytämistäni diskursseista esiintyi muodossa tai toisessa muun muassa Sari Charpentierin ja Ossi Nyströmin tutkimuksissa. Vaikka keskustelu on edennyt parisuhteiden rekisteröinnistä koskettamaan avioliittoa, eivät keskustelun taustalla olevat näkemykset ole osoittaneet heikentymisen merkkejä: vanhoja keskusteluaineksia kierrätetään ja käytetään osana uusia puheenaiheita. Tämä on strateginen tapa vahvistaa omaa näkökulmaa, kun sen taustalla pyörivät jo aiemmista keskusteluista tuttuja elementtejä. Kenneth J. Gergeniä mukaillen tätä voisi sanoa yhteisymmärryksen ontologioiden rakentamiseksi, kun keskustelijat hyödyntävät totuttuja tapoja rakentaa merkityksiä. Näiden merkitysten vakiintuminen ja vähäiset muutokset niissä osoittavat

samalla sen, kuinka keskustelujen kulttuurien virta toimii myös avioliittoa koskevan keskustelun jäsentäjänä.

Analyysissani havaitsin vastustajien retoriikan jakautuvan kuuteen eri puhetapaan: lainsäädännön, lapsen, sukupuolen, kristillisen, kulttuurisen ja sekasorron diskurssiin. Sukupuolineutraalin avioliittolain vastustusta vastustajat perustelivat lainsäädännön diskurssissa sillä, ettei uudelle laille ole pakottavaa tarvetta perustuslaista ja kansainvälisistä säännöksistä johtuen. He pitivät seksuaalivähemmistöjen oikeutta avioitua omantunnonkysymyksenä, jolla vältyttiin arvostelu ihmisoikeuksien vastaisuudesta. Asia myös koettiin niin suurena, että kansalta haluttiin mielipide asiaan.

Lapsen diskurssissa vastustajat näkivät seksuaalivähemmistöön kuuluvien vanhempien suhteen menevän lasten oikeuksien edelle. Lapsen oletettiin kärsivän toisen biologisen vanhemman menettämisestä ja hänen kasvatuksensa olevan heikompaa ilman erisukupuolisten vanhempien läsnäoloa. Myös ulkomaisten adoptioiden tyrehtymisestä kannettiin huolta. Sukupuolen diskurssissa vastustajat taas ilmaisivat ihmetyksensä uuden avioliittolain sukupuolivaateen pudottamisesta: sukupuoli on tärkeä, koska siihen kuuluvat roolit rakentavat ympärilleen heteronormatiivista järjestystä. Vastustajat myös kyseenalaistivat sateenkaariparien tapoja hankkia lapsia, kokien ne samalla epäluonnollisena ja avioliiton tarkoituksen nähden yhteensopimattomina.

Kristillisessä diskurssissa vastustajat vetosivat valtauskontoon: uuden lain oletettiin heikentävän kirkon asemaa yhteiskunnassa, samalla kun Raamatun sanoman tulkittiin olevan vastakkain homosuhteiden kanssa. Esitettiin myös vaatimus avioliiton pitämisestä vain uskonnollisena käsitteenä. Kulttuurin diskurssin yhteydessä vastustajat puolestaan olettivat avioliiton universaalien merkityksen, käsitteen ja ihmissuhteille asetetun suojan olevan murtumassa. Sekasorron diskurssissa taas pelättiin uuden lain aiheuttavan kielteisiä vaikutuksia yhteiskuntaan: vastustajat arvelivat lain vähentävän sananvapautta, aiheuttavan ristiriitoja yhteiskunnan osien välille ja tuovan tulevaisuudessa uusia vaatimuksia muun muassa moniavioliitoista.

Puolustajien retoriikassa havaitsin viisi puhetapaa: yhdenvertaisuuden, kehityksen, maallisuuden, hyvinvoinnin ja perheen diskurssit. Yhdenvertaisuuden diskurssissa puolustajat kokivat asian ihmisoikeuskysymyksenä ja syrjinnän poistamisena. Edustajien mielestä laki parantaisi niiden kansalaisten asemaa, joiden rakkaus kohdistuu samaan sukupuoleen. Kehityksen diskurssissa taas kansanedustajat näkivät sukupuolineutraalin avioliiton osana ihmisoikeuksien kehityksen jatkumoa, mikä näkyi

myös nuorten asenteiden ja perhekäsitysten muutoksena. Lisäksi Suomen haluttiin asettuvan osaksi muiden pohjoismaiden arvoyhteisöä, jotta Suomi ei erkanisi kulttuurisesti itselleen läheisistä naapurimaista.

Maallisessa diskurssissa puolustajat pyrkivät pitämään uskonnon ja evankelisluterilaisen kirkon erossa koko avioliittokeskustelusta. Heidän näkökulmastaan avioliittokysymys oli ensi sijassa maallinen asia, vaikka eräs puoltava kansanedustaja päätti lopulta hyödyntää tulkintaansa kristinuskosta puoltamaan lakimuutosta. Hyvinvoinnin diskurssissa puolustajat perustelivat lain tuovan myönteisiä vaikutuksia seksuaalivähemmistöjen edustajien elämänlaatuun ja sitä kautta koko yhteiskuntaan. Perheen diskurssissa puolustajat kokivat sosiaalisen vanhemmuuden ja perhejäsenten siteiden ratkaisevan sukupuolen sijasta perheen aitouden. Puolustajat myös toivoivat lakimuutoksen antavan seksuaalivähemmistöille mahdollisuuden perustaa perheen samaan tapaan kuin muidenkin.

William E. Padenin mukaan ihmisillä on taipumus luoda ympärilleen sosiaalisia maailmoja, jotka pohjautuvat pyhän järjestyksen luomaan perustaan. Järjestys taataan erilaisten sääntöjen avulla, joilla maailman eheyttä uhkaava elementti joko sulautetaan tai torjutaan. Poliittisessa debatissa avioliitto on uskonnollinen objekti, jonka kautta maailmaa rakennetaan ja pidetään yllä. Kuitenkin, uusien vaatimusten myötä avioliiton merkitys on samalla kyseenalaistettu. Kansanedustajat eivät halua jättää avioliittoa ratkaisemattomaan asemaan, jolloin yhteisön koossapitävä voima voisi heikentyä. Tällöin he yrittävät keskustelun aikana ratkaista, mitä avioliitolla tarkoitetaan ja ketkä ovat siitä osallisia.

Avioliittokysymyksen ratkaistakseen kansanedustajat loivat puheissaan erilaisia identiteettejä homo -ja heteroseksuaaleille. Tätä kategorista jakoa ylläpitivät molemmat osapuolet, ja se oli edellytys keskustelun käymiselle. Avioliittokeskustelussa kansanedustajat jakoutuivatkin siten, kannattivatko he seksuaalivähemmistöön kuuluville samoja oikeuksia avioitua kuin heteroseksuaaleille. Osapuolet loivat keskuudessaan erilaisen tavan kuvata näitä identiteettejä, jolla perusteltiin sukupuolineutraalin avioliittolain puolustusta tai vastustamista

Vastustajien näkökulmasta heteroseksuaalisuus esitettiin normaalina, tavoiteltavana tilana, joka ylläpiti vakiintunutta yhteiskuntajärjestystä. Homoseksuaalisuus ja eläminen sateenkaarisuhteessa olivat puolestaan tätä vakiintunutta järjestystä horjuttava vieraita elementtejä, jotka vastustajat halusivat pitää avioliiton instituution ulkopuolella.

Avioliittoon pyrkiviä homoseksuaaleja esitettiin useimmiten kielteisessä valossa ja heidän kasvatustaitojaan väheksyttiin. Ylipäättään keskustelussa homoseksuaalit esitettiin siinä valossa, että he ovat heteroseksuaaleista poikkeavia ihmisiä, joiden omituisuus itsessään oli syy evätä heiltä avioliitto.

Kuitenkin, vastustajille homoseksuaalisuus oli hyväksyttävissä tietyissä määrin. Parisuhteen rekisteröintiä pidettiin heille hyvänä ratkaisuna, millä myös ylläpidettiin kategorista jaottelua erisukupuolisten ja sateenkaarisuhteiden välillä. Seksuaalivähemmistöt nähtiin myönteisessä valossa vain, jos he noudattivat yhteiskunnan heteronormatiivisia valtarakenteita, eivätkä vaadi lisää oikeuksia. Näin kirkko, perinteinen sukupuolijärjestys ja perheet säilyvät ennallaan. Tämän havainnon on myös tehnyt Susanna Helminen omassa tutkimuksessaan, jonka mukaan homoseksuaalisuus on vastustajien mielestä hyväksyttävissä niin kauan, kunnes avioliitto heteroseksuaalisuuden viimeisenä linnakkeena jätetään rauhaan (Helminen 2015, 12).

Puolustajat näkökulmasta homoseksuaalisuus esitettiin myönteisemmässä valossa. Heitä pidettiin normaaleina siinä missä muitakin ihmisiä, ja heidän erilaisuuttaan jopa vähäteltiin. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä nähtiin olevan tasavertaisia kansalaisia, joiden lapsenkasvatustaidot ja elämäntavat olivat yhtä hyvä tai samanlaisia heteroseksuaalien kanssa. Homoseksuaalien pääsyä osaksi avioliittoa nähtiin vain vahvistavan instituutiota, koska tällöin otettaisiin paremmin huomioon kansalaisten yhdenvertaisuus ja erilaisuuden kunnioittaminen. Suomen myönteinen suhtautuminen seksuaalivähemmistöihin toivottiin myös vahvistavan maan kuvaa ihmisoikeuksia kunnioittavana valtiona.

7.2 Tulkintaa keskustelusta

7.2.1 Perhe

Kysymys perheestä oli esillä keskustelun ajan. Perheen ja avioliiton välinen suhde nähtiin siinä määrin voimakkaana, ettei keskustelua avioliitosta voinut käydä ilman viittauksia perheeseen. Avioliitto edusti kansanedustajille sekä perheen perustamista että idyllistä perhe-elämää, jossa vanhemmat kasvattavat lapsia ja elävät normaalia suomalaista perhearkea.

Avioliiton ohella kansanedustajat hakivat myös vastausta siihen, millainen on oikea perhe. Vastustajille sateenkaariperheet edustivat kategorisesti erilaista ihmisliittymää kuin ydinperheet. Keskustelun aikana sateenkaariperheet nähtiin heteroseksuaalien ydinperheiden jäljitelminä, joissa lisääntyminen ja lapsenkasvatus eivät onnistu yhtä hyvin kuin heteroperheillä. Vastustajien mukaan lapsenpaikka ei voi olla sateenkaariperheessä, koska perherakenne on lähtökohtaisesti epätasapainoinen ilman toista eri sukupuolisen vanhemman läsnäoloa. Vastustajat esittivät lapsen edun tällöin jäävän homoseksuaalivanhemman taakse, mikä entisestään heikensi perheenjäsenten välistä asemaa: vanhempi on sateenkaariperheessä lasta arvokkaampi, toisin kuin ydinperheessä, jossa lapsen oletetaan olevan etusijalla.

Puolustajille kysymys perheestä oli toisenlainen. Kahden saman sukupuolisen ihmisen rakkaus nähtiin aitona ja lujittavana, jolloin myös perheen perustamisen katsottiin rakentuvan kestäväälle pohjalle. Lapsen ja vanhempien välistä suhdetta katsottiin tasapainoiseksi vuorovaikutukseksi, jossa kumpikaan osapuoli ei mene toisen edelle. Sateenkaariperheissä korostettiin vanhempien sukupuolen sijaa läsnäoloa ja turvaa, mikä heijastaa laajempia perheisiin liitettäviä ihannekäsityksiä. Puolustajien mukaan uhka lapselle ei ole lähtöisin perheen sisäisestä dynamiikasta, vaan pikemmin sen ulkoisista voimista: väheksyvät puheet ja kielteiset asenteet nähtiin uhkana sekä näissä perheissä kasvaville lapsille että perheen perustamisesta haaveileville homoseksuaaleille.

Täysistuntokeskustelussa ihanne ydinperheessä elämisestä elää edelleen sitkeänä. Ydinperhe oli ylivoimaisesti kaikkein parhain ja eniten esillä ollein perhemuoto, muiden perhemallien jäädessä sivuun. Kuitenkin, ydinperheen ihanne muodostaa sateenkaariperheiden puolustajille ongelman sen heteroseksuaalisen luonteen vuoksi. Tämän on nostanut esille myös Marja Kaskisaari omassa tutkimuksessaan. Hänen mukaansa puolustajien täytyy esittää sateenkaariperheet heteronormiin sopivassa asetelmassa, jotta niitä voitaisiin pitää uskottavina ja hyväksyttävänä. Puhe heteroseksuaalisesta perheestä siis toistetaan sateenkaariperheiden kohdalla, jotta lakimuutokset saataisiin läpi. (Kaskisaari 1997, 240–242.) Yhdyn tässä kohtaa Kaskisaaren näkemukseen. Omien havaintojeni mukaan puolustajat pyrkivät varovaisesti esittämään sateenkaariperheet normaaleina ja heidän erilaisuuttaan pyrittiin vähättelemään. Tämä onnistui vain häivyttämällä sukupuoli keskustelusta, jolloin korostuivat puheet rakkaudesta ja sosiaalisten siteiden lujuudesta. Onkin mielenkiintoista nähdä, muuttaako uusi avioliittolaki tätä heteroseksuaalisuuteen

nojaavaa asetelmaa tulevaisuudessa vai moninaistuvatko perheitä koskevat representaatiot.

7.2.2 Sukupuolijärjestys

Mikä on sukupuolen paikka ja onko sillä enää sijaa yhteiskunnassamme?

Sukupuolivaatimuksen pudottaminen avioliittolaista on merkittävä muutos aiempaan nähden, onhan sukupuolen mukainen järjestäytyminen ollut tapana yhteiskunnassamme. Sukupuolineutraalin avioliiton voimaantulo onkin tältä osin merkittävä irtiotto, koska sukupuolen ei enää oleteta olevan merkityksellinen seikka järjestyksen takaajana

Täysistuntosalissa kansanedustajat ottivat kantaa avioliiton lisäksi siihen, mitä sukupuoli merkitsee. Seksuaalisen tasa-arvon edistäminen ja sukupuolineutraali ajattelu uhmaavat väistämättä perinteistä sukupuolijärjestystä, minkä vuoksi kansanedustajien tuli muodostaa mielipiteitä asian suhteen. Tuleeko perinteinen sukupuolijärjestys pitää yllä vai tuleeko sitä uudistaa uusien arvojen myötä?

Vastustajille sukupuolineutraalisuus edusti ajattelutapaa, jota tuli ehdottomasti torjua. Ihmisen sukupuolen nähtiin määräävän hänen asemansa ja toimintansa yhteiskunnassa, joka näkyy perinteisten sukupuoliroolien noudattamisena. Sukupuolineutraalisuus ja homoseksuaalisuuden esiinnousu nähtiin uhkana sukupuoliroolien säilymiselle. Kansanedustajat olivat ihmeissään siitä, miten yhteiskunta tulisi jatkossa järjestää, jos sukupuoli ei ole enää olennainen tekijä.

Myös isän ja äidin roolien tulevaisuus oli vastustajien huolenaiheena: jos vanhemmuus on ratkaisevaa, onko isän ja äidin roolihahmoilla enää merkitystä? Vastustavat kansanedustajat ratkaisivat ongelman korostamalla vallitsevaa heteronormatiivista sukupuolijärjestystä sekä sukupuoliroolien merkitystä kasvatuksessa.

Sukupuolineutraali ajattelu ja seksuaalivähemmistöt ylipäättään torjuttiin keskustelussa siten, että ne esitettiin poikkeavina malleina, jotka eivät perustu luonnonlakeihin tai ”terveen järjen” mukaiseen logiikkaan.

Puolustajille asetelma oli hieman erilainen. Sukupuolineutraalisuus esitettiin hyvässä valossa siten, että sen nähtiin parantavan yksilöiden välistä tasa-arvoa ja näin edistävän yhteiskunnan hyvinvointia. Seksuaalivähemmistöjä ei esitetty poikkeavina, vaan normaaleina kansalaisina, joille kuuluivat samat oikeudet kuin heteroseksuaaleillekin. Sukupuolirooleja, kuten äitiä ja isää ei pidetty välttämättömyytenä ja niiden pakollista läsnäoloa perheessä pidettiin syrjintää edistävänä ajattelutapana. Kuitenkin, myös

puolustajien puheenvuoroissa pyrittiin osittain suojelemaan perinteistä sukupuolijärjestystä niin, ettei seksuaalivähemmistöjen erilaisuutta haluttu turhaan korostaa.

Vastustajien huolenaiheena oli se, voiko homoseksuaalien oikeuksien lisäämisellä ja sukupuolineutraalin ajattelumallilla olla haittavaikutuksia heteroseksuaaleja kohtaan. Tähän puolustajat vastasivat siten, ettei homoseksuaalisen aseman parantaminen tai uusi avioliittolaki pyri kaatamaan vallalla olevaa sukupuolijärjestystä.

Seksuaalivähemmistöjä pyrittiin sovittamaan sen sisälle niin, ettei sen oleteta vähentävän heteroseksuaalien asemaa. Tiivistetysti: sukupuolineutraalisuudella haluttiin edistävän yksilöiden tasa-arvoisuutta niin, että yhä useammat voisivat sopia osaksi perinteistä sukupuolijärjestystä.

7.2.3 Omantunnon vai yhdenvertaisuuden kysymys?

Tasa-arvoon liittyvissä puheenvuoroissa oli havaittavissa mielenkiintoista köydenvetoa siitä, onko avioliiton epääminen seksuaalivähemmistöiltä yhdenvertaisuuden vastustamista vai ei. Vastustajien mukaan avioliitto on luettavissa omantunnonkysymykseksi, jolla haluttiin leimautuminen yhdenvertaisuuden vastustajina. Puolustajien näkökulmasta ihmisoikeudet, myös seksuaalista suuntautumista koskevat kysymykset, ovat ihmisoikeuskysymyksiä. Tämän vuoksi sukupuolineutraalin avioliittolain vastustaminen ei voinut pitää omantunnonkysymyksenä.

Mistä näin suuri ero vastustajien ja puolustajien välillä johtui? Ilmeisesti seksuaalisuus katsotaan vastustajien keskuudessa edelleen yksilön henkilökohtaisena asiana, eikä sen oleteta vaikuttavan muualla yhteiskunnassa. Puheenvuoroissaan vastustajat korostivat seksuaalisuuden sijaan sukupuolen merkitystä. Voi sanoa, että vastustajien mielenmukainen heteronormatiivinen sukupuolijärjestys on sokea seksuaalivähemmistöjen vaateille. Tällöin avioliittokysymys määrittyi keskustelussa omantunnonkysymyksenä. Kyseessä on siis eräänlainen valta-asetelma, jossa seksuaalivähemmistöillä ei katsota olevan samanlaista arvoa kuin valtaväestöön kuuluvilla heteroseksuaaleilla.

Puolustajille seksuaalisen suuntautumisen ja sen mukaan eläminen nähtiin yksilöiden oikeutena, minkä vuoksi vähemmistöjen asemaa haluttiin parantaa. Puolustajat

hyökkäsivät voimakkaasti vastustajien argumentteihin omantunnonkysymyksestä ja pitivät sitä vastuunpakoiluna. Yhdenvertaisuuden korostamisella ja sen sovittaminen yhteen seksuaalisesta suuntautumisen kanssa puolustajat halusivat luoda asetelman, jossa kysymys sateenkaariparien oikeudesta avioitua nähtiin ihmisoikeuskysymyksenä. Tällä asia saatiin näkymään siinä valossa, että lakimuutos on välttämätön.

7.2.4 Uskonto

Kuten olen aiemmin tuonut esiin, vastustajien ja puolustajien näkemys uskonnon, etenkin kristinuskon paikasta avioliittokeskustelussa näyttäytyi eri tavoin. Puolustajien mukaan kristillisillä näkemyksillä ja ylipäätään uskonnolla ei katsottu olleen sijaa maallisessa politiikassa. Vastustajien mielestä taas kristillisyyteen vetoaminen oli sallittua siinä missä muiden ideologioiden esille tuominen.

Evangelisluterilaisen kirkon asemasta käyty keskustelu on osoitus siitä, miten kirkon rooli yhteiskunnassa on edelleen suuri. Vastustajat olivat huolissaan kirkon aseman heikentymisestä, mikä katsottiin ylipäätään vievän kristillisyyden asemaa maassa. Heidän näkökulmastaan kristinuskon ja siihen liittyvät perinteet ovat tärkeä osa suomalaista kulttuuria, josta irtautuminen nähdään yhteisölle tappiollisena. Vastustajat eivät halunneet sukupuolineutraalin avioliittolain menevän läpi, jotta väittely ei siirtyisi kirkon sisälle. Kirkko haluttiin näin säästyvän koko kiusalliselta ja repivältä keskustelulta.

Puolustajille maallisuus oli tärkeää, jotta uskonnollisia argumentteja ei käytettäisi ihmisoikeuksiin liittyvässä keskustelussa. Kuitenkin, vastustajien tapaan myös puolustajat olivat tietoisia avioliittokysymyksen kiusallisuudesta kirkon kannalta. Koska kysymys kirkon vihkimiskäytännöistä oli niin paljon läsnä, tuli puolustajien tähän ottaa kantaa. He perustelivat muutosta sillä, ettei sukupuolineutraalia avioliittoa koskevissa lakiesityksissä esitetty uskontokunnille pakottavaa tarvetta vihkiä sateenkaaripareja. Puolustajat sysäsivät kysymyksen parien uskonnollisesta vihkimisestä kirkon ja muiden uskonnollisten yhteisöjen oman harkinnan varaan. Tämä on kiinnostava irtiotto kaikesta muusta yhdenvertaisuutta koskeneesta keskustelusta: valtion tuli olla kaikkia kansalaisiaan kohtaan tasa-arvoinen, mutta uskontokunnille haluttiin säilyttää oikeus päättää itse, mitä pareja ne vihkivät.

Keskustelussa käyty vuoropuhelu kirkon tulevaisuudesta on osoitus siitä, että kirkollista vihkimistä pidetään edelleen tärkeänä. Etenkin vastustajille kysymys vihkimisestä tapahtui kristillisestä tulkintakehyksestä käsin, kun taas puolustajat erottivat vihkikäytännöt siviilimenojen ja kirkollisen välillä. Vastustajien huoli avioliiton tulevaisuudesta voi tältä osin näyttää ymmärrettävältä, koska moni heistä ilmeisesti koki nimenomaan kirkollisen, aidoimmaksi katsotun vihkimiskäytännön vaarantuvan uuden lain myötä. On kiintoisaa nähdä, säilyykö kirkollisen vihkimisen vahva asema myös tulevaisuudessa, sillä suurin osa vihkimisistä tapahtuu nykyään siviilimenoin.⁵⁹

7.2.5 Näkymättömät ryhmät

Tutkimusta tehdessäni minua kiinnosti myös, jäävätkö jotkin ryhmät keskustelussa taka-alalle tai näkymättömiin: keitä sukupuolineutraalin avioliiton ei katsota koskettavan? Analyysini aikana huomasin, etteivät kaikki ihmisryhmät tulleet otetuksi huomioon.

Avioliittodebatissa huomion kiinnittyessä hetero- ja homoparisuhteisiin parisuhteisiin jäivät vähäisemmälle huomiolle yksinhuoltaja-, apila- kuin uusperheet. Lapsia ja vanhemmuutta koskeneessa keskustelussa perheen oletettiin lähes aina koostuvan kahdesta vanhemmasta sekä heidän lapsistaan, mutta siihen keskustelu jäikin.

Parlamentarisessa keskustelussa ydinperheen ihanne näyttäytyi toimivan myös siten, ettei muita perhemuotoja otettu huomioon tai niiden merkitystä ei pidetty merkittävänä. Lapsia koskeneessa keskustelussa toisen vanhemman täydelliseen puuttumiseen ei myöskään kiinnitetty juuri huomiota, vaikka keskustelussa sekä vastustajat että puolustajat pitivät lapsen suhdetta toiseen vanhempaansa tärkeänä. Ilmeisesti avioeroja ja yhden vanhemman lapsenkasvatusta pidetään edelleen niin vaikeana aiheena, ettei sitä haluta erikseen tuoda esiin avioliittoja tai perheitä koskevissa debateissa.

Keskustelussa seksuaalivähemmistöt esitettiin poikkeuksetta koostuvan cis-sukupuolisista homoseksuaaleista. Muut seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluneiden jäädessä taka-alalle. Esimerkiksi transsukupuoliset jäivät keskustelussa huomiomatta muutamaa harvaa kielteistä kommenttia lukuun ottamatta, eikä biseksuaaleista ollut kuin muutama harva maininta, eikä heihinkään kiinnitetty erikseen huomiota. Arvelen, ettei näitä ryhmiä mainittu sen vuoksi, etteivät ne sovi dikotomiseen

⁵⁹ Vuonna 2015 siviilivihkimisten määrä ylitti ensimmäisen kerran kirkollisten (<https://yle.fi/uutiset/3-7943516>) (viitattu 13.3.2018).

ajattelumalliin, jonka ääripäitä ovat hetero- ja homoseksuaalit sekä perinteiset sukupuoliroolit. Osaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvista on vaikeampi sovittaa osaksi heteronormatiivista sukupuolijärjestystä, minkä vuoksi keskustelussa esillä olleet cis-sukupuoliset sateenkaari-ihmiset olivat enemmän esillä.

Kolmas ryhmä, joiden poissaoloon keskustelussa kiinnitin huomiota olivat maahanmuuttajat. Vaikka Suomi on muuttunut viime vuosina etnisesti monimuotoisemmaksi, ei tähän juuri kiinnitetty huomiota. Tämä on siltä osin harmillista, sillä eri kulttuurien ja uskontojen esilläolo olisi tuonut lisävivahteita keskusteluun. Osaltaan tämä johtuu myös kansanedustuslaitoksen etnisestä rakenteesta: tälläkin hetkellä maahanmuuttajataustaisia kansanedustajia on vain muutama, eivätkä hekään tuoneet keskusteluun maahanmuuttajayhteisöjen näkemystä sukupuolineutraalista avioliittolaista.

Sari Charpentier on teoksessaan *Sukupuoliusko* (2001) kiinnittänyt myös huomiota etnisyyden ja maahanmuuton poissaoloon homoseksuaaleja koskevasta parisuhdekeskustelusta. Hänen mukaansa maahanmuuttoa ja parisuhdetta koskettavat keskustelut ovat todellisuudessa yhteydessä toisiinsa, sillä molemmissa rakennetaan suomalaisuutta. Charpentierin näkökulmasta parisuhteiden virallistamiskeskustelun pyritään rakentamaan suomalaisuuden normia, johon kuuluu valkoisuuden lisäksi myös heteroseksuaalisuus. Hän myös tuo esiin sen seikan, että homoseksuaalit esitetään valkoihoisina, eivätkä muiden etnisten ryhmien homoseksuaalit ole juurikaan esillä. (Charpentier 2001, 100–107.) Yhdyn Charpentierin käsitykseen tässä, koska en itsekään tullut havainneeksi keskustelussa huomioita etnisesti eri ryhmiin kuuluvista sateenkaari-ihmisistä tai ylipäättään suomen kansalaisista. Seksuaalinen suuntautuminen ja etninen identiteetti erottuvat toisistaan, eikä niitä yhdistetä samoihin ihmisiin.

Viime vuosikymmenen aikana ja sen jälkeen etenkin islam on noussut julkisessa keskustelussa esille. Löytämässäni muutamassa harvassa viittauksessa maahanmuuttoon sekä vastustajien että puolustajien puheenvuoroissa muslimien esitettiin olevan vastakkain seksuaalivähemmistöjen kanssa, kuten Tynkkysen maininnassa islaminuskoisten maiden uskonnollisuudesta tai Hakkaraisen kommentissa muslimimaahanmuuttajien vaikeudesta hyväksyä sateenkaariparien suhteita. Osaltaan näissä puheenvuoroissa rakennetaan diskursiivisesti suomalaisuutta, jossa seksuaalivähemmistöt hyväksytään jollain tasolla. Muslimit puolestaan esitetään homogeenisena ryhmänä, joiden uskonto määrittää heidän suhtautumisensa

seksuaalisuuteen ja muihin ihmisiin. Heitä ei myöskään lueta muiden suomalaisten joukkoon, vaan heitä pidetään erillisenä ryhmänä, jolla on omat arvonsa ja sääntönsä. Vaikkei tutkimukseni suoraan kosketa maahanmuuttokeskustelua, oletan, että kansanedustajien pitävän yllä pyhää järjestystä myös maahanmuuton osalta. Erityisesti muslimeille luodaan identiteettejä, joiden ei katsota kuuluvan osaksi suomalaisuuden representaatiota. Samalla seksuaalivähemmistöjen asemaa käytetään välineenä islaminvastaisuudelle: uskonnon, etenkin islamin ei haluta vaikuttavan homoseksuaaleihin. Koska muslimien ei oleteta olevan tarpeeksi suvaitsevaisia seksuaalivähemmistöjen olemassaoloa kohtaan, ei heitä myöskään pidetä suomalaisina.

7.3 Lopuksi

Avioliittokeskustelussa avioliitto on pyhän järjestyksen mukainen uskonnollinen objekti, jota kansanedustajat haluavat suojella erilaisten sääntöjen ja identiteettien luomisen keinoilla. Keskustelussa esiintyviä jumala-termejä tulkitaan näkökulmasta, jolla pyritään säilyttämään avioliitto mahdollisimman eheänä, yhteisöelämään kuuluvana ja sitä ylläpitävänä instituutiona. Täysistuntokeskustelun kiihkeydestä ja kahtia jakautuneisuudesta voidaan päätellä, että avioliiton merkitys parisuhteen vahvistajana ei ole suinkaan heikentynyt, vaan se koetaan edelleen tärkeänä. Mielipiteet ja käsitykset erosivat siinä, tuleeko sateenkaaripareja ottaa siihen osaksi vai ei. Tämä jakauma hallitsi koko väittelyä ja ohjasi kansanedustajia tulkitsemaan jumala-termejä siitä näkökulmasta, että ne joko sallisivat tai epäisivät näiden parien pääsyn hääalttarille.

Yhteiskunnan tarve ohjalla yksilöiden seksuaalisuutta ja heidän käyttäytymistään on läsnä avioliitossa käydyssä keskustelussa. Tämä ei koske vain suomalaista yhteiskuntaa, vaan on näkyvä ilmiö globaalilla tasolla. Länsimaisissa demokratioissa seksuaalivähemmistöjen ihmisoikeuskehitys on ollut muutaman vuosikymmenen ajan niin nopeaa, että voidaan puhua täyskäännöksestä suhtautumisessa heteroseksuaalisuuden ulkopuoliseen seksuaalikäyttäytymiseen: perheen perustaminen ja parisuhde ovat tulleet mahdollisiksi myös sateenkaari-ihmisille. Näistä syistä johtuen oli vain ajan kysymys, milloin avioliittokysymys asetettiin koskettamaan myös seksuaalivähemmistöön kuuluvia ihmisiä.

Vain muutamassa vuosikymmenessä myös Suomessa suhtautuminen vähemmistöihin on muuttunut. Askel parisuhteen rekisteröinnistä avioliittoon kesti vain hieman yli kymmenen vuotta, mitä voidaan myös pitää vauhdikkaana kehityksenä. Yhteiskunnassa esiintyy kuitenkin edelleen voimakkaita mielipiteitä siitä, tulisiko avioliittoa ja muita aiemmin vain eri sukupuolisten pariin perheille kuuluvia etuja ulottaa myös muille pariskunnille ja heidän perheilleen. Aika näyttää, vakiintuvatko sateenkaariperheiden asema sukupuolineutraalin avioliittolain myötä vai onko edessä jopa taantumisen seksuaalista suuntautumista koskevissa asenteissa. Pyhä järjestys on koko ajan muutoksen alla, mikä voi tietää odottamattomiakin suunnanmuutoksia.

Vaikka en tutkimuksessani lähestynyt aihetta uskontokuntien näkökulmasta, olen sivusilmällä seurannut myös niiden suhtautumista aiheeseen. Evankelis-luterilaiselle kirkolle seksuaalivähemmistöön kuuluvien pariin avioliitto-oikeus on muodostunut vaikeaksi kysymykseksi, kun taas esimerkiksi Karhun kansa vihkii myös sateenkaaripareja. Muiden uskontokuntien suhtautuminen olen havainnut vaihtelevan kysymyksen välttelystä aina jyrkän tuomitseviin kannanottoihin.

Omassa tutkimuksessani en tarkastellut asiaa puolueiden näkökulmasta, mitä esimerkiksi Tuula Juvonen on toteuttanut hieman teoksessaan *Kaapista kaapin päälle* (2015). Oletan puolueiden jakolinjojen suhteessa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin säilyvän myös jatkossa, ellei suuria muutoksia yllättäen ilmene. On mahdollista, että puolueiden johtohahmojen vaihtuminen, kannattajakunnan mielipiteen muuttuminen tai muun yhteiskunnan asenteiden muutokset voivat muuttaa myös puolueiden linjoja.

Uskontotieteen tutkimusalalle seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvät keskustelut muodostavat moniulotteisen tutkimuskohteen. Sateenkaari-ihmisiä koskevissa debateissa ovat läsnä sellaiset teemat kuten ruumis, arvot, moraalit sekä katsomukselliset kysymykset. Niistä johtuen ne ovat myös voimakkaita tunteita herättäviä tutkimusalueita, jolta minäkään en ole voinut välttyä. Voisi sanoa, että samalla kun tutkii muiden käsityksiä sateenkaari-ihmisistä, tulee samalla myös pohdittua omia mielipiteitä asian suhteen.

Mitä on odotettavissa tulevaisuudessa? Ennakoin transsukupuolisuuteen liittyvien kysymysten nousevan esille, sillä translain uudistus on nostattanut päätään. Myös sosiaalinen vanhemmuus ja yksilön vapaus valita sukupuolensa voivat muodostua julkisen keskustelun ja politiikan suuriksi kiistankappaleiksi, samalla kun kysymys

avioliitosta ja suhteesta sateenkaari-ihmisiin siirtyy vastaavasti koskettamaan enemmän erilaisia yhteisöjä ja uskontokuntia. Uskontotieteen ja muiden alojen tutkijoille ja opiskelijoille siis riittää tutkittavaa aihepiiriin liittyen myös jatkossakin.

Lähteet

Tutkimusaineisto

PTK 27/2012: pöytäkirja eduskunnan täysistunnosta keskiviikkona 21. maaliskuuta 2012, jolloin Alexander Stubbin lakialoite LA 2/2012 oli lähetekeskustelussa. Saatavana eduskunnan verkkosivuilla:

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Poytakirja/Documents/ptk_27+2012.pdf

(viitattu 13.3.2018).

PTK 12/2014: pöytäkirja eduskunnan täysistunnosta torstaina 20. helmikuuta 2014, jolloin Tahdon2013-kansalaisaloite oli lähetekeskustelussa. Saatavana eduskunnan verkkosivuilla:

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Poytakirja/Documents/ptk_12+2014.pdf

(Viitattu 13.3.2018).

PTK 120/2014: pöytäkirja eduskunnan täysistunnosta torstaina 27. marraskuuta 2014, jolloin ensimmäisessä käsittelyssä käytiin keskustelua Tahdon2013-kansalaisaloitteesta ja sen pohjalta tehdystä lakivaliokunnan mietinnöstä LaVM 14/2014. Saatavana eduskunnan verkkosivuilla:

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Poytakirja/Documents/ptk_120+2014.pdf

(Viitattu 13.3.2018).

PTK 124/2014: pöytäkirja eduskunnan täysistunnosta torstaina 4. joulukuuta 2014, jolloin ensimmäisen käsittelyn lopuksi käytiin keskustelua Tahdon2013-kansalaisaloitteesta ja sen pohjalta tehdyistä suuren valiokunnan mietinnöstä SuVM 2/2014 ja lakivaliokunnan mietinnöstä LaVM 14/2014. Saatavana eduskunnan verkkosivuilla:

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Poytakirja/Documents/ptk_124+2014.pdf

(Viitattu 13.3.2018).

PTK 127/2014: pöytäkirja eduskunnan täysistunnosta keskiviikkona 10. joulukuuta 2014, jolloin toisessa käsittelyssä keskusteltiin Tahdon2013-kansalaisaloitteesta ja sen pohjalta tehdyistä suuren valiokunnan mietinnöstä SuVM 2/2014 ja lakivaliokunnan mietinnöstä LaVM 14/2014. Saatavana eduskunnan verkkosivuilla:

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Poytakirja/Documents/ptk_127+2014.pdf

(Viitattu 13.3.2018).

PTK 80/2016: pöytäkirja eduskunnan täysistunnosta torstaina 8.9.2016, jolloin Aito avioliitto-kansalaisaloite KAA 2/2016 oli lähetekeskustelussa. Saatavana eduskunnan verkkosivuilla:

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Documents/PTK_80+2016+17.pdf

(viitattu 13.3.2018).

PTK 8/2017: pöytäkirja eduskunnan täysistunnosta torstaina 16.2.2017, jolloin ensimmäisessä käsittelyssä käytiin keskustelua Aito avioliitto-kansalaisaloitteesta KAA 2/2016 ja sen pohjalta tehdystä lakivaliokunnan mietinnöstä LaVM 1/2017. Saatavana eduskunnan verkkosivuilla:

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Documents/PTK_8+2017+7.pdf
(viitattu 13.3.2018).

PTK 10/2017: pöytäkirja eduskunnan täysistunnosta tiistaina 21.2.2017, jolloin toisessa käsittelyssä käytiin keskustelua Aito avioliitto-kansalaisaloitteesta KAA 2/2016 ja sen pohjalta tehdystä lakivaliokunnan mietinnöstä LaVM 1/2017. Saatavana eduskunnan verkkosivuilla:

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Documents/PTK_10+2017+4.pdf

(viitattu 13.3.2018).

Tutkimuskirjallisuus

Anttonen, Veikko

- 1996 *Ihmisen ja maan rajat. 'Pyhä' kulttuurisena kategoriana*. Helsinki: SKS.
- 2000 Sacred. Teoksessa Willi Braun & Russell T. McCutcheon (toim.), *Guide to the study of religion*, 271–282. London: T&T Clark.
- 2012 *Uskontotieteen maastot ja kartat*. Toinen, tarkistettu painos. Helsinki: SKS.

Charpentier, Sari

- 2001 *Sukupuoliuskko*. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus, Jyväskylän yliopisto.

Eskola, Jari & Juha Suoranta

- 2014 *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 10. painos. Tampere: Vastapaino.

Gergen, Kenneth J.

- 1994 *Realities and Relationships: Soundings in Social Construction*. Cambridge: Harvard University Press.

Helminen, Susanna.

- 2014 "Tyhjäänpäiväistä Vaahtoamista?": Kansalaisuskonnon Määrittyminen Vuoden 2010 Homoilta Seuranneessa Keskustelussa. Uskontotieteen pro gradu-tutkielma. Turku: Turun yliopisto, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, Humanistinen tiedekunta.
- 2015 "Miksi meitä on niin moneksi?" Kansalaisuskonto vuoden 2010 homoillan jälkeisessä keskustelussa. *Uskonnotutkija – Religionforskaren*, 4 (1–2).
Saatavilla osoitteesta:
<https://journal.fi/uskonnotutkija/article/view/64613>

Hidén, Mikael

2015 *Juridiikkaa ja muotoja eduskuntatyössä. 3., uudistettu painos.* Helsinki: Eduskunta.

Hjelm, Titus

2011 Discourse analysis. Teoksessa Michael Stausberg & Steven Engler (toim.), *The Routledge Handbook of Research Methods in the Study of Religion*, 134–150. London; New York: Routledge.

Johnson, Paul & Robert M. Vanderbeck

2014 *Law, Religion and Homosexuality.* Abingdon: Routledge.

Jokinen Arja, Kirsi Juhila & Eero Suoninen

2016 Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssinanalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*, 25–50. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja

2016 Diskurssinanalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssinanalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*, 249–265. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi

2016 Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssinanalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*, 369–407. Tampere: Vastapaino.

Juvonen, Tuula

2015 *Kaapista kaapin päälle.* Tampere: Vastapaino.

Kaskisaari, Marja

1997 Homoparisuhdekeskustelu – diskurssi ja performatiivi. Teoksessa Eeva Jokinen (toim.), *Ruumiin siteet. Kirjoituksia eroista, järjestyksistä ja*

sukupuolesta, 233–253. Tampere: Vastapaino.

Ketola Kimmo, Heikki Pesonen & Tom Sjöblom

2003 Uskonto ja moderni yhteiskunta – uskontososiologian keskustelunaiheita. Teoksessa Kimmo Ketola, Simo Korkee, Heikki Pesonen, Ilkka Pyysiäinen, Tuula Sakaranaho & Tom Sjöblom (toim.), *Näköaloja uskontoon. Uskontotieteen ajankohtaisia aiheita*, 97–138. Neljäs painos. Helsinki: Yliopistopaino.

Kinnunen, Taina

2001 *Pyhät bodarit. Yhteisöllisyys ja onni täydellisessä ruumiissa*. Helsinki: Gaudeamus.

Kuula, Arja

2013 *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Kolmas painos. Tampere: Vastapaino.

Laitila, Teuvo

2011 *Ihmisen jumalat: johdatus uskontotieteeseen*. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Lynch, Gordon

2012 *The sacred in the modern world. A cultural sociological approach*. New York: Oxford University Press.

Mahlamäki, Tiina

2006 Ydinperheen rajoja määrittelemässä. Kansanedustajien keskusteluja hedelmöityshoitolaista. Teoksessa Tiina Mahlamäki, Ilkka Pyysiäinen & Teemu Taira (toim.) *Pyhä. Raja, kielto ja arvo kansanomaisessa uskonnossa*. 226–252. Helsinki: SKS.

McGuire, Meredith B.

1992 *Religion: The Social Context*. Kolmas painos. Belmont: Wadsworth.

Mäntynen Anne & Minna Sääskilahti

- 2012 Uusi retoriikka genrejen tutkimuksessa. Teoksessa Heikkinen Vesa, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä ja Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi: Tekstilajitutkimuksen Käsikirja*, 194–207. Helsinki: Gaudeamus.

Nyström, Ossi

- 2013 *Tottumus on toinen luonto. Retorinen diskurssianalyysi luonnollisuuspuheesta heteronormatiivisen pyhän järjestyksen ylläpitäjänä eduskunnan parisuhdekeskusteluissa 1993 – 2009*. Uskontotieteen pro gradu-tutkielma, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/Humanistinen tiedekunta, Turun yliopisto.

Paden, William E.

- 1996 Sacrality as integrity: ”Sacred order” as a model for describing religious worlds. Teoksessa Thomas A. Idinopulos & Edward A. Yonan (toim.), *The sacred and its scholars: Comparative methodologies for the study of primary religious data*, 3–18. Leiden: E. J.Brill.
- 2000 World. Teoksessa Willi Braun & Russell T. McCutcheon (toim.), *Guide to the study of religion*, 334–347. London: T&T Clark

Pietikäinen Sari & Anne Mäntynen

- 2015 *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.

Puuronen, Anne

- 2004 *Rasvan tyttäret. Etnografinen tutkimus anorektisen kokemustiedon kulttuurisesta jäsentymisestä*. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 42. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Sakaranaho, Tuula

- 2001 Uskontotieteen kohtaamispaikka. Retorisen tutkimuksen tavat ja mahdollisuudet. Teoksessa Tuula Sakaranaho (toim.), *Retorinen tutkimus uskontotieteessä*, 6–27. Helsinki: Helsingin yliopisto, uskontotieteen laitos.

Verkkolähteet

Eduskunnan verkkosivut:

<https://www.eduskunta.fi/fi/Sivut/default.aspx>

(viitattu 13.3.2018).

Valiokuntien työ ja tehtävät:

<https://www.eduskunta.fi/FI/lakiensaaminen/valiokunnat/tyo-ja-tehtavat/Sivut/default.aspx>

(viitattu 13.3.2018).

Valiokuntaopas 2015:

https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/julkaisut/Documents/ekj_1+2015.pdf

(viitattu 13.3.2018).

Lakialoite: Laki avioliittolain muuttamisesta, rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 1 luvun kumoamisesta sekä transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain 2 §:n 2 ja 3 momentin kumoamisesta (LA 2/2012 vp):

<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiat&docid=la+2/2012> (viitattu 13.3.2018).

Yle-uutiset 27.2.2013: ”Tasa-arvoista avioliittolakia ei oteta käsittelyyn eduskunnassa”:

<https://yle.fi/uutiset/3-6515195>

(viitattu 13.3.2018).

Lakivaliokunnan pöytäkirja LaVP 9/2013 keskiviikkona 27.2.2013:

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KokousPoytakirja/Documents/lavp_9+2013.pdf

(viitattu 13.3.2018).

Kansalaisaloite eduskunnalle avioliittolain, rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain ja transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muuttamisesta (KAA 3/2013 vp):

<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiat&docid=m+10/2013> (viitattu 13.3.2018.)

Tahdon 2013-kansalaisaloite kansalaisaloite.fi-verkkosivustolla:

<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/192>

(viitattu 13.3.2018).

Väestörekisterikeskuksen päätös kansallisen kansalaisaloitteen kannatusilmoituksia koskevassa asiassa:

http://www.tahdon2013.fi/assets/VRKn_paatos_tarkastuksesta_dnro_2202_333_13_pv_m_2013-12-11.pdf

(viitattu 13.3.2018).

Lakivaliokunnan mietintö LaVM 14/2014 vp ja siihen sisältyvä vastalause:

<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=lavm+14/2014>

(viitattu 13.3.2018).

Suuren valiokunnan mietintö SuVM 2/2014 vp:

<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=suvm+2/2014>

(viitattu 13.3.2018).

Kansalaisaloite avioliiton säilyttämisestä aidosti tasa-arvoisena, miehen ja naisen välisenä liittona ja sukupuolineutraalin avioliittolain kumoamisesta (KAA 2/2016 vp): https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/KAA_2+2016.aspx
(viitattu 13.3.2018).

Aito avioliitto-kansalaisaloite kansalaisaloite.fi-verkkosivustolla: <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/1175>
(viitattu 13.3.2018).

Aito avioliitto.fi 7.4.2016: ”Milloin Aito avioliitto -kansalaisaloite toimitetaan eduskuntaan?” <http://aitoavioliitto.fi/uutiset/kotimaa/milloin-aito-avioliitto-kansalaisaloite-toimitetaan-eduskuntaan/>
(viitattu 13.3.2018).

Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 1/2017 vp: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Sivut/PeVL_1+2017.aspx
(viitattu 13.3.2018).

Lakivaliokunnan mietintö LaVM 1/2017 vp ja siihen sisältyvä vastalause: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/LaVM_1+2017.aspx
(viitattu 13.3.2018).

Antero Laukkasen ja Päivi Räsäsen lausumaehdotukset Aito avioliitto-kansalaisaloitteeseen liittyen: <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2017-AK-108373.pdf>
(viitattu 13.3.2018).

Eduskunnan kirjelmä EK 3/2017 vp: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskunnanVastaus/Sivut/EK_3+2017.aspx
(viitattu 13.3.2018).

Mtv.fi 29.11.2014: ”Presidentti Niinistö olisi laittanut kaikki parit pariliittoon” <https://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/presidentti-niinisto-olisi-laittanut-kaikki-parit-pariliittoon/4566920#gs.Ljwpe3w>
(viitattu 13.3.2018).

Reuters 30.1.2017: ”Norway's Lutheran Church embraces same-sex marriage” <https://www.reuters.com/article/us-norway-gaymarriage/norways-lutheran-church-embraces-same-sex-marriage-idUSKBN15E1O2>
(viitattu 13.3.2018).

BBC 7.6.2012: ”Denmark approves same-sex marriage and church weddings” <http://www.bbc.com/news/world-europe-18363157>
(viitattu 13.3.2018).

Yle-uutiset 21.4.2015: ”Siviilivihkimiset ensimmäistä kertaa kirkkohäitä suosittumpia”:
<https://yle.fi/uutiset/3-7943516>
(viitattu 13.3.2018).

Liite

Taulukko 1. Kulttuuri keskustelujen virtana	
Kielen ja sen kohteiden suhde	Niitä kuvauksia, joilla esitämme maailmaa, eivät sanele näiden kuvausten kohteet Ihmisten yksittäiset lausumat eivät sinällään omaa mitään merkitystä.
Tilannesidonnainen kielellinen toiminta	Tiettyjen kuvausten ylläpysyminen johtuu niiden niiden käyttökelpoisuudesta ihmisten välisissä suhteissa
	Kuvaukset merkityksellistyvät toiminnallisten funktioiden kautta kulttuurisissa yhteistoiminnan muodoissa
	Ihmisten yksittäiset lausumat eivät sinällään omaa mitään merkitystä
	Lausuman merkitys todentuu täydentävän teon kautta
	Lausumat ja täydennykset sekä luovat että rajoittavat merkitystä
	Jokainen täydennys on avoin lisätäydennykselle
	Merkitykset konstituoituvat jatkuvasti uudelleen laajenevassa täydennyskehässä
Kulttuurinen taso	Kuvaukset, joiden kautta ymmärrysemme maailmasta rakentuu, ovat historiallisen toiminnan tuotteita
	Kun merkityksiä luovat ja rajoittavat teot alkavat toistua, kehittyi yhteisymmärryksellisiä ontologioita
Toisenlaiset kuvaamisen tavat/äänet	Vakiintuneiden kuvaamistapojen/kulttuuristen käytäntöjen arviointi voi tuottaa toisenlaisia ääniä
	Yhteisymmärryksen saavuttaminen on pohja paitsi yhteisille tulkinnoille myös ristiriidoille

Taulukko 1. ”Kulttuuri keskustelujen virtana” (Juhila 2016, 392).